

Biblioteca mínima, 204
BANY DE LLUNA

YANICK LAHENS

BANY DE LLUNA

TRADUCCIÓ DEL FRANCÈS
DE NÚRIA PETIT

BARCELONA 2017

QUADERNS CREMA

TÍTOL ORIGINAL *Bain de lune*

Publicat per

QUADERNS CREMA

Muntaner, 462 - 08006 Barcelona

Tel. 934 144 906 - Fax. 934 636 956

correu@quadernscrema.com

www.quadernscrema.com

- © de l'edició, 2014 by Sabine Wespieser éditeur.
Contractat a través de So Far So Good Agency
- © de la traducció, 2017 by Núria Petit Fontserè
- © d'aquesta edició, 2017 by Quaderns Crema, S.A.

Drets exclusius d'edició en llengua catalana:
Quaderns Crema, S.A.

ISBN: 978-84-7727-577-0

DIPÒSIT LEGAL: B. 3683-2017

AIGUADEVIDRE *Gràfica*
QUADERNS CREMA *Composició*
ROMANYÀ-VALLS *Impressió i relligat*

PRIMERA EDICIÓ *març de 2017*

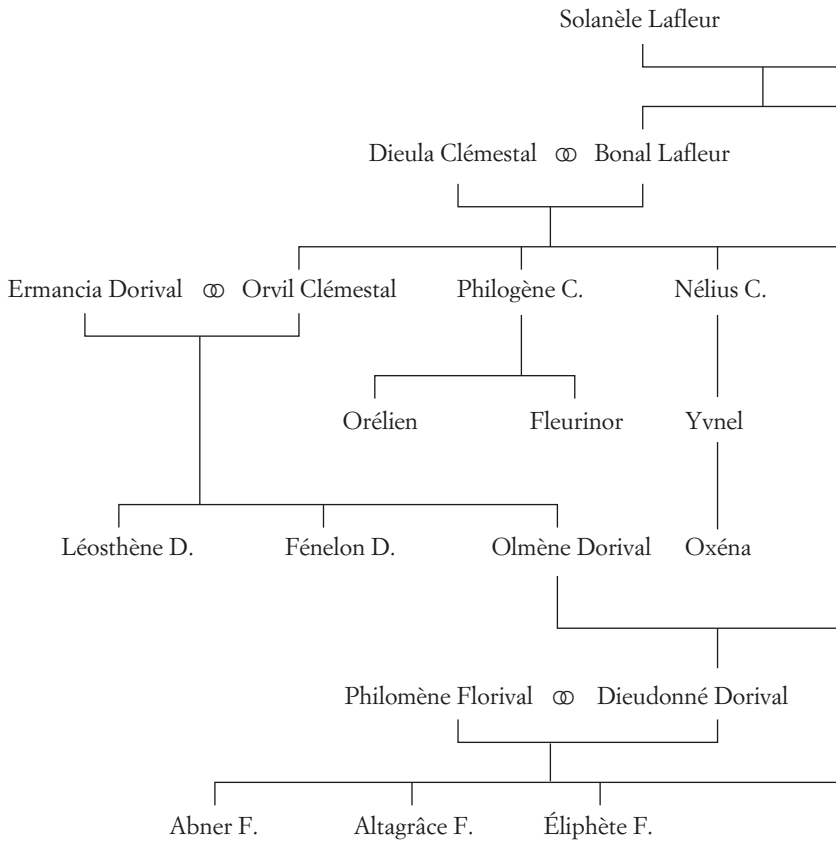
Sota les sancions establertes per les lleis,
queden rigorosament prohibides, sense l'autorització
per escrit dels titulars del copyright, la reproducció total o
parcial d'aquesta obra per qualsevol mitjà o procediment mecànic
o electrònic, actual o futur—inclouent-hi les fotocòpies i la difusió
a través d'Internet—, i la distribució d'exemplars d'aquesta
edició mitjançant lloguer o préstec públics.

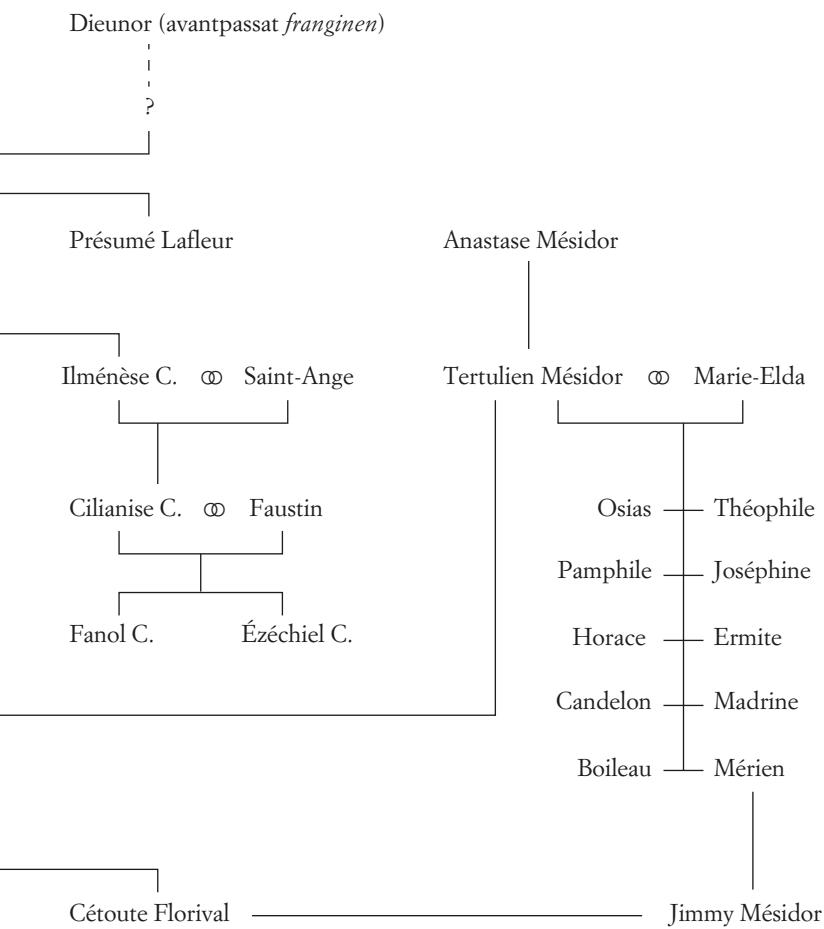
Sóc Atibon Legba,
el meu barret ve de Guinea,
igual que el meu bastó de bambú,
igual que el meu dolor antic,
igual que els meus ossos vells,
[...]
sóc Legba Bois, Legba Cayes,
sóc Legba Signangnon,
[...]
vull nyams per fer-me passar la gana,
taros i carabasses,
bananes i moniatos.

RENÉ DEPESTRE,
Un arc-en-ciel pour l'Occident chrétien

[...] ha destruït aquesta bellesa que
m'exposava a les recaigudes en els
llits del desig [...]; m'assemblo a la
Mort, aquesta vella amant de Déu.

MARGUERITE YOURCENAR, *Feux*

[Els asteriscs que acompanyen algunes paraules remetent al glosari del final del llibre].

Després d'una escapada boja de tres dies, aquí em teniu, estesa als peus d'un home que no conec. La cara a dos dits de les seves sabates gastades i plenes de fang. El nas empresonat en una pudor que gairebé em repel·leix. Fins al punt de fer-me oblidar aquest dolor que em tenalla el coll, i la ferida entre les cuixes. Em costa girar-me. Aixecar les cames. Posar primer un peu a terra i després l'altre. Per salvar la distància que em separa d'Anse Bleue. Tant de bo pogués arrencar a córrer. Tant de bo pogués fugir fins a Anse Bleue. No miraria enrere ni una sola vegada. Ni una sola vegada.

Però no puc. Ja no puc...

Ha passat alguna cosa en el crepuscle del primer dia de l'huracà. Alguna cosa que encara no m'explico. Alguna cosa que m'ha trencat.

Malgrat tenir els ulls fixos i la galta esquerra enganxada a la sorra mullada, aconseguixo, i això m'alleuja una mica, donar una llambregada a aquest poble construït com Anse Bleue. Les mateixes cabanes estretes. Totes les portes i totes les finestres tancades. Les mateixes parets escrostonades. A banda i banda d'un mateix carrer enfangat que desemboca al mar.

Tinc ganes de fer pujar un crit des del ventre a la gola i de fer-lo sortir esquitxant per la boca. Alt i fort. Molt alt i molt fort fins a esquinçar aquests núvols gruixuts i foscos damunt del meu cap. Cridar per invocar el Grand Maître*, Lasirenn* i tots els sants. Com m'agradaria que Lasirenn se m'endugués lluny, molt lluny, sobre la seva cabellera llarga i sedosa, reposar-hi els meus músculs adolorits, les meves

ferides obertes, la meva pell tota arrugada de tanta aigua i de tanta sal. Però abans que ella senti els meus crits, l'únic que puc fer és passar el temps. I res més...

Amb tot el que veig.

Amb tot el que sento.

Amb tot el que enumera el meu nas.

Amb cada pensament, fugaç, ample, embriagador. A l'espera d'entendre el que m'ha passat.

El desconegut s'ha tret el mòbil de la butxaca dreta: un Nokia de gamma baixa com aquests que cada cop es veuen més a l'All Stars Supermarket de Baudalet. Però no l'ha pogut fer servir. Li tremolaven els braços i les cames. Tant que el telèfon li ha relliscat de les mans i ha caigut a tocar de la meva templa esquerra. De poc no em buida un ull...

L'home ha reculat amb un moviment bruscat i la mirada espantada. Després, armant-se de valor, ha inclinat lentament el tors i ha allargat el braç. Amb un gest ràpid, ha agafat el telèfon fent un esforç increïble per no tocar-me.

L'he sentit repetir en veu baixa, tres vegades seguides, amb una veu ofegada per l'emoció: «Valga'm Déu...». Encara sento la seva veu... Es confon amb els dolls enfollits del mar que s'agiten darrere meu.

Al cap se m'hi amunteguen les imatges. Topen les unes amb les altres. La meva memòria és com garlandes d'algues que s'han deixat anar i dansen embogides sobre l'escuma de les ones. Voldria poder tornar a enganxar aquests bocins dispersos, aferrar-los un a un i reconstruir-ho tot. Tot. El temps d'abans. El temps de fa molt temps i el temps d'ahir. I el temps de fa tres dies.

Any rere any.

Hora rere hora.

Segon a segon.

Refer en el meu cap un recorregut de col·legiala. Sense bardisses, sense *bayahondes**, sense avions creuant la nit, sense incendis. Refer aquest recorregut fins al vent que, aquest capvespre d'huracà, m'encisa i m'embriaga. I aquestes mans que em fan perdre peu. Ensopegar.

Remuntar tota la cadena de la meua existència per comprendre d'una vegada... Tornar al món un a un els avantpassats i les avantpassades. Fins a l'avantpassat *franginen**, fins a Bonal Lafleur, fins a Tertulien Mésidor i Anastase, el seu pare. Fins a Ermancia, Orvil i Olmène, amb la mirada d'aigua i de foc. Olmène, de qui no conec la cara. Olmène, que sempre he enyorat i que encara enyoro.

Quin huracà! Quin enrenou! En tota aquesta història, caldrà tenir en compte el vent, la sal, l'aigua, i no només els homes i les dones. La sorra ha estat remoguda i remenada en el més gran desordre. Sembla una terra que espera ser sembrada. Loko* ha bufat tres dies seguits i s'ha empassat el sol. Tres llargs dies. El cel es va tornant d'un gris cada cop més clar. Lletós en alguns punts.

«No facis res que poguessis lamentar. No ho facis», repeteix la mare.

Repapiejo com una vella. Divago com una boja. La veu se'm trenca al fons de la gola. Un cop més és per culpa del vent, de la sal i de l'aigua.

La mirada fugissera dels homes i una mica espantada de les dones en veure arribar aquell genet, tot feia pensar que es tractava d'un ésser temible i temut. I és veritat que tots nosaltres temíem Tertulien Mésidor.

A Tertulien Mésidor li agradava travessar tots els pobles fins als llogarrets més apartats per mesurar la seva força. Avaluar el coratge des homes. Sospesar la virtut de les dones. I comprovar la innocència dels infants.

Havia sorgit dels colors cotonosos del rompent de l'alba. A l'hora en què, darrere les muntanyes, un rosa viu esquinça bocins de núvols i cau a regna solta sobre el camp. Assegut sobre el cavall gris cendra, anava com sempre cobert amb un barret de palla bona i ales amples, inclinat sobre dos ulls prominents. Duia un matxet penjat del cinturó i el seguien dos genets més, que avançaven al mateix pas lent i decidit que l'amo.

Tertulien Mésidor es dirigí a la parada de peixos que feien pudor de tripes i carn en descomposició. En veure'l acostar-se, ens havíem posat a parlar fort. Més fort que de costum, lloant la varietat dels peixos, la qualitat de les verdures i els queviures, però sense apartar els ulls del genet. Com més el vigilàvem més fort parlàvem. Aquell xivarri que fèiem a l'alba només era una màscara, una més, de la nostra vigilància extrema. Quan la seva muntura es va encabritar, el seguici s'aturà al mateix temps que ell. Tertulien Mésidor es va inclinar per parlar al cavall a cau d'orella i acariciar-li la crinera. «*Otan, Otan*», va murmurar baixet. L'animal piafava sense moure's de lloc i brandava la cua. L'home del

barret d'ales amples, en canvi, volia avançar pel camí pedregós entre les parades. Amb un gest autoritari va espedronar el cavall i, amb la brida ben agafada, va obligar l'animal a trotar en aquella direcció.

Amb prou feines havia avançat uns quants metres que va estirar les regnes i es va tornar a aturar. El moviment fou tan brusc que els altres dos genets amb prou feines van poder frenar els cavalls, que també piafaven. Tertulien Mésidor acabava de descobrir, asseguda entre totes les dones, la filla d'Orvil Clémestel, Olmène Dorival, que somreia com un sol que esmitja el dia i que, amb un gest indolent, s'havia cargolat els baixos de la faldilla entre les cuixes. Dos ulls ja l'estaven despullant i ella ni tan sols no ho sospitava.

Pel lleuger tremolor dels seus narius, els altres dos genets ja van intuir què passaria a continuació. Tertulien Mésidor va mantenir uns segons els ulls fixos en aquella tira de roba que amagava la font i la flor d'Olmène Dorival. Se li va tallar la respiració. Uns segons, només uns segons, però prou per sentir-se trasbalsat. Presoner d'un sortilegi inexplicable.

El desig de Tertulien Mésidor per Olmène Dorival fou immediat i ferotge, i li va fer venir ganes de cames cargolades, de dits furtius, d'anques premudes amb els palmells de les mans, de fragància de falgueres i d'herba mullada.

Tertulien Mésidor devia tenir uns cinquanta-cinc anys. Olmène Dorival en tenia tot just setze.

Ell posseïa les tres quartes parts de les terres de l'altra banda de les muntanyes. Era un *don**. Un gran *don*.

Ella anava gairebé sempre descalça i l'única cosa que s'havia posat mai eren unes sandàlies de cuir tosc.

Ell havia estat diverses vegades a Port-au-Prince, i fins i tot havia viatjat més enllà del mar i havia ballat el *son** amb mulates a L'Havana.

Ella només havia sortit dels límits d'Anse Bleue per acompanyar la mare al mercat de peix de Ti Pistache, que feia pudor de podrit i de tripes i estava ple de mosques com hordes enfollides. O, feia poc, una mica més lluny, al gran mercat de la ciutat de Baudelet.

Sota el nom de Tertulien borbollaven llegendes inde-mostrables i veritats fermes. Deien que havia robat i matat. Que havia muntat tantes femelles com hi havia al nostre poble de pagesos pescadors. I moltes més coses...

De la monotonia de cada dia Olmène Dorival només se n'havia escapat gràcies als déus, que de vegades la curullaven de somnis, humors, colors i paraules.

Tertulien, aguantant les regnes del seu magnífic alatzà gris cendra, es va acotar per acariciar-li de nou la crinera. Al cap d'un moment, però, no va poder aguantar més i va picar de mans fent un gest autoritari cap a Olmène. El soroll ens va ressonar a tots a les orelles com un fuet. Olmène Dorival no va pensar que aquella ordre li anés destinada. Nosaltres tampoc. Com tots nosaltres, havia vist alguna vegada aquell genet entre la pols dels camins o al porxo dels Frétillon, al costat de la gran botiga que tenien a Baudelet. Però l'havia vist i prou, a una distància prudencial. Ell formava part dels altres—vencedors, adinerats, conqueridors—, no dels vençuts, dels derrotats com ella. Com nosaltres. Pobres com les rates, *maléré*, desgraciats.

Olmène es va girar, però darrere seu només va veure la vella Man Came, que venia herbes medicinals, Altéma l'esguerrat mig adormit per terra i un noieta que duia un ase agafat per la brida. Aleshores va comprendre que hauria d'afrontar tota sola la mirada d'aquell home l'evocació del qual cobria els ulls del seu pare, Orvil Clémestel, amb un vel negre i li inflava la boca amb una saliva espessa que expulsava amb una escopinada damunt la pols. Va decidir fer veure que no havia vist res. Que no havia sentit res. Va abaixar una mica el cap i es va tapar amb el mocador les trenes mig desfetes. Després va fer veure que col·locava bé els peixos—sards, verats, donzelles—que el seu pare i els seus germans havien pescat el dia abans, i els moniatos, els nyams, els fesols vermells i el mill de dins el cistell que la seva mare, Ermancia, i ella havien deixat als seus peus.

Aixecant el cap, va dirigir la mirada lluny rere l'home a cavall, i ell ja començava a voler-ho tot: els canells, la boca, els pits, la flor i la font. I mentre la noia escrutava cada facció de la cara de Tertulien Mésidor rere els cercles de fum que s'alçaven de la seva pipa, Ermancia va acabar d'ajudar la seva filla a col·locar tot el que havia portat del seu *jardin**.

Un dels dos genets del seguici de Tertulien es va acostar a Olmène i va assenyalar l'amo. Tertulien es va treure el barret i, amb un rictus que era alhora un somriure i una amenaça, va demanar a Olmène que li vengués peix. El va comprar tot. Ell, que segons deien alguns, ja feia temps que no en menjava. Des que un verat bullit havia estat a punt de fer-lo passar a millor vida. D'això ja en feia uns quants anys. Però aquell dia Tertulien hauria comprat qualsevol cosa. I això va fer. No va regatejar com tenia per costum el preu de la mercaderia, i va pagar als pescadors i als pagesos el que van voler. A Ermancia li va comprar mill, moniatos, fesols vermells i uns quants nyams, que els altres dos genets van transportar a la gropa dels seus cavalls.

Com tots nosaltres, Olmène havia vist alguna vegada un camió, cavalls o ases doblegats sota el pes de mercaderies de tota mena travessar les terres salines, agafar el trencall passat el riu Mayonne i pujar pendent amunt fins a desaparèixer, en direcció a la propietat silenciosa de Tertulien Mésidor. Com tots nosaltres, Olmène s'imaginava sense dir res, amb una barreja de curiositat i enveja, què amagaven aquells carregaments. Coses que ella coneixia i coses desconegudes, més enllà del que era capaç d'imaginar. Més enllà del que també nosaltres érem capaços d'inventar. Tot i que en aquells moments un somriure ens deformava els llavis o ens exhibia les genives desdentades, era impossible, tant per a ella com per a nosaltres, no odiar

el món durant uns segons. No odiar aquells que se'ns assemblen com dues gotes d'aigua a falta de poder dirigir el nostre odi contra els Mésidor i les persones que se'ls assemblaven.

Els criats que s'atrevien a anar un cop per setmana fins al mercat de Ti Pistache, de Roseaux o de Baudalet, deixaven anar de vegades una frase que ens agusava la curiositat per aquell món. Un món que tot i això nosaltres, els homes i les dones d'Anse Bleue i de totes les viles i pobles dels voltants, evitàvem. Tan aferrissadament com aquell món ens mantenia a nosaltres a distància.

Un joc que ens lligava tots als Mésidor i que els encadenava a nosaltres per molt que els pesés. Un joc que vencedors i captius feia temps que dominàvem. Molt de temps.

Això per dir que entre els Mésidor, el vent, la terra, l'aigua i nosaltres es cova una història antiga. Però no del començament del món ni de la nit dels temps.

Només la història dels homes quan els déus tot just s'han allunyat... Quan el mar i el vent encara bufen baixet o a plens pulmons els seus noms d'escuma, de foc i de pols. Quan les aigües han traçat una separació franca a la frontera amb el cel i enlluernen amb resplendors blavoses. I el sol levita com un do o esclafa com una fatalitat.

Una història d'avalots i d'esdeveniments molt corrents. De vegades de furors i de fams. De vegades de cossos que exulten i s'encanten. D'altres, de sang i de silenci.

De vegades de pura alegria. Tan pura...

Una història en què tanmateix un món nou ja cavalca l'antic. Amb sotrats i sacsejades, com diuen que els déus munten un *chrétien-vivant**...

El cas és que aquella matinada a Ti Pistache, no lluny d'Anse Bleue, un poble de tova, de sal i d'aigua adossat al peu de les muntanyes altes d'Haití, al terratinent Tertulien

Mésidor se li va encendre la sang en veure Olmène Dori-val, una pagesa ajupida indolentment, a la gatzoneta davant d'un cistell de peixos, de verdures i queviures, en un mercat rural llunyà.

Els Mésidor, allà a l'est, a l'altra banda de les muntanyes que dominen Anse Bleue, havien cobejat la terra, les dones i els béns des d'antic. El seu destí s'havia creuat amb el dels Lafleur i els seus descendents, els Clémestel i els Dorival, quaranta anys abans. Havia ocorregut l'any 1920, un dia que Anastase Mésidor, el pare de Tertulien Mésidor, havia pres a Bonal Lafleur, l'avi d'Olmène Dorival, els últims *carreaux** d'una *habitation** on, sota el cobert ombrejat d'oms, caobes i espòndies, hi creixia el cafè de les garrigues. Bonal Lafleur havia heretat aquesta propietat de la seva mare, que no era del poble d'Anse Bleue sinó de Nan Campêche, una localitat a sis quilòmetres de les muntanyes al sud d'Anse Bleue.

Anastase Mésidor ja s'havia apropiat de les millors terres de l'altiplà, però tenia la vista posada en unes altres per vendre-les a preu d'or als aventurers i franc-tiradors vinguts de fora, com els de la United West Indies Corporation, que amb l'arribada dels Marines havien caigut sobre l'illa. Estaven convençuts que les grans propietats, com les *fincas* de Santo Domingo o les *haciendas* de Cuba, els farien fer fortuna i, com a conseqüència, ens transformarien per fi en pagesos civilitzats: cristians de cabells nets i pentinats, calçats amb sabates. Domesticats però sense terres. «Això mai», unes paraules que Solanèle Lafleur, la mare de Bonal, havia repetit desenes de vegades al seu fill fent una creu a terra i assenyalant, amb un moviment enèrgic i ample del braç, els pendents escarpats de les muntanyes. Allà dalt, als *dokos**, on encara alenava l'esperit dels Avantpas-

sats esclaus fugitius. «La terra, fill meu, és la teva sang, la teva carn, els teus ossos, ¿em sents?».

Anastase Mésidor havia llançat un malefici a dos germans de la localitat de Roseaux, Pauléus i Clévil, que es pensaven que li podien plantar cara i desobeir-lo. Havien desaparegut dins la boira de les primeres hores del dia en el camí que els duia al seu *jardin*. L'un el van trobar prop del turó Peletier, penjant d'un mango com una nina dislocada, l'altre, mig devorat per uns porcs a un costat de la carretera que va de Ti Pistache a la localitat de Roseaux.

Nosaltres, els Lafleur, teníem fama de ser invulnerables i portadors de *points** poderosos, fins i tot temibles. A quilòmetres al voltant, molts ens envejaven aquest poder que creien inaudit. Sense límits. Aquesta fama tan sòlida, però, no va ser prou davant l'oferta insistent d'Anastase Mésidor: Bonal Lafleur es va veure obligat un matí a desfer-se de les seves terres xerricant les dents, en presència d'un agrimensor que duia un barret de llana negra i d'un notari amb un tern gris fosc massa ajustat al cos.

Després d'una lectura que es va iniciar amb les paraules «Llibertat, igualtat, fraternitat, república d'Haití» i es va acabar amb «comprovat conforme», Anastase Mésidor, el notari i l'agrimensor van notificar a Bonal que ja no era propietari del sòl.

Tan bon punt va haver posat el polze impregnat de tinta sobre el paper, a tall de signatura, Bonal Lafleur va reclamar a Anastase Mésidor el que era seu. Li havia venut tanmateix, amb el cor encongit, la millor porció de les terres dels hereus Lafleur, a les grans planures fèrtils encerclades per les muntanyes que dominaven Anse Bleue pel sud. Unes muntanyes amb els vessants encara verds, molt verds, tot i que algunes línies clares ja n'estriaven l'espessa cabellera.

Anastase Mésidor, davant la immensa sorpresa de Bonal, va pagar al comptat, amb un gran somriure als llavis. Una pitança que Bonal hauria de compartir amb una colla de pretendents els títols dels quals no eren clars ni de bon tros. Mirant-se el polze tacat de tinta, Bonal va recordar les discussions amb la llarga llista de germans i germanes, cosins i cosines, els fills dels primers matrimonis, dels segons, dels tercers, i els altres. Sense comptar tots els que sens dubte apareixerien per les terres dels voltants quan s'anunciés la venda. Un dia va voler parar de comptar els drethavents, després que un enfrontament entre branques rivals per poc no acabés en un bany de sang de matxets. Tothom volia recordar amb la fulla del seu matxet l'esdeveniment que havia fixat els límits i les fronteres. Tot i que Bonal havia intentat parar de comptar, no per això s'havia aturat la parcel·lació de les terres. En sortir del despatx del notari, Bonal, recordant l'incident, va moure el cap a dreta i esquerra sota el barret de palla aixafat, esfilagarsat a les ales, i va palpar els bitllets dins la butxaca dreta dels pantalons.

Tots aquests records van acabar ordint dins del seu cap una troca de senders ombrius que no duïen enlloc. Va sentir un lleuger vertigen. I, a més a més, aquell somriure d'Anastase Mésidor. No era clar. Era massa bonic per ser veritat, un somriure que li feia venir esgarrifances a l'esquena. Un somriure que no presagiava res de bo. Es va encomanar un instant al Grand Maître d'allà dalt, sospirant, amb la gola seca. Però Déu, el Grand Maître, era massa lluny per apaivagar la seva set, i Bonal, palpant de nou els bitllets, va optar per unes bones glopades de *clairin**. No un d'aquells *tremprés** en què han fet macerar herbes, espècies i escorces. No, un bon *clairin* sense mescles, que li espavilaria la llengua, li cremaria la gola, li despertaria l'ànima enmig de belles flames i així, durant unes hores, la vida li semblaria

un camí lluminós. Sense bardisses. Sense esbarzers. Sense *bayahondes*. Sense Anastase Mésidor. Sense la nosa de la família. Primet sobre unes cames de músculs protuberants, amb la barbata lleugerament avançada, va caminar amb pas decidit en direcció a Baudelet.

«Quants fills per a tots aquests homes! Quants fills! Deu, quinze, vint i fins i tot més!», sospirà Bonal. Tanmateix, aquesta idea de mantenir el vigor fins a la tomba el va entonar i va tenir un pensament dolç i fugaç per una jove *femme-jardin** de Nan Campêche, treballadora, tendra, de cuixes fermes i que li havia donat dos fills. Somrigué passant-se lleugerament la mà per la barba espessa i accelerà el pas, com si perseguís aquestes visions, malgrat el *pian** que li rosegava el taló esquerre.

Tement, però, que l'apallissessin els Marines i l'obliguessin per la força a fer alguna feina espantosa o, pitjor encara, que se'l carreguessin sense donar-li l'alto per haver-lo confós amb un dels rebels *cacos**, Bonal va canviar d'opinió. Amb la por al cos però àgil com un gat salvatge, s'estimà més tirar per un dels senders rostos. Aquella por que li recargolava els budells, aquella por que havia de domar, de calmar, prou que la coneixia. Una por àcida i dolorosa. Una por que no afluixava mai. Enganxada a nosaltres com una segona pell. Plantada en nosaltres com un cor. Llavors, més que pels grans camins, Bonal va optar per avançar en la solitud. Per la garriga i les *bayahondes*. Avançar fins a l'invisible. Allà no ve a buscar-nos ningú. Allà on hi ha les ombres: dins la mirada de les bèsties, sota l'escorça dels arbres, en el xiulet del vent, sota el fullatge, en la pedra recoberta d'humus. Es va tocar la petita inflorescència sota el braç esquerre i se'n va anar a caminar enmig d'aquella llum estranya del sotabosc. Allà on podia confondre's amb l'alè, amb la remor dels elements. Allà on podia ser-ho tot i no res a la vegada.

Allà on Gran Bwa* vetlla pels seus fills i destrueix la por.
On la redueix al silenci. Bonal va taral·lejar en veu baixa,
unes quantes vegades seguides, sense ni tan sols adonar-se'n:
«*Gran Bwa o sa w té di m nan? | Mèt Gran Bwa koté ou yé?*»
[Gran Bosc, ¿què m'havies dit? | Gran Bosc, ¿on ets?].

I va avançar a pas lleuger, lleuger...

Un cop va ser al camí de Baudelet, Bonal va alentir el pas per no despertar cap sospita i va adoptar la nostra cara de ciutat, la cara del pagès que ensenya les dents, embrutit per la gana i per divinitats obscures. Que no sap res, que no veu res, que riu i que no diu mai que no.

Bonal s'aturà, com feia les poques vegades que anava a Baudelet, a la gran botiga dels Frétilion, no lluny del mercat. «El pagesos haitians són com criatures, t'ho dic jo. Com criatures!», li agradava repetir a Albert Frétilion estirant-se els frondosos bigotis. I nosaltres sempre fèiem que sí amb un moviment repetit del cap inclinant-lo cap a terra. Cosa que tranquil·litzava Albert Frétilion, que es posava els polzes darrere els elàstics i, per observar-nos millor des de dalt, allargava el coll lleugerament cap endavant, i després s'ajustava les ulleres.

Els dos fills Frétilion, François i Lucien, i la seva única germana, Églantine, enguantada i embarretada, havien sortit de França en un dels grans pailebots que regularment atracaven al port de Baudelet per fer la fortuna de les factories a banda i banda de l'Atlàntic. La d'Albert Frétilion datava de dues generacions, des que un avi originari de La Rochelle s'havia instal·lat a Baudelet i havia engendrat en aquesta ciutat portuària un llinatge de mulats, burgesos de província. A més del seu negoci de cafè, Albert Frétilion preparava en una *guildive** a l'entrada de la ciutat el millor *clairin* del món. Un cop extret l'aiguardent, es passava la major part del temps al porxo de casa seva, annex a la botiga que regentava la seva dona. El comandant de la plaça,

el jutge del tribunal civil i el director de l'única escola de Baudalet s'hi reunien, amb d'altres, per deixar anar tiral·longues líriques i professions de fe.

Aquell migdia, després d'haver comprat les terres de Bonal, Anastase Mésidor se'ls havia afegit en una d'aquelles diatribes enceses. Els esdeveniments dels darrers mesos eren el tema principal de conversa. El director de l'escola de Baudalet va mencionar un cop més les ciutats bombardejades per l'aviació nord-americana, la sagnant derrota dels dirigents dels *cacos*: Charlemagne Péralte assassinat, lligat amb el tors nu a una porta de fusta i exposat en una plaça pública, i Benoît Batrville executat uns mesos més tard. El to va anar pujant. Alguns, com el jutge del tribunal civil, donant-se cops al pit i exhibint el seu sentit de l'honor i el seu amor desbordant per la pàtria. D'altres, com el comandant de la plaça i Anastase Mésidor, cantant els avantatges d'aquella presència civilitzadora que per fi posaria fi a les lluites fraticides dels salvatges que érem tots plegats. «Sí, tots, tots nosaltres som uns salvatges!». En pronunciar la paraula *salvatge*, Anastase veié Bonal dret davant la botiga i el va assenyalar amb el dit i amb una insistència que aquest últim no va trobar gaire tranquil·litzadora. Albert Frétilon, per la seva banda, havia assentit a totes aquelles opinions. Absolutament a totes. La prosperitat i el futur dels seus negocis depenien de l'absència total d'escrúpols i de la convicció ferma que nosaltres els pagesos no ens faríem mai grans.

Bonal va alçar el vell barret de palla i els va oferir un somriure d'orella a orella. S'hauria deixat bressolar fins al vertigen pels imperfectes de subjuntiu i les llatinades d'aquells senyors si no fos perquè, des que havia sortit del despatx del notari, tenia una estranya premonició que aquell dit assenyalant-lo confirmava. Llavors va decidir ofegar també

aquella inquietud en el *clairin* amb el qual somiava d'ençà de la venda de les terres. Un *clairin* de debò.

Al primer glop, just a la sortida de Baudalet, Bonal va recordar naturalment l'ofrena que calia fer a Legba* per obrir el pas a les divinitats de la família, l'ofrena a Agwé*, perquè el mar els continués alimentant molt de temps, i l'ofrena a Zaka*, perquè els *jardins* fossin més generosos. La terra ja li semblà més lleugera, com si el sol en el zenit hagués dibuixat un món pur, net, despoblat. Es va dirigir amb pas decidit cap al sotabosc, en direcció a Anse Bleue.

Bonal va desaparèixer aquell mateix dia. Sense Zaka, sense Agwé, sense Legba. Aquells de nosaltres que no buscaven les pessigolles als poderosos van atribuir a l'ebrietat la seva inexplicable desaparició. D'altres van afirmar haver vist un grup d'homes damunt ases que devien haver-li robat els diners i després li devien haver fet la pell. Alguns deien que hi havia una cabra parada a la vora del camí que parlava ensenyant dues dents d'or. Uns altres van jurar que havien vist una vella que, després d'executar uns passos estranys amb l'agilitat d'una noia, havia desaparegut pel congost al fons del barranc. I tot sota la mirada indiferent de dos Marines palplantats, amb el fusell imponent creuat a l'espatlla.

I tots vam anar afegint-hi més i més coses...

Per intentar esbandir tota sospita, Anastase Mésidor va enviar un missatger a cavall a Dieula Clémestal, la mare dels quatre fills de Bonal: Orvil, Philogène, Nélius i Ilménèse, però la ràbia ja li serrava de tal manera la mandíbula que Dieula no pronuncià ni una paraula. Ni una sola, durant tota l'estona que el missatger es va estar dret al llindar de casa seva, fent girar el barret entre les mans. «Dispensi, senyora Bonal. Anastase Mésidor m'envia a dir-li...».

Per tota resposta, Dieula va encendre lentament la pipa. Molt lentament. Va aspirar fort tres vegades seguides sense aixecar el cap. Després va escopir d'una manera tan sonora i ostensible que l'home es va acomiadar a l'acte. Ni tan sols no va gosar girar-se abans de desaparèixer dalt del cavall al final del sender.

Aquella escena, com Orvil, el pare d'Olmène, repetiria sovint més tard, li havia deixat una primera impressió forta i indeleble sobre aquell missatger i allò que representava. Sobre què era gran i què no ho era. Què era fort i què era dèbil. Sobre el caçador i la presa. Sobre el qui aixafa i el qui és esmicolat. Orvil Clémestel només tenia dotze anys. Es va arraulir, igual que la seva germana petita Ilménèse, a les faldilles de la mare.

Aquell mateix vespre, Bonal se li va aparèixer en somnis, a Dieula: «Igual com us veig ara mateix», va dir ella als seus fills i a tots nosaltres. I Bonal li ho va explicar tot. Absolutament tot: la venda de les terres, els camins amagats fins a Baudalet, el dit apuntant-lo, la compra del *clairin* i, pel camí, un dolor agut a l'esquena, infligit amb la punta d'un ganivet. I a continuació res. Res més.

L'endemà a trenc d'alba, sense vacil·lar ni un instant, Dieula es dirigí amb Orvil, el seu fill gran, al lloc exacte on es trobava el cos de Bonal: al fons d'un barranc, entre bardisses i *bayabondes*. Les butxaques de Bonal eren buides, i al voltant del cos, que començava a inflar-se, s'hi agitava un núvol de mosques. Estàvem horroritzats, impressionats, però en absolut sorpresos. Dieula no va fer més que confirmar-nos el poder dels somnis, la força i la solidesa de les baules que ens unien amb els Invisibles. Vam cridar de dolor, i després vam callar. Vam tornar a la nostra placidesa, a la nostra contenció. Al nostre silenci camperol.

L'ofici per a Bonal es va realitzar sense tambors. Sen-

se ploraneres. Empassant-nos les llàgrimes. Sense crits arrencats de les entranyes de les dones. Sense reminiscències sorolloses dels esdeveniments destacats de la vida del difunt. Únicament gemecs i murmuris acompanyats del balanceig brusc dels cossos. Capellans, gendarmes i Marines no en van saber res. Una cerimònia lúgubre i trista amb l'únic acompanyament de l'*asson**, les pregàries, el dolor i els cants encallats entre la gola i la boca. Malgrat els tres mots sagrats murmurats a l'orella de Bonal i tota l'habilitat de Dieula, *mambo** reputada, el difunt no va designar ningú de nosaltres per acollir el seu *mèt tèt** i mantenir l'heretatge i la sang. El *désounin** havia fracassat, i Bonal se n'havia anat enduent-se els seus Esperits. Els qui el governaven, governaven casa seva i protegien el *lakou**. I no estàvem segurs que hagués sentit tots els nostres missatges als nostres Morts, als nostres *lwas** i a tots els nostres Invisibles. Aleshores tots vam témer per la protecció i la vida del *lakou*. Vam témer per cadascun de nosaltres.

Un cop Bonal fou enterrat prop de la seva cabana, Dieula va invocar un dia i una nit sencers tots els seus Invisibles. Tots. Els seus déus i els seus Esperits. Els Invisibles de la banda paterna i els de la banda materna. Els valents, els amants, els savis, els compassius, els temibles: Ogou Koloosso, Marinette Pyé-Chèch, Grann Batala Méji, Bossou Tres Banyes, Ti-Jean Péto, Erzuli Dantò i tots els altres...

Al cap de dos dies, des de la cadira baixa adossada a la porta de la cabana, Dieula va iniciar una salmòdia estranya que semblava venir de lluny. No de les seves entranyes sinó de més lluny. Del cor mateix de la terra, que li travessava les cames i li regirava les vísceres. I de la gola li pujava com un fil en els aguts fins més enllà del firmament. Cap de nosaltres no gosà destorbar-la per por de trencar aquell fil. Ella va taral·lejar sense aturar-se mai:

*Yo ban muven kou a
Kou a fè mwen mal o!
M ap paré tann yo*

[M'han pegat, | el cop m'ha fet molt mal! | Els espero a la cantonada].

I després, a poc a poc, Dieula s'alçà, es posà un vestit blau de popelín, va lligar-se un mocador vermell al cap i un altre a la cintura, hi va penjar una tassa de ferro esmaltat, la meitat d'una petita carabassa buida i una bossa amb la seva pipa i una mica de tabac. Va convocar Orvil, el seu fill gran, i li va dir que tenia coses a fer i que tornaria aviat. La vam veure desaparèixer a l'altra banda del turó Peletier. Sense un cèntim, sense pa, sense aigua, va caminar per la garriga, les *bayabondes* i els esbarzers, mendicant per menjar i dormir, per fer penitència i suplicar a les seves divinitats que l'escoltessin.

Dieula va tornar la tarda d'una vigília d'huracà, sota una comitiva de núvols amenaçadors. No volia que se l'endugués la crescuda del temible riu Mayonne, ens va dir. La penitència havia durat un mes llarg. Com a prova, tenia els peus destrossats i mal als ronyons. En veure-la tornar, tots vam cridar, plorar, ballar i riure. L'havíem esperat, confiats i preocupats alhora. Dieula estava esgotada, però tenia els ulls clars com el cel després de la pluja. Com si tot el temps en què no l'havíem vista hagués tingut els ulls submergits en la llum. O en el foc. O en totes dues coses.

Es va asseure amb dificultat a la cadira baixa de boga al llindar de la cabana, duia els peus ensangonats i coberts de butllofes dins les sandàlies de cuir prim molt malmès per la pols dels camins i l'aigua dels rius i els rierols. Es va descalçar i va demanar a Orvil que omplís una palangana d'aigua per descansar-hi els peus, després va reclamar beure i menjar. S'empassà una escudella plena de blat de moro amb

fesols negres i plàtans nans amb Orvil i Philogène darrere seu i els dos petits cadascun a un costat.

Al cap de quatre dies d'haver tornat, el quart fill d'Anastase Mésidor, que havia nascut dos anys després que Tertulien, va morir de manera inesperada. ¿Tífus, enverinament, meningitis fulminant? Els Mésidor no ho van saber mai. Nosaltres, a Anse Bleue, Ti Pistache i Roseaux, sense dir res, vam creure a ulls clucs, i encara ho creiem ara, que Dieula Clémestel havia agafat la mort de la mà i l'havia conduït dòcilment a casa dels Mésidor.

Després de la mort de Bonal, que havia estat el nostre *danti**, la vida del *lakou* es va omplir de precaucions i miraments. Vacil·làvem, i vam tenir por de caure fins al dia en què Bonal s'aparegué en somnis al seu germà, Présumé Lafleur. Aquest últim ens va reunir tots de matinada a l'entrada de la seva cabana per explicar-nos aquell somni estrany: «He vist Bonal venir cap a mi, dret com un ciri. Dieula caminava davant seu però era com si s'hagués tornat més petita, i Orvil, amb una pitrera immensa, era qui els conduïa tots dos». A mesura que Présumé Lafleur explicava el seu somni, les llàgrimes regalimaven per les galtes de Dieula. Se sentia alleujada i molt satisfeta. Présumé continuà: «M'he quedat dret, garratibat per la impressió. I quan he aixecat el peu per avançar cap al meu germà, ha desaparegut sobre les aigües assenyalant-me Orvil amb el dit. I Dieula plora que ploraràs, com fa ara davant nostre». Tots ens vam creure les paraules de Présumé i ens vam inclinar davant la voluntat de Bonal d'anomenar Orvil el seu hereu i el nou *danti* del *lakou*.

Dieula s'ocupà d'alguns oficis a les divinitats, mentre esperava que Orvil hagués superat totes les etapes de la seva

iniciació i prengué possessió de l'*asson*. Això es produí unes setmanes abans que el seu germà Philogène se n'anés a Cuba, un any després de la mort de Dieula i tres mesos després que els nord-americans abandonessin l'illa.

Orvil va esdevenir el nostre *danti* i va vetllar per tot: la pesca, les feines dels *jardins*, els càstigs, els oficis a les divinitats i per protegir-nos dels més poderosos que nosaltres, com els Mésidor, els Frétilon i el comandant de la plaça. Per protegir-nos de tots aquells que se'ns assemblen com dues gotes d'aigua, però que no són nosaltres. Que no són del *lakou*. Va vetllar perquè l'ambició no fes mai niu en cap dels cors del *lakou*. En cap ni un. Érem les branques d'un mateix arbre, soldades al mateix tronc, i així havia de continuar sent.

Orvil, però, per molt *danti* que fos, no pogué fer res contra les ferides obertes d'on va brollar la sang de la terra. Contra les primeres cicatrius que van sortir dels flancs dels turons. Contra els rius exsangües que cada cop eren més prims. Contra la terra i la rocalla que s'amuntegaven als peus dels vessants a mesura que els desbrossàvem. Contra la intensificació dels huracans. Contra la sequera cada cop més devastadora que venia després. Contra els que marxaven, separant-se de l'arbre per una raó que no era l'ambició, però que s'hi assemblava molt. Orvil no pogué fer res contra aquests esdeveniments que l'únic camí que semblaven traçar, recte, molt recte, era el camí en sentit únic i sense retorn de la fatalitat.

Res no trasbalsava tant Olmène com els fets d'odi, de llàgrimes i de sang entre els Lafleur i els Mésidor. Orvil, el seu pare, els revifava de tant en tant com si s'haguessin produït la vigília i no quaranta anys abans. Així i tot, res no la va torbar tant aquell matí com la mirada de senyor i de canalla de Tertulien Mésidor. Un vent procedent de les muntanyes agitava les onades. Olmène va mirar el mar i li va semblar que respirava igual que una bèstia ajaguda panxa enlaire, moguda pel flux i el reflux de la sang de totes les criatures i de les ànimes, allà, al seu flanc. *Nan zilé anba dlo*, a l'illa sota les aigües. Va saludar secretament els Morts, els Avantpassats i els Misteris. Decididament, el pas fugaç i extravagant de Tertulien Mésidor l'havia submergit en un desordre estrany. Estrany però tan beneficiós... Nosaltres també estàvem torbats per aquella aparició ràpida i fantàstica, però vam deixar que Olmène s'abandonés... Per assaborir les seves primeres emocions de dona.

Deien que Tertulien Mésidor havia obtingut el seu poder i els seus diners gràcies a un pacte amb el dimoni. Que a la butxaca dreta dels pantalons hi amagava un salconduit escrit amb tinta xinesa amb tots els requisits per una d'aquelles societats secretes, Zobop, Vlingbinding o Bizango, que sorprenen els innocents a les cruïlles dels camins de nit. Fins i tot deien que regnava com a emperador sobre una d'aquelles societats. Deien que al quarto del primer pis, al fons de l'ala meridional, amb les portes sempre tancades, amagava una criatura repugnant amb dues banyes al cap i una cua en forma de tirabuixó. Sense haver-la

vista mai, alguns dels nostres juraven haver-la sentit udolar algunes nits de lluna plena. Quan va morir el seu quart fill, Candelon, van dir que l'havia lliurat a canvi d'aquella riquesa i aquell poder a un déu àvid de sang, Linglinsou o Bossou Tres Banyes.

«Però diuen tantes coses...», va pensar Olmène. Va espantar la sang que li pujava a la cara i, amb aquella sang, totes aquelles coses dites i repetides, fins a la sacietat, i deixà que la sorpresa l'envaís com una tempesta d'agost.

I a més a més, com passa amb Déu, tot i que temíem Tertulien, el seu poder ens fascinava encara que no ho volguéssim. Malgrat els sofriments que ens infligia, ens captivava. Com ho havia fet el seu pare, Anastase Mésidor. Malgrat les ferides, la set, els dolors i la fam. Com que Déu fa tremolar la terra, desbordar-se les aigües i ensorrar-se les muntanyes, en el fons Tertulien potser s'havia proposat assemblear-se-li. Potser el volia superar fent brollar sang fins i tot de les estrelles i les pedres. Estava voltat d'aquella aura que el poder confereix als més forts i que fa que nosaltres els conquistats abaixem tan sovint el cap i, amb el nas a terra, respirem a les fosques.

Quan, uns quants anys abans de la seva mort, un litigi va enfrontar son pare, Anastase Mésidor, amb uns homes vinguts de la gran ciutat, cinc pobles i poblets dels encontorns, entre els quals Anse Bleue, s'havien armat amb matxets, ganivets i *bâtons gaiïacs**. I, amb l'ajuda del *clairin*, havien repel·lit l'assalt. Els Mésidor havien sofert un afront de conqueridors vinguts de fora i, a través seu, tots nosaltres ens havíem sentit insultats. Tots. Sense excepció. Vés a saber per què! Però som així. Aquella batalla campal, que va fer fugir els assaltants, segellà un pacte estrany, un altre més, entre els Mésidor, Anse Bleue, Ti Pistache, el turó Lavandou, Pointe Sable i Roseaux. Tot i ser temibles i cruels, els

Mésidor eren dels nostres. Fins i tot n'estàvem orgullosos. Però, no ens enganyem, sota l'insult compartit, sota l'orgull fuetejat, hi dormitaven la desconfiança i la por. Les de sempre. Bufaven des de les terres interiors com un ventet negre, escombrant l'herba dels turons, travessant les ànimes i baixant corrent pels pendents àrids fins al mar. Per tornar a pujar cap a les terres interiors i tornar a baixar un cop més els turons. La desconfiança i la por, per a nosaltres, d'una nova crueltat insospitada dels Mésidor i, per a ells, la por d'una venjança imprevisible per part nostra. ¿Qui ho sap?

Contràriament als altres dies, aquell matí, quan Tertulien Mésidor va tornar a casa seva després d'haver passat pel mercat de Ti Pistache, no va pensar ni en el seu comerç de queviures ni en les seves relacions polítiques, i encara menys en la seva dona, Marie-Elda. La imatge d'Olmène ja s'havia ensenyorit de tota la seva persona i ho havia desbaratat tot. Absolutament tot. Se li agusava una apetència d'home que li feia brillar els ulls a la llum càlida d'aquella tarda incipient. Amb prou feines va tastar el que els criats li presentaren a taula i ni tan sols no es va adonar de la presència de la seva esposa. «Ja està bé, ja no tinc més gana. Ja he menjat prou». En aquell precís moment, a Tertulien Mésidor li venia de gust una noia molt jove. Una de sola. Una pagesa com les que li agradaven. No menjar.

Fou la mirada d'aquell home la que Olmène sostingué al mercat de Ti Pistache. Va mantenir els ulls alçats una bona estona, però va acabar abaixant-los davant aquell genet que hauria pogut ser el seu pare i que s'havia tret el barret per parlar-li a ella, la filla d'un pescador i d'una pagesa. Li havia trobat el front alt i serè d'un home que, contràriament a les llegendes, contràriament al que tot Anse Bleue murmurava xerricant les dents, semblava tenir la consciència tranquil·la. Amb aquella mateixa tranquil·litat amb la qual

se n'havia anat cap a l'interior de les terres al seu casalot de grans portalades i un reguitzell de criats.

Ermancia, com les altres dones del mercat, com tots nosaltres, era presa alhora de temor i d'encantament. L'encantament que provoca l'atenció d'un home tan poderós, i el temor de les conseqüències sovint nefastes d'un poder així sobre les nostres vides.

Passat el primer moment d'estupor, l'home que no conec, després de recular, se'm va tornar a acostar. Es va inclinar novament, obrint els ulls com unes taronges. I vaig veure com se li deformava la cara a poc a poc fent una ganyota estranya, com li queien les mandíbules, com se li obria la boca i li tremolaven els llavis. Fou llavors quan de sobte aquell rostre es va encongir sobre ell mateix i l'home va començar a cridar amb tota la força dels seus pulmons uns noms que jo no coneixia: «Estinvil, Istanía, Ménélas, *anmwé, osékou*, socors, ajudeu-me!». Algun cop cridava unes paraules que l'espant trencava, allargava, deformava, barrejava. Semblava que un dic hagués cedit. I que ja no pogués aturar l'aigua que li sortia a borbollons per la boca.

Jo volia demanar-li que parés. Dir-li que li ho explicaria. I com que no ho podia fer, ell naturalment va continuar cridant com un desesperat. Era terrible!

I després es va armar de valor i se'm va acostar més, amb el cap inclinat cap endavant, i va obrir completament aquella boca desdentada. No hi havia manera de recular ni d'escapar del seu alè de nit. No hi havia manera. Un alè que et regirava l'estómac.

Ganes de submergir-me en el son. Només uns minuts. Genolls contra la barbata. Ulls tancats. Tancada en el son com en un ou.

Deixar que la nit em rellisqui per la pell. Amb el record del fred de la lluna. De l'aigua arissada que brilla com purpurina.

Al final del poble, un gall s'esgargamella. Un altre li res-

pon. Tots dos criden un dia que té dificultats per fer-se veure.

«No facis res que poguessis lamentar», em repeteix la mare. «No ho facis!».

La meva sang batega fora de mi en aquell vent on sento el panteix sord, el clic d'una sivella que es descorda... I el membre fred, erecte com un bastó... El meu clatell colpeja la sorra. M'esquinço. Aixequen el meu cos de terra. El dolor al voltant del coll... I després la nit... El mar... I altre cop la nit. Líquida. Negra.

De tota manera, en aquesta història caldrà tenir en compte el vent, el seu bufec salí sobre els nostres llavis, la lluna, el mar, Olmène absent... La terra que ja no dóna. El mar gasiu. I els estrangers vinguts de fora amb els seus costums que no són d'aquí. Els seus vestits, els seus cigarrets nord-americans, els seus cossos, les seves olors i les seves sabates que ens sedueixen...

I jo que ja no volia ser d'aquest lloc, aquí em teniu plena de sorra, coronada d'algues i enyorant Anse Bleue.

«*Osékou, anmwé!*». Ara els crits del desconegut em colpegen amb força dins del pit. Es confonen estranyament amb els del meu germà fa tres dies a la nit.

El meu germà s'atura en cadascuna de les síl·labes del meu nom. Segurament ha fet altaveu amb les mans per fer-les viatjar. Lluny, molt lluny. I després els crits dels altres que juntament amb ell desafien la nit, el vent i l'aigua per cridar el meu nom. «*Koté ou yé? ¿On ets? Contesta!*».

Els habitants d'Anse Bleue foradaven la nit i l'aigua, amb els ulls oberts com la boca d'una balena.

Tot i que no els quedava gaire res per vendre—ja que Tertulien Mésidor els havia comprat molta cosa a primera hora del matí—, Olmène i Ermancia van decidir anar amb les altres dones al mercat de Baudalet, més gran i amb més clients que el de Ti Pistache. La calor ja pesava sobre els senders que duïen al turó Peletier i estabornia *chrétiens-vivants*, bèsties i plantes. Feia gemegar fins el pedram dels camins. Res, però, no va alentir-los el pas per aquells senders trepitjats, endurits i polits pel sol i el vent com si fossin maons.

Els dies de mercat, Olmène notava més el pes del cansament perquè s'havia llevat a trenc d'alba amb les criatures del *lakou*, havia escalat i baixat el turó amb una carabassa al cap i una altra a la mà per anar a buscar aigua. Però ja havia oblidat el mal a les cames i els peus esgarrinxats, i caminava dreta com un fus darrere d'Ermancia. Va accelerar el pas cap a les viles de l'interior, deixant que el mar s'esllanguís darrere seu. Però aquell món en calma que tenia al darrere, aquell gran país líquid, podia engolir-la en qualsevol moment dins del seu ventre immens, silenciós i ferotge. Ara vegetal, clar i tan tranquil·litzador, el món cap al qual s'encaminava també podia, sense avisar, tombar-la, deixar-la clavada i capgirar-la un altre cop amb les seves riades, tempestes i penya-segats. Aquells dos mons ja ens havien pres un pare, una cosina, un germà o un oncle. Entre la llum que despunta de l'albada i la fosca que cau de sobte a la tarda, Olmène posava un peu darrere l'altre, àgil i tranquil·la, enmig de l'arrogància, l'extravagància i el poder d'aquells mons.

Aquell dia a Olmène el camí se li va fer més llarg a causa del silenci de la mare, que no va dir res sobre la insistència de Tertulien Mésidor de voler-los comprar totes les mercaderies. Ermancia feia com si no hagués vist res, com si no hagués sentit res. Olmène va deixar-se caure deliberadament dins d'aquell pou de silenci, seguint l'exemple de la mare. Ermancia, però, no podia evitar pensar en Tertulien Mésidor, que s'assemblava com dues gotes d'aigua al seu pare, Anastase Mésidor, que havia prenyat sense miraments, pertot arreu on el duïen les seves escapades, moltes femelles el nom de les quals oblidava així que les havia posseïdes. D'aquesta manera, havia poblat tota la costa a desenes de quilòmetres al voltant, i les muntanyes dels encontorns, de fills el nom dels quals ignorava, la cara dels quals no coneixia. Fins i tot les dones que no eren víctimes de la seva concupiscència insaciable, tot i que es persignaven després de veure'l passar, estaven intrigades per tant de poder. Olmène i Ermancia aquell matí també ho estaven.

Van pujar la muntanya, gairebé sense notar com el calcarí rugós els esgarrinxava la planta dels peus i els tallava els talons. Olmène havia acabat per no fer cas d'aquells mals, perquè la mare no es cansava de repetir-li que uns peus incapaços d'afrontar les pedres i els còdols no servien per a res, eren inútils: «Déu t'ha donat uns peus perquè els facis servir!». Havien sortit molt tard aquell dia i van accelerar el pas perquè no els agafés un sol massa ardent pel camí, que ja era gairebé insuportable a causa de l'enorme extensió de mar, el qual reflectia la llum com per condemnar la terra al foc. Fins a perdre's de vista.

Al primer revolt a dalt de tot del turó, Olmène va retrobar els primers arbres d'un color verd fosc, que no creixien abundants però ja s'escapaven de l'aridesa salvatge de la terra d'Anse Bleue. A l'entrada de Roseaux, Ermancia i

ella van fer un alto, el temps d'eixugar-se la cara, d'alleujar la bufeta, de collir cadascuna dos mangos i clavar-hi les dents. El temps de xerrar uns minuts davant la parada de la senyora Yvenot, que els oferí la meitat d'un alvocat i una *kasav**. Olmène no pogué evitar mirar les sabates noves de la senyora Yvenot, negres amb una sivella al costat. Feia dos mesos que hi somiava cada vegada que la veia.

La senyora Yvenot, que havia tornat feia poc de la República Dominicana, es vantà dels guanys suculents que hi havia fet amb la venda de queviures i de pèsols d'Angola. Ermancia havia començat a saber coses de la República Dominicana quan compartia àpats amb Joséphina, una veïna de la seva mare a Duverger; després hi havia hagut els intercanvis de queviures amb Pedro, Rafael i Julio a Bani; i això s'havia interromput amb una mort, sang, una cicatriu al braç esquerre i un incisiu menys. Havia pogut escapar de la matança de Trujillo perquè la mare l'havia protegit amb el seu cos i havia llançat l'últim sospir sota els cops repetits dels matxets i les veus carregades d'odi que cridaven: «*Malditos haitianos, malditos!*». Uns esdeveniments que de vegades desfiguraven les seves alegries o poblaven els seus insomnis malgrat el cansament dels dies. Ermancia ni tan sols no volia pronunciar el nom d'aquella part de l'illa, i es conformà d'escoltar la senyora Yvenot en silenci.

Ella, sense venir a tomb, amb un ull insinuant i pèrfid, els demanà el motiu del seu retard. Res millor per accelerar el pols de la senyora Yvenot, xafardera, *mal parlante*, que exhibir la roba bruta dels altres a fi de rebolcar-se en la sal de les llàgrimes, el vermell de la sang o l'enganxós del semen. I ensumar entusiasmada l'olor de la desgràcia. Ermancia li respongué que a Orvil li havia costat llevar-se perquè li feien mal els ronyons. La senyora Yvenot, satisfeta amb aquest principi de confidència, li va recordar que

acabaria matant el vell del seu marit: «L'acabaràs matant, Ermancia!». Totes dues van riure a cor què vols. Ermancia va lligar-ho amb la història d'una dona que havia conegut al seu poble natal i que un dia... La resta la va xiuxiuejar a l'orella de la senyora Yvenot. I, quan van tornar a riure, Olmène se'ls afegí, no per les seves paraules, que havien mussitades i que ella no havia pogut sentir, sinó a causa dels pits enormes de la senyora Yvenot sacsejats en totes direccions com dos cavalls desbocats cada cop que esclafia el riure. Però això no va impedir que Olmène recordés la mentida d'Ermancia, i va esmolar una mica més la seva curiositat per aquell home d'edat madura sorgit de la boira i que havia estat capaç de fer mentir la mare.

Al mercat de Baudalet, s'assegueren al seu lloc habitual, sota el fullatge d'una de les poques acàcies que hi havia en aquell gran espai on s'intercanviava el producte de la terra—mangos, alvocats, bananes mascle, moniatos, fruites del pa, verdures, mill i blat de moro—per coses que oferia la ciutat—mistos, popelín blau, sabó i estris de ferro esmaltat—. Aquell racó on s'havia instal·lat amb la seva filla, Ermancia se l'havia guanyat després d'una lluita acarnissada. N'havia pres possessió l'endemà del dia en què Grann Méphise, una venedora més gran que la protegia, va morir sense deixar cap filla, ni neboda ni fillola per heretar l'emplaçament. La imprudent que hi havia col·locat les estakes just després d'aquella mort encara se'n devia recordar. Ermancia se li havia plantat al davant, amb les mans a la cintura, la faldilla lleugerament arremangada a un costat, i l'havia desafiada: «Si et quedes en aquest lloc un segon més, no responc de mi!». Després dels renecs del cas, vam impedir que les dues dones arribessin a les mans, i la qüestió fou dirimida per un tribunal improvisat que va reconèixer immediatament els drets d'Ermancia.

A Olmène li agradava aquella obstinació de la mare, que plantava cara a tot: al dia, a la nit, als *chrétiens-vivants* i als animals. La terra es podia inflamar, els rius abandonar la llera, però ella no cedia. Sempre endavant. Anava fins al final. Ermancia va anar esgarrapant, cada dia de mercat, un trosset més de terreny. I això li permeté al cap de tres mesos poder escampar la mercaderia amb tota tranquil·litat en un dels racons més cobejats del mercat de Baudelet.

Però Ermancia no s'acontentà amb el mercat. Se les va arreglar per conquerir la senyora Frétilion, oferint-li les albergínies més maques, els nyams, les mongetes, per no parlar de fulles de tabac tan llargues com un braç d'home. Aviat es convertí en la proveïdora preferida de la senyora Frétilion, que fins i tot li reservava una tassa de cafè els dies de mercat.

A Lucien, un dels fills d'Albert Frétilion—contràriament a la seva germana Églantine, que s'havia quedat a França, i al seu germà François, instal·lat a Port-au-Prince—, li agradava l'avidesa d'aquell establiment provincià que havia fet la fortuna dels seus avantpassats. S'havia casat amb Fatme Békri, una sirolibanesa. En aquella època, per a un burgès, encara que fos de províncies, casar-se amb una sirolibanesa era rebaixar-se. Però Lucien sabia que no n'hi hauria una altra com ella per transformar les mercaderies en diners comptants. Va col·locar Fatme Békri Frétilion sota una caricatura que mostrava un home amagrit, esparracat, davant d'un altre de panxut, vestit amb roba luxosa. Sota la primera imatge, hi deia: JO VENIA A CRÈDIT, i sota la segona: JO VENIA AL COMPTAT. Davant qualsevol petició de rebaixa o de crèdit, la senyora Frétilion, hipòcrita melosa, assenyallava amb el dit la caricatura i, acompanyant-se amb un gest exagerat per als pagesos, la traduïa a un crioll dolcenc tenyit d'àrab: «*Ti chérrrie, mafifrouz, no puc, mwèn pa kapab*».

A Olmène, dreta darrere la mare, li agradava, igual que al seu avi Bonal Lafleur quaranta anys abans, observar els homes asseguts al porxo dels Frétilon. Sempre els mateixos: el director de l'institut, un negre d'atzabeja; el comandant de la plaça, un mulat de Jacmel; i el jutge del tribunal civil, un quarteró de Jérémie. Ho mirava tot, ho escoltava tot, i va recordar les poques vegades que havia vist Tertulien Mésidor afegir-se a aquells senyors per comentar uns temes que superaven la seva comprensió. Igual que havien superat la comprensió del seu pare o del seu avi Bonal Lafleur. Érem al 1960 i Olmène ignorava, igual que nosaltres, que es referien a l'home del poder, un metge rural que parlava amb el cap cot, amb una veu nasal de zombi, i que duia un barret negre i ulleres gruixudes. Com que havia tractat pagesos al camp i havia curat el *pian*, alguns, com el director de l'institut, creien en la seva humilitat, la seva caritat i la seva compassió infinita. D'altres, com el comandant i el jutge, intuïent que el seu antic món on dominava la casta de pells clares estava amenaçat, desconfiaven de la seva cara de pagès negre que no els deia res de bo. Res de bo! «*Bakoulou*, astut», repetien a cor què vols. Tertulien, per la seva banda, s'estirava els cabells per haver-se deixat prendre el pèl pel jutge i el comandant i haver defensat el rival de l'home del barret negre i les ulleres gruixudes. D'altres, no se'n sabrà mai el nombre exacte, tingueren raó de creure que ara seria difícil mantenir la dignitat d'home i de dona en aquesta illa.

Com tots nosaltres, Olmène es preguntava sovint si Déu, el Grand Maître, en la seva saviesa, els havia creat, a ella i els seus, amb la mateixa argila que a tots ells. I si havia posat tanta cura en la creació d'ella com en la d'ells. Tant en els que estimaven l'home del barret negre i les ulleres gruixudes com en els que no. Va mirar-se els peus descalços, l'agusta assemblea d'aquells homes, la pell clara de la senyo-

ra Frétilon i el cotxe nou del seu marit. Li va semblar que no. A nosaltres també.

Olmène hi va tornar a pensar quan començava a fer-se fosc, després de rentar-se unes quantes vegades la cara, deixant que les gotetes li fessin una pell de nacre. I just després de fregar-se ben fregats els peus fins a treure'n qualsevol rastre de fang. Hi va tornar a pensar en caure la nit, al porxo del mercat, quan les dones, amb la cara i els peus nets, es reuniren totes al voltant de les *lampes bobèches** i de l'únic fogonet de Man Nosélia per xarrupar unes tisanes i parlar. Parlar per arrencar a la nit les paraules que només li pertanyen a ella. Paraules que extreien de la claror dels dies, com si calgués una mica de fosca per copsar-les. A Olmène li agradaven aquelles veus que semblaven sortir d'un únic gran cos d'ombra. D'una sola boca. Les flames ballaven sobre aquelles paraules cremades, nues, de la nit. Olmène distingia un perfil rosegat per les tenebres cada cop que una de les dones s'inclinava per atiar el foc o servir-se una mica de tisana de canyella, d'anís o de gingebre en el seu vaset de ferro esmaltat. O quan la cara d'una d'elles sorgia de les volutes quasi blaves del fum d'una pipa.

Es rellevaren sense descans, enllaçant una història amb l'altra. Les dels recaptadors i els soldats, sempre disposats a arrabassar-los alguna cosa. Les calaverades dels concubins, la impertinència de les *matelotes**, les preocupacions dels fills. Les dels *jardins*, on s'escarrassaven a fer créixer verdures, mill i blat de moro. Les del jardí més valuós, que elles, les dones, guardaven allà, ben amagat, entre els malucs, i que només els pertanyia a elles. I les històries dels homes que s'hi havien aturat per revifar unes fonts i encendre uns focs. Paraules de dones que deien la gràcia de Déu, la força dels Misteris, les tribulacions i les satisfaccions dels *chrétiens-vivants*. Hauria pogut escoltar durant hores

aquelles paraules arrencades a la duresa dels dies. Perquè el temps que es passa enraonant així no és temps, és llum. El temps que es passa enraonant així és l'aigua que renta l'ànima, l'àngel de la guarda.

Man Nosèlia no es va separar de la seva pipa fins que va sentir les primeres cremades a la boca i la picor als ulls. Va riure una última vegada abans d'alleujar les ferides de la llengua, de dins les galtes i del paladar amb una decocció d'enciam i mel. Ho va fer sorollosament i després va llançar una escopinada, es gratà els peus, l'entreuix i les aixelles amb un soroll d'escarabat, i es va adormir, deixant oblidat un somriure als llavis.

Ermancia va posar bé els quatre parracs damunt dels quals dormiria amb la seva filla. Van repassar els comptes del dia per última vegada i van passar revista als projectes per al futur: un cop engreixat, vendrien el més gras dels dos porcs per poder-ne comprar dos de més joves que engreixarien al seu torn, i ocuparien noves terres de l'Estat per als queviures.

«Tot i que, entre tu i jo, Olmène, la terra per als queviures ja no dóna tant i, si m'escoltés a mi mateixa, me n'aniria allà dalt de tot. Allà on creix el cafè. Allà on les venes de la terra són tan fràgils però on el sòl encara és generós». I Ermancia va sospirar. «Però les coses són així».

Olmène l'escoltava amb atenció tot intentant relacionar la mare amb la venedora del mercat, amb la dona que estava descobrint. Ermancia se n'adonà i, just abans de tancar els ulls, va mussitar a Olmène que no s'ha de dir tot. Sobretot als homes. «Encara que t'ofereixi un sostre i tingui cura dels teus fills». Que el silenci és l'amic més segur. L'únic que no et traeix mai. «Mai, ¿m'entens?», va insistir. Olmène s'arraulí contra la seva mare i va posar el cap sobre el seu ventre. Per travessar amb ella aquelles terres si-

lencioses on l'home només ha penetrat amb la ignorància del vencedor. Allà on, per conquistador que sigui, no és capaç d'aventurar-se.

Olmène va entrar en la gran plana de la nit escombrada per vents contraris, pensant en la trobada de primera hora del matí, en el misteri que Ermancia semblava amagar des d'aleshores, en la conversa del vespre entre les dones del mercat i en aquelles últimes paraules de la mare. Aquell primer secret de dones la va fer somriure. Aquella complicitat entre mare i filla.

Olmène va mirar les estrelles allà fora, que semblaven claus clavats al cel. Com nosaltres, sabia que Déu les hi havia enfonsat i podia arrencar-ne una quan volgués per enviar missatges als *hougans** o a unes *mambos* poderoses. O per dipositar-les en els seus palmells oberts.

Li venien altres pensaments, clars perquè no tenien sorolls, ni paraules. No reclamaven res. Dels llavis se li escapà un sospir que no era de cansament. Un sospir provocat pel record de la mirada d'un home. El record dels ulls d'aquell home posats damunt seu com mans. Un plaer difós pujava d'un punt humit i calent des de molt endins. Es va arraulir per retenir aquella onada desconeguda. Va deixar anar un altre sospir, que ningú no havia de sentir. Ningú. Ni tan sols Ermancia.

Amb unes quantes dones més, dues de Roseaux, una de Pointe Sable i dues de Ti Pistache, Olmène i Ermancia van reprendre a primera hora de la tarda el camí cap a Anse Bleue. En fila índia, en grup, i de nou en fila índia. En bandada com aus migratòries. Una taca inestable, voluble, pels camins serpentejants sota el cel i el sol. Olmène se sentí més que mai pertanyent a aquelles dones dels quatre camins. Obertes a tots els vents. Dones amb el mateix vestit destenyit i apedaçat. Dones de paraula esparracada. En el balanceig dels seus malucs hi ha una força latent, i també en les seves veus. Com per sota l'humus, una capa d'aigua viva, una deu de foc.

Encara no eren les tres quan, al camí entre Roseaux i Ti Pistache, van topar-se amb un capellà jove, amb grans taques vermelles sobre una pell ja força malmesa pel sol. Anava dalt d'un burro estirat per Érilien, el sagristà de la capella de Roseaux, i que també transportava un conjunt d'objectes heteròclits, una tetera, dos vasets de ferro esmaltat, llibres i una manta. La suor li regalimava pel front i li feia quasi tancar els ulls de tant en tant, li deixava grans marques a la sota blanca sota les aixelles, a l'esquena i sobre la panxa. El capellà bufava com un toro. De la cara rodanxona li sobresortien uns ulls voluntariosos i ingenus. Ingenus fins al punt de creure que la seva entrada al món de Ti Pistache, de Bau-delet i d'Anse Bleue era una evidència i una necessitat, i que aquella evidència i aquella necessitat serien irremeiables. «És el capellà nou. Va a la capella de sant Antoni de Pàdua a Roseaux», va murmurar Ermancia adreçant-se a Olmène.

El jove capellà, amb els seus trenta anys grassonets però cansats, es va treure el bonet en acostar-se a les dones per saludar-les, eixugar-se la cara i el coll, presentar-se i anunciar-los que era el nou mossèn de Roseaux. Que construiria una església bonica. «Us hi espero per escoltar la paraula de Déu». Ermancia va somriure i va assentir amb un «Sí, pare» submís. Amb prou feines audible. Els ulls fixos a terra. Érilien va exagerar la pietat d'aquelles dones i va dir que les coneixia de feia temps. Olmène va somriure al seu torn, examinant l'home dissimuladament amb una atenció especial. Aquells somriures havien alçat un mur invisible amb el qual va topar el pare Bonin—així es deia—sense ni tan sols adonar-se'n. Un mur que el sagristà els havia ajudat a construir amb les seves paraules. Ermancia i Olmène, dretes darrere aquell mur, van mirar allunyar-se el capellà en direcció a Roseaux. Érilien, que no volia despertar cap sospita en el nouvingut, no va intercanviar ni una sola mirada amb les dues dones i es va allunyar sense girar-se, aguantant fermament amb la mà la brida del burro. El pare Bonin continuà el seu camí, esgotat pel viatge però amb el cor a la feina, l'ànima més lleugera, convençut d'haver admès dues noves ovelles al seu ramat en marxa pel camí de la salvació.

Entre Roseaux i el turó Peletier, Olmène, Ermancia i les altres dones van seguir el riu Mayonne, vorejat de taros d'amples fulles violetes i de créixens com cabelleres esborrifades, amb la mateixa basarda al cor, la de veure aparèixer Simbi* entre dos còdols i que se les emportés a un lloc apartat del qual no tornarien indemnes; com la filla de la senyora Rodrigue, una dona de Pointe Sable, que havia desaparegut un migdia i l'havien trobada al cap de tres dies, errant a deu quilòmetres, esmaperduda, mig nua i muda. Abandonada pel seu àngel de la guarda enmig dels vents. I, com que la superfície de l'aigua podia ser un mirall im-

previsible, i a voltes implacable, Ermancia es va girar per assegurar-se que Olmène la seguia i no s'inclinava cap al riu, intentant sorprendre allò que la podia perdre.

Van reprendre el camí. Després de cada pujada venia una baixada que no conduïa a una plana sinó només a una banda de terra que preparava una nova pujada cap a un sender estret vorejant un precipici perillós. Notant que s'acostaven a Anse Bleue, van accelerar el pas en silenci i van pujar l'últim turó.

Olmène i Ermancia van divisar finalment Anse Bleue. Darrere seu, els lloros vinguts de les muntanyes llunyanes xisclaven, anunciant la imminència de pluges. A l'horitzó, el globus vermell del sol declinava enmig de les piulades d'ocells aquàtics. El vent trencava la cresta de les onades amb esquitxos d'escuma que venien a morir a la sorra. Anse Bleue ja dormitava. Van baixar el turó a pas lleuger, gairebé corrent, atretes pel poble. Olmène tenia pressa per tornar a veure el seu pare, Orvil, els seus dos germans Léosthène i Fénelon, i tota la colla de ties, oncles, cosins i cosines. Tothom.

El camí fins a Anse Bleue havia estat llarg. Molt llarg. Conduïa a un altre món. Un món sense escoles, ni jutges, ni capellans, ni metges. Sense aquells homes que s'autoproclamen d'ordre, de ciència, de justícia i de fe.

Un món abandonat a nosaltres mateixos, homes i dones que en saben prou de la humana condició per parlar ells tot sols amb els Esperits, amb els Misteris i amb els Invisibles.

Aquell dia la pesca no havia anat tan bé com la del dia abans, a causa de les nanses, que ja no donaven més de si. Orvil havia sortit de matinada amb els seus fills, Léosthène i Fénelon, i havien hagut de lluitar durant dues hores amb un bonítol que finalment no havien aconseguit atrapar i que havia deixat al voltant seu un mar vermell de sang. El *bois-fouillé** havia fet aigües i s'havien pensat que bolcaria amb ells i amb els pocs peixos que havien pogut pescar abans. Un cop tornats a Anse Bleue, Léosthène i Fénelon van gratar les escates i van fer saltar les tripes amb els seus ganivets, i després van posar els peixos a assecar amb sal.

Després d'aquella pesca difícil de matinada, però, Orvil estava esgotat. «Viure i patir són la mateixa cosa». Sempre ho havia sabut. «Amb les nostres vides senceres travessades pel patiment, talons ben clavats a terra per no trontollar. I quan volem llançar-li ferotges obscenitats, a la vida, criem els Misteris i els Invisibles, i l'acariem, la vida, com qui doma un cavall que s'encabrira».

Tan bon punt va traspasar el llinard de la seva cabana, Orvil va haver d'intervenir per curar Yvnel, el fill del seu germà petit Nélius. Va posar-li el mocador blau al voltant del coll. Blau, el color d'Agwé, el seu *mèt tèt*. El duia cada cop que havia de treballar per guarir algú, ajudar en un part difícil o fer fora un mal d'ull llançat sobre un *chrétien-vivant*, una casa o un *jardin*. Yvnel tremolava de cap a peus, abatut per una mala febre. Orvil es dirigí cap a la part del darrere de la seva cabana, al bosquet familiar. I hi va arrencar ar-

rels, escorces i herbes, les va triturar, les va barrejar i pastar en un bol de ferro esmaltat tot cantant en un murmuri:

*Mèt Gran Bwa Îlé
Zanfan yo malad
Bezwen twa fèy sakré
Pou m bouyi te*

[Maître Grand Bois Île, | els teus fills estan malalts, | necessito tres fulles sagrades | per preparar un te].

El noi es va empassar tres glops d'un líquid verdós i enganxifós del qual només Orvil sabia el secret. Quan es va atansar a la mare d'Yvnel va ser per tranquil·litzar-la.

Finalment Orvil es va asseure al llindar de la cabana, va agafar l'ampolla de *trempe* i va vessar-ne tres gotes damunt la pols per als Morts abans d'acostar-se-la als llavis. Una vegada. Dues vegades. Diverses vegades. La tomba del seu pare Bonal just al costat de la cabana, entre grava i herbes salvatges, es va destacar rere les volutes de fum blau de la pipa. Va recordar el genet que havia visitat la seva mare, Dieula, i la penitència d'un mes. Va caure en una dolça somnolència, *nan dòmi*, esperant que els Invisibles i els Morts vinguessin a visitar-lo darrere les parpelles.

I Bonal Lafleur no trigà a manifestar-se damunt la seva tomba. Un Bonal sobri, pensatiu, fins i tot preocupat, amb la seva camisa de popelín blau, massa ampla per a les seves espatlles magres. I darrere de Bonal, Orvil va albirar l'ombra furtiva de Dieunor, l'avantpassat *franginen*. Llarga silueta evanescent, front alt, cara demacrada. Però l'hauria reconegut entre tots, per la cicatriu a la galta dreta. No passava un sol dia sense pensar en Dieunor, sense recordar els ensenyaments de l'avantpassat *franginen* del qual el seu pare, Bonal, s'havia fet transmissor.

Quan van arribar Ermancia i Olmène, Orvil, amb el cap lleugerament inclinat endavant, encara estava mig endormiscat a la cadira adossada a la paret, a l'entrada de la cabana. Olmène va observar els moviments amples del seu tòrax, com els d'un animal en repòs. La seva cara immòbil expressava una profunda fatiga, que es confonia estranyament amb un somriure oblidat sobre la boca. Orvil es va resistir un moment a la mà que li sacsejava suaument l'espatlla. Ni Ermancia ni Olmène no van mencionar l'aparició intempestiva i inesperada de Tertulien Mésidor a l'assecador de peixos del mercat de Ti Pistache.

Orvil s'estirà una estona i va preguntar maquinalment si la venda havia anat bé. Ermancia va fer una lleugera ganyota i va deixar anar un «No ha anat malament» rutinari, quan en realitat ho havien venut tot, i a bon preu. Va allargar una part, només una part, dels diners de les vendes a Orvil, així com el sabó, l'oli i el retall de roba que havia comprat a casa de la senyora Frétilon. Ermancia li va prometre que li encarregaria una camisa nova a Roseaux. Ell assentí.

Quan Ermancia li va demanar notícies dels seus fills, Orvil li respongué que Léosthène acabava de comunicar-li el seu desig d'abandonar Anse Bleue i d'anar-se'n a la República Dominicana o a Cuba. A qualsevol lloc, però marxar. Com Saint-Ange, el pare dels fills d'Ilménèse. Com Dérisca, aquell home de Ti Pistache que se n'havia anat a la gran illa i que en tornar havia portat, juntament amb paraules dringants com picarols—*caramba, por qué no, sí, señor*—, «unes *guayabelles** com no n'has vist mai cap i dues dents d'or que diuen molt del que un home pot arribar a guanyar allà baix a Cuba». Abans de morir, Philogène, el germà d'Orvil, havia pogut comprar un forn de pa a la mare dels seus fills, entre Roseaux i Baudalet. «Ho va fer només tallant canya, l'oncle Philogène», repetia Léosthène.

«De Fénelon, no se sap mai. Mai», va afegir Orvil. Léosthène portava el cor a la boca i se li veia tot: l'alegria, la pena, el turment o la satisfacció. A Fénelon, en canvi, li agradaven la foscor i el silenci. Ningú no podia saber si volia quedar-se o marxar, si obriria la mà per atrapar un somni, o si en el puny tancat hi amagava ràbia negra o resignació. Ningú.

Pel que fa a Léosthène, estava decidit a anar-se'n cap a aquelles terres on la fortuna nodreix de vegades els somnis dels homes com ell. Pel cap li voltaven imatges exaltades i es repetia sense parar: «*Mwen pralé*, me n'aniré. *Mwen pralé*». Havia sepultat molt endins la ràbia de viure, i no volia treure-la més que per mossegar l'esperança. Orvil no li havia fet cas les primeres vegades que Léosthène havia pronunciat aquelles paraules, però havia acabat acceptant que el ferissin com ganivetades. No en brollava sang però era igual. Eren tants els qui havien marxat... Massa. Cada dia Orvil es deia a ell mateix que també passaria per aquest dolor.

Mentre l'amenaça de la marxa de Léosthène planava dins la cabana, Olmène encara estava sota l'efecte de la trobada del dia abans al matí. Fénelon, el fill petit, no deia res, la mirada perduda pel camí. És veritat que el mar ja no donava tant, i els *jardins* on creixien les verdures assolllades es resistien a produir-ne més. Orvil i Ermancia volien ocupar terres de l'Estat abandonades no lluny d'Anse Bleue. «Aquestes terres donaran fruit durant un temps. ¿I després què? N'agafareu de noves. ¿I després què?», repetia Léosthène.

Ho deia com per despertar-nos, per fer-nos sortir d'un somni. Nosaltres fèiem veure que no el sentíem. Tement que es negués a heretar, que desitgés fugir de nosaltres. No seguir el camí del nostre llinatge. Ell, Léosthène, senzillament no volia esperar més i havia perdut totes les raons

que havien fet que ens mantinguéssim sempre no a l'espera, sinó més enllà. Ell no volia. Ja no volia. La impaciència el tenallava massa fort. I no el vam poder retenir.

Segur que va ser aquell vespre quan Orvil va notar que, encara que viure i patir eren una mateixa cosa, hi havia en la mà rugosa del vent, en la mossegada del sol, en el ventre de les aigües, com una tempesta que s'anunciava. Feia massa temps que no havia cridat les divinitats de la família i en va sentir profundament la necessitat. Els imploraria el perdó per haver-les negligides durant tants mesos. Malgrat que els temps eren difícils. Perquè els *lwas* tenen gana i set, i fins i tot més que nosaltres. I per això cal alimentar-los. Perquè ens protegeixin. Perquè vetllin per nosaltres i tanquin la porta a la desgràcia.

Cilianise i Ilménèse, la seva mare, havien preparat per a tot el *lakou bananes pounac*, fesols vermells i mill, que foren un bàlsam lleuger per a la nostra gana. I ens van assegurar que menjar junts era una cosa bona i càlida. Que, dins d'aquell cercle, la gana i el fet de compartir era el que ens aguantava. Després Orvil va fer fora els humors tristos explicant per enèsima vegada, dret i amb molts gestos, la història de Dieunor, l'avantpassat *franginen* que un dia del mes de febrer a primera hora de la tarda havia desaparegut per la banda de les muntanyes. «Quan no xuclava la pipa, bevia a morro d'una ampolla en la qual havia fet macerar espècies, escorces i herbes en el *clairin* i només menjava *kabich**, mandioca, canya de sucre i mangos. Res més. Els Invisibles eren amb ell tota l'estona. Tota l'estona. No li calia estar-se gaire temps invocant-los a crits. Eren allà. Dieunor regnava al centre d'aquest *lakou* com un gran *danti*. Com un *roi**».

«Llavors un dia...». Olmène, asseguda contra la cadira d'Orvil, son pare, s'hi aferrà com per retenir el temps.

I donar l'esquena a la grisalla de l'edat que ja s'anunciava. En la llibertat dels somnis, durant uns instants, va tornar a la rotllana dels infants que havia abandonat feia poc, allà on s'instal·laven núvols d'or, reis dels boscos, ogres insaciables i Teseu, el peix enamorat. Les seves rialles brotaven cada cop que Orvil imitava la veu poderosa de l'avi. A qui agradava sobretot estar-se al cim de la imponent cascada que aleshores dominava el turó Peletier. Olmène va imaginar l'avantpassat *franginen* dret com a l'època en què Anse Bleue i el món encara eren una idea en el ventre de la Gènesi. Els mots van adquirir un color maliciós i boig, i la satisfacció va encendre estrelles als ulls i va ajeure els primers raigs de lluna a les teulades.

Els jaços que van acollir Léosthène i Fénelon s'esfilagarsaven a les vores i eren farcits de xinxes. Tot i que la palla punxava, no van trigar a adormir-se. El dia havia estat dur. El xiulet irritant dels mosquits els passava per la cara, els braços i les cames. Tots tenien la pell crivellada de picades.

Ermancia, Orvil i els seus fills dormien a l'única habitació de la cabana. Immersos en l'olor poderosa, genèsica, dels pobres, l'olor persistent d'Orvil i d'Ermancia, l'olor més àcida dels infants i l'olor agra dels adolescents amb les hormones en plena turbulència. Que es barrejaven amb les ferums de peladures i de fulles podrides, amb la pestilència del forat on sèiem a la gatizoneta tot i que era lluny darrere la cabana, amb les exhalacions salvatges de les bèsties, els dos porcs, la truja, les dues gallines i el cabrit.

Érem al mes de juliol, en les calors que anuncien els huracans. Les primeres gotetes de pluja, lentes, espesses, espaiades, tamborinaven amb regularitat, igual que passos descalços, i es confonien amb el xiscle de les rates a la pa-

lla del sostre. La foscor havia descendit i ens submergia en els seus secrets, les seves criatures estranyes, els seus mals aires. Cadascú a la seva cabana va iniciar en silenci les pregàries per espantar els *bakas**: «*Vade retro Satanas*», i va recordar les lletanies per allunyar els diables.

A la cabana només hi havia un llit, el d'Orvil i Ermancia. Un matalàs amb sots i bonys que de lluny semblava un faralló. Ermancia va rebre Orvil sobre aquell matalàs. Sense un gemec. Sense una queixa. Sense una paraula. Fins que, amb un grunyit, ell es va girar contra la paret i es va adormir. Olmène havia mantingut els ulls ben oberts, i també les orelles. Pensava en certes nits en què els gemecs ofegats, els sospirs i els panteixos d'Orvil i d'Ermancia, sacsejats de cap a peus, recordaven un tumult llunyà de gats.

Olmène es va girar i regirar en el seu jaç col·locat directament a terra, i va acabar enfonsant el cap en els munts de parracs posats en fila com en el ventre d'una bèstia olorosa. A causa del que Ermancia i Orvil acabaven de fer, el record de Tertulien encara torbava més Olmène. Un record on es barrejaven la curiositat, la por i les especulacions de tota mena. Va estrènyer les mans entre les cuixes com per contenir allò que ja es bellugava dins seu. Dolor. Càlcul. Dolçor. Si s'hagués escoltat, hauria tornat al mercat de Ti Pistache. Va sentir la fusta gemegar sota l'efecte del vent i les gotetes de pluja. Era com si la cabana es descompongués a poc a poc sota els efectes acumulats de l'aigua, la sal i el vent. La fatiga va acabar enduent-se-la cap a un son lleuger, molt lleuger. Un son sense somnis. Almenys travessat per imatges fugisseres. Imatges de l'avantpassat *franginen*, de la cascada, dels reis mags, del taronger plantant cara als núvols per enfilarse cap al cel, i les imatges de l'home madur sobreposant-se a totes. Unes imatges que no recordaria quan es despertés.

Per tercera vegada en quinze dies, Agwé es va aparèixer a Orvil en somnis.

L'endemà l'huracà no ens va deixar ni un respir. Va ploure tres dies seguits, com si una muralla d'aigua empesa per la muntanya ens empresonés. Per recloure'ns en un gran país líquid. Els encenalls per coure el menjar es van mullar i vam haver de quedar-nos dormint fins tard a les cabanes, despertant-nos només per compartir algun bocí de *kasav*, parlar en veu baixa, mirar pels intersticis el cruixit dels arbres al bosc sota el rugit del vent i de la pluja o parar l'orella al soroll de les bèsties dins del tancat. Després, l'últim dia, la pluja fina i la terra plena de roderes i de bassals. Van ser tres llargues jornades avorrides d'espera, renyant els nens que es barallaven i ja no podien estar-se quiets, fent trenes a les nenes i a les dones, desfent-les i tornant-les a fer. Explicant els somnis, buscant-los sentit. Explicant una vegada i una altra el temps d'abans, el temps de feia molt, i revifant xafarderies. Tres llargues jornades de xerrameca travessada de silencis per parlar amb els déus. De rialles que ens feien doblegar per enganyar la gana que bramava als nostres budells. Tres llargues jornades en què Léosthène va somiar en la marxa, Orvil en l'ofici dedicat a Agwé, Fénelon i Ermancia en la monotonia dels dies. Tres llargues jornades en què Olmène va pensar en Tertulien, que també va pensar en ella.

Les ocasions de trobar-se no arribaven gaire de pressa per al gust de Tertulien Mésidor i d'Olmène. Però sí prou perquè es tornessin a veure tres vegades seguides al mercat de Ti Pistache, una vegada camí de Baudelet, i que ella en fes una cançoneta de la qual no es podia desempallegar. I cada vegada, uns pensaments insidiosos com uns grans de sorra s'incrustaven en Olmène. Tertulien va començar a desitjar Olmène no com una fruita prohibida—ell regnava com a amo i senyor de les vides i els béns de quilòmetres al voltant—, sinó com un llibertí desitja la innocència d'una verge. Ella no tenia opinió, només sabia que li havia arribat l'hora de ser una dona. I que aquest esdeveniment i aquest saber li vindrien de Tertulien Mésidor, un home poderós.

Aleshores, la quarta vegada que es van trobar, contràriament als seus costums, Tertulien es mostrà més xerraire i va explicar anècdotes fent cercles amb les mans. El sorprenien aquelles paraules sortint d'una boca com la seva, ell que havia mossegat i escopit renecs i pronunciat sentències de mort. Olmène va veure en Tertulien un mag. Va pensar que la *maîtresse*, la reina Erzuli Fréda*, havia posat en el seu camí un home que li construiria una cabana sòlida i li donaria amb què alimentar els seus fills. Ella només tenia la seva joventut per oferir a un home que vivia sota el mateix sostre que la seva esposa i que ja havia deixat esquitxades tantíssimes flors de dones. Olmène no s'enganyava. Però als seus ulls això només feia Tertulien més poderós encara.

Malgrat la seva impaciència, Tertulien va esperar el dia que van enviar Olmène tota sola al mercat. Ermancia esta-

va clavada al llit per una forta febre. La va seguir pels camins de matolls i de *bayabondes* que anaven cap als turons. Va deixar lluny el cavall i li va agafar la mà. Ella el va seguir i, a la meitat de la clariana, Tertulien va mencionar unes sabates, tres vestits, una cabana, un llit amb baldaquí, un tros de terra i una vaca. Ella no va dir res, però tots dos sabien que acabaven de fer un tracte. Ella es va aturar de sobte. A la cara no se li podia llegir ni desig ni odi. Res. Ni tan sols els ulls, que va mantenir baixos un moment, no expressaven ni submissió ni por. Va fer cruixir sota les dents el confit de gingebre que fins llavors bellugava amunt i avall amb la llengua. Avançant lleugerament la cama dreta, va traçar sobre l'herba un semicercle amb el peu descalç. El desig feia brillar els ulls de Tertulien. Ja s'havia proposat posseir-la. «Si es resisteix, la prenc per la força. La violo». Però Olmène també havia comprès que en aquell intercanvi hi podia sortir guanyant, i va jugar el joc convingut.

Aleshores, quan ell va fer veure que insistia, ella va fingir innocència i va aixecar els ulls per dir a Tertulien: «Pots obtenir el que desitges». El fullatge d'una vella caoba els va fer ombra i, malgrat la forta calor, Tertulien va sentir com la carícia d'una brisa.

Olmène va mantenir un moment els ulls fixos en ell, com per mesurar el que estava a punt de passar i que ella no coneixia. Que només havia endevinat pel xiuxiueig de les dones o per les seves rialles quan es trobaven al mercat. Tertulien va voler sentir—últim caprici d'home—una resistència, encara que fos lleu, per tenir la sensació de prendre-la per la força. En endevinar el cos sota aquell vestit tosc, aguantat a la cintura per un gran mocador entortolligat, ja se la menjava amb els ulls. En ella no hi havia ni temor, ni desig, ni odi, sinó l'espera d'una pageseta de setze anys a qui un home oferiria un sostre que no deixaria passar l'ai-

gua, uns fills dels quals s'ocuparia, i que li donaria de menjar cada dia.

Malgrat aquell desig violent, Tertulien va tenir cura de no esquinçar el vestit d'Olmène. N'hi va descordar la part de dalt i va posar la boca, emocionada per la sort que havia tingut, sobre dos mugrons drets i durs. Olmène va ser coberta per aquell home sense alè que la va penetrar sense ni tan sols treure's els pantalons, només es va abaixar la bragueta. La va penetrar amb la força goluda i voraç, inevitable, d'una primera vegada, i la fal·lera d'un home madur al qual una noia joveníssima donava la il·lusió que la mort no existia. «Que n'ets, de suau, Olmène! Amb aquesta pell de mango madur, aquesta *chafoune* de canya de sucre», va murmurar, ebri d'un cos que ara deixava anar els perfums forts que tant li agradaven. Sí, com li agradaven les pageses! Com li agradaven!

Unes quantes vegades seguides, Olmène va contenir un crit dins del pit, fins que el plaer va engolir el dolor en un gran sospir. Tertulien tenia el posat expert del llibertí, però calia posseir-la de pressa, molt de pressa, abans que uns ulls indiscrets no vinguessin a tafanejar aquell plaer. El de Tertulien va ser precipitat, massa precipitat per al seu gust, i va coincidir amb la voluptuositat fresca i sorpresa d'Olmène. Un lleuger vertigen li va fer creure per un moment que el seu àngel de la guarda l'havia dut a la llera d'un riu en braços de Simbi, o just a la boca del vent, la boca de Loko. Lluny, molt lluny. Allà on s'albira la mort. Una mort dolça.

Tertulien va conservar a la llengua el gust del confit de gingebre que Olmène acabava de trencar amb les dents. Estava desconcertat, fins i tot commogut, i es va prometre acariciar la propera vegada aquell cos que se li ofería damunt l'herba dels camins. Acariciar-lo des del taló callós fins als cabells de carbó i sacsejar-lo amb onades violentes

com el mar quan s'enfurisma. Es va prometre tot allò que la seva vanitat masculina inventava allà mateix. També Olmène assaboria una dolçor, que era la de fondre's lentament amb el seu destí.

Va eixugar-se amb curiositat aquella saliva enganxosa que li regalimava, es va posar bé el vestit, va espolsar els brins de palla i la terra seca que s'hi havien agafat, i va abandonar Tertulien sense girar-se. De camí cap a la cabana, la seva pell li va semblar més suau, com si se l'hagués fregada amb oli de ricí. L'esquena li feia mal d'haver aguantat el pes d'un home tan corpulent. Tenia la cosa entre les cuixes tota macada i els pits segellats per la boca d'un home. Es va tocar els canells, que Tertulien havia aguantat contra el terra. I a través de totes aquestes parts del seu cos que li feien mal va conèixer els primers dolors del plaer.

Una mica més tard, quan Tertulien es va trobar amb Dorcélien, el cap de secció, es va cordar ostensiblement la bragueta per jactància de mascle. Tant és així que, quan Olmène se'l va trobar al seu torn, va tenir la impressió que Dorcélien li somreia satisfet. El seu somriure tenia alguna cosa de lasciu i de *chanson-pointe**. Segur que ella, Olmène, ja no miraria els homes banyant-se despullats al riu Mayonne de la mateixa manera. Segur que pensaria diferent davant els xiuxiueigs i els somriures carregats de sobreentesos de les dones, davant Gédé* remenant el cul. Segur que també ella s'havia convertit en una dona.

D'aquella tarda tòrrida en naixerà un llinatge. D'un senyor que es lliurava al desig i d'una pagesa que s'entregava a un home per primera vegada.

El desconegut ha fet visera amb les mans com per protegir-se d'un sol enlluernador i, escorcollant la boira, ha intentat escrutar l'horitzó. Després d'ensopegar a recules, se n'ha anat com esgarrifat, corrent amb dificultat a causa de la sorra mullada on les sabates se li enfonsaven. S'ha girat diverses vegades cap a mi, com si volgués convèncer-se del que veia.

Ara ha arribat a l'altura de les primeres cabanes del poblat, sense deixar de cridar els mateixos noms: Estinvil, Istania. Ménélas. Cridant fins a rebentar-se els pulmons.

Mare, invoca Déu, la Verge i tots els sants. I tots els Invisibles. Tots. Invoca'ls fort! Demana a Ogou* que posi el seu matxet sagrat damunt meu. Fes-ho, t'ho prego, *tanpri*.

Només em queda no excedir-me i guardar totes les forces per al que vindrà... El que vindrà que m'és desconegut. Fer-me la morta. Perquè em deixin tranquil·la. Perquè no vinguin a moure'm i malmetre'm encara més.

En Jimmy va arribar de lluny. De molt lluny. De la gran ciutat. Amb aquella roba de revista, amb aquells dos anells un dels quals té un cap de lleó, i amb aquell perfum com no n'havíem olorat mai cap d'igual... I autèntiques botes de cine.

De sobte, ara ho recordo: vaig donar unes quantes *gourdes** de paga i senyal a una venedora del mercat de Baudalet per unes sandàlies de tires. Vermelles. Talons alts. Per a uns peus de reina. I em vaig fer fer la pedicura allà

mateix a la vorera. Perquè no hi ha res a fer: a un pagès o a una pagesa els reconeixes pels peus. No cal ni mirar amb insistència. Els del meu pare són plans, grossos, amb els dits corbats, torçats, deformes. No té ungles als dits petits.

La primera vegada, no volia que fos amb l'oncle Yvnel. No suporto l'oncle Yvnel. Pel que va intentar fer. Amb el pretext de vigilar-nos com un adult prudent, l'oncle Yvnel havia agafat el costum de seguir-nos als camps, camí de l'escola. I, després, un dia que me n'anava amb Cocotte i Yveline pel camí de Roseaux, vam sentir passos entre els matolls. Passos pesants i cautelosos. Passos d'animal a l'aguait dins del bosc. Però, per la respiració cada cop més panteixant, vaig acabar pensant que es tractava d'un home.

Tinc el temps just de pensar-ho i dues mans aparten les branques. Les noies fugen comes ajudeu-me. I de sobte una veu autoritària i alhora tremolosa murmura el meu nom. Em planto davant seu. Ell s'acosta, m'agafa pels braços, jo em resisteixo. Em pega. Xisclo tan fort que les noies tornen, i l'oncle Yvnel m'insulta: «*Jeunesse**, *Ti bouzin*, puta». I jo ric sorollosament, i me'n burlo, d'ell! El desafió!

La primera vegada, no volia que fos amb l'oncle Yvnel, sinó amb un home que vingués en cotxe per raptar-me d'aquest poble de pagesos i endur-se'm lluny. Molt lluny. Un home com en Jimmy... Amb el seu cos sencer, bell com un país llunyà, estirat com una flama alta!

Tornem, però, a aquests homes i aquestes dones que segur que em rodejaran. A aquest huracà en la nit. A la meva curiositat aguda per aquest home com mai abans.

La boira tarda a dissipar-se. Encara sóc dins d'aquesta

boira de falla. Els crits del desconegut s'han allunyat però encara em torben.

Alguna cosa deu haver passat, tanmateix, en el crepuscle del primer dia de l'huracà que expliqui la meva presència aquí, amb un rictus immòbil damunt d'aquesta sorra freda. Esperant l'arribada de tot un poble que aviat es farà les mateixes preguntes que jo.

Estic adolorida, esgotada.

L'alba dissol lentament els núvols feixucs, foscos com un dol, que ofegaven el cel des de feia gairebé tres dies. Per fi una llum molt suau cobreix el món. Reflexos de nacre rosat, quasi taronja en alguns indrets, que em freguen la pell esquinçada, les ferides obertes, i m'arriben fins als ossos.

Orvil no hauria suportat un nou senyal de Bonal, ni una d'aquelles visites tan peculiars de l'avantpassat *franginen*, encara menys un quart advertiment d'Agwé. I a més havia de foragitar totes les visions que l'assaltaven, aquelles negres missatgeres. Ja no podia ajornar-ho més amb l'excusa que la terra ja no donava fruit. Que el mar no es decidia a alimentar-los, o fins i tot que els recaptadors al mercat de Baudelet o el *choukèt larouzé** els acuitaven. La decisió de celebrar l'ofici s'imposà per ella mateixa a Orvil. Sobre-tot perquè calia aprofitar aquell moment entre dos huracans. Hi va dedicar dies. Nosaltres també.

Ermancia va aconseguir fer desaparèixer de seguida la punxada al pit que havia sentit quan Orvil li havia comunicat la decisió de vendre el porc més gros dels dos que tenien. Una setmana abans del dia fixat, Orvil va deixar que Léosthène i Fénelon sortissin sols a la mar i, precedint Olmène, Ermancia i la seva neboda Cilianise, la filla d'Ilménèse, s'encaminà cap al mercat de Baudelet, on va vendre el porc i va comprar roba blanca per renovar el vestuari dels *hounsis**. Orvil s'hi jugava molt, moltíssim. S'ho jugava gairebé tot. Com nosaltres. I com nosaltres ho va fer sense remordiments. Sense cap pensament que l'aturés. Sense cap temptació de guardar-se per a ell alguna cosa que de dret pertanyia als Invisibles, als Esperits de la família. Malgrat la imatge del genet que no l'abandonava, Olmène va ajudar Orvil, Ermancia i Cilianise a comprar menjar per a les divinitats i honorar-les totes. Tant les que reclamen condiments humits—xarop d'orxata, rom, caldo—com les que

tenen predilecció pels queviures secs—blat de moro, farina de mandioca, *griot** de porc i plàtans—. I, naturalment, les menges preferides d'Agwé, el convidat d'honor.

Vam arrencar les males herbes al voltant del *démembré**, vam escombrar i netejar el *badji**. I Nélius, amb la serra, el martell i els claus, va construir l'embarcació d'Agwé. Orvil amb prou feines va parlar durant aquella setmana, dormia al ras, amb l'orella enganxada al pit de la terra com per escoltar-li el xiuxiueig del cor. Es va guardar de tocar Ermancia i, tres dies abans de la data, va dejunar. Com si aquella abstinència i aquell retir haguessin de facilitar un pas més segur cap als déus, els Avantpassats i les divinitats. Abans de totes les cerimònies en honor dels Avantpassats, recordava com Ilménèse, a l'època de les persecucions, l'havia ajudat a enterrar tots els objectes de culte, l'*asson*, el matxet sagrat d'Ogou, els *paquets wanga**, el mocador blau d'Agwé i els tambors. De nit, honoraven els *lwás*, els Invisibles i els Misteris en rituals discrets, secrets. Ballarins al·lucinats desafiant plegats els edictes de la diòcesi per passar a l'altra banda del món. Pensava en el crucifix que havia plantificat damunt de l'única porta de la seva cabana. Els capellans bretons, ajudats pel comandant de la plaça i el jutge, els distribuïen a cor què vols a tots els *lakous*. Orvil s'havia construït la seva aura de gran *danti* per haver superat totes aquelles proves sense immutar-se. Sense defallir. Sense renunciar...

La tarda de la cerimònia, els descendents dels Lafleur que no vivien al poble van arribar quan començava a fer-se fosc pel camí de sots i bonys que serpenteja des de dalt dels turons fins a Anse Bleue, cadascú amb una ofrena. Érilien anava al davant. El barret fosc del sagristà contrastava amb

el vestit blanc de les dones que l'envoltaven. Un barret de feltre negre que la pols i el temps havien destenyit i que se li menjava la meitat de la cara. Els tambors encara no havien començat a sonar, però ells de sobte van accelerar el pas, impacients per trobar-se amb nosaltres en el *démembré* dels Lafleur. Venien a donar-nos un cop de mà, a alleujar el pes dels nostres deutes amb els déus i a conjurar les seves pròpies desgràcies. Déu era massa lluny i estava massa ocupat, aquella era una qüestió entre els Invisibles i nosaltres.

Quan van arribar, Orvil va interrompre el relat d'una extraordinària baralla de galls a la *gaguère** de Roseaux per saludar-los. Cilianise es va descalçar i va colpejar al seu fill a les cames i a les natges perquè acabava de vessar una galleda d'aigua de tant córrer entre les cames de la gent. El seu nadó havia acabat de mamar i deixava caure el cap adormit sobre la seva espatlla. Amb un mango entre les dents, es va cordar ràpidament la brusa i va devorar goludament la fruita. Olmène ho aprofità per preguntar a Léosthène si de veritat s'havia barallat amb Dorcélien, el cap de secció, que havia fet trampes a la *gaguère*. Algú li ho havia explicat. Des de feia uns quants mesos, tots observàvem Léosthène piafar com un poltre jove. Va mirar son pare. Ell li féu senyal de callar i li allargà l'ampolla de *trempe*. Olmène s'inclinà cap a Yvnel, que Orvil havia tractat feia uns dies, i li acaricià els cabells. Un nadó amb bolquers bramava i les dones se'l passaven de mà en mà. Les converses naixien i morien entre els espetecs dels tamboriners que colpejaven les pells tenses i estiraven les cordes per ajustar-les a la tonalitat desitjada. Tots érem allà. Totes les branques del gran arbre dels Lafleur. I érem feliços. Feliços de sostreure'ns a la duresa dels dies per ballar amb els déus enmig de la pols i la nit.

El blanc dels vestits feia ressaltar el banús de la pell, l'alegria sàvia i antiga d'aquelles cares, i la seva profunditat de

nit. I, a més, tots esperàvem ja l'obscuritat de fora, aquella massa fosca dels arbres recolzats contra les tenebres que aviat concordarien amb els silencis que dormien al nostre interior. I tot es despertaria, les nostres penes, les nostres alegries, les nostres fams i les nostres ràbies.

Al cor d'Anse Bleue, enmig de la nuesa d'un poblat, hi havien instal·lat un altar. Per sobre, un mantell blanc. Hi havia llums tremolant als quatre cantons del peristil, que projectaven ombres sobre la petita colla que s'hi havia aplegat per demanar als déus que fessin fora la desgràcia, que la petrifiquessin, i que vinguessin a ells i els habitessin. Els *bounsis* no paraven d'anar amunt i avall, carregats de cistells i de bols plens de flors, de pastissos, de colomins, de plàtans, de moniatos, de taronges i d'arròs, de tota mena d'aliments i d'ampolles de licor, anís, *trempe*, xarop d'orxata, que anaven col·locant davant l'altar central molt a la vora de la caixa de fusta—la barca d'Agwé—fabricada per Nélius.

Orvil va acabar de traçar un *vèvè** al peu del *poto-mitan** i, sense avisar-nos, s'assegué a la cadira al peu de l'altar d'Agwé. Érilien va començar les pregàries catòliques abocant per als déus, damunt la pols, l'aigua beneïta robada davant els nassos del pare Bonin. Va tocar la campaneta durant tota la *priyé deyò**. «*L'àngel del Senyor diu a Maria | que concebrà un Jesucrist*».

Després d'Érilien, tots vam escandir les paraules *Senyor, Maria, Esperit Sant*, amb els sons aguts i greus del francès, amb les sonoritats sagrades d'una lletania cristiana. Orvil no comprenia totes les paraules, nosaltres tampoc. Això, però, tant era per a un Déu tan llunyà i tan inaccessible als *chrétiens-vivants*. Al capdavall, Ell i els seus sants ens havien fet venir a parar en aquesta terra, i l'única cosa que volíem era que ens obrissin el camí cap a Guinea.

Olmène no li treia els ulls de sobre al seu pare, sentia la

seva voluntat, aquella nit, de desafiar el món i, amb l'ajuda dels déus, tocar el destí amb la punta dels dits. Orvil es va girar i es va trobar amb els ulls de la seva filla, que el fitaven. La va interpel·lar expressament. Per exigir-li obediència. Per afirmar la seva autoritat: «Canta millor les estrofes. Ja te les hauries de saber». Olmène va dirigir la mirada a l'altra banda de la sala i va continuar amb tota la força dels seus pulmons: «*Santa Filomena, verge i màrtir, | concedeiu-nos la misericòrdia*».

Érilien va tocar més fort la campaneta com per convocar els aguts i els greus més nasals de la llengua criolla. A mesura que altres homes i dones s'afegien a la melopea, la veu d'Orvil s'anava metamorfosant. Es feia sorda per moments, com extreta de darrere la gola per algú altre.

Tres parenostres, tres avemaries

Crec en Déu

Napé lapriyè pou Sin yo

Napé lapriyè pou lwa yo

[Preguem pels sants. | Preguem pels *lwás*].

Orvil havia agafat l'*asson* i el sacsejava, fent callar la campaneta del sagristà i encetant les sonoritats guturals i nasals de la llengua criolla. Va cantar, i nosaltres també, fins que les veus van passar de la foscor a la llum, de la carn a l'esperit. Fins que la nit mateixa es va inclinar per obrir pas als déus africans, que no van trigar a manifestar-se. «*Anonsé zanj nan dlo | La dosou miwa, law'é, law'é*» [Anuncieu que els àngels són sota l'aigua. | Sota el mirall, ja ho veureu, ja ho veureu].

Orélien i Fleurinor, els fills de Philogène, van començar a colpejar sense parar el *tambour assòtòr**. De seguida la música ens va córrer per sota la pell, despertant cada

tendó, cada múscul. Els cants, cada vegada més forts, cada vegada més profunds, suplicaven els déus. Que ens perdonessin. Que ens compreguessin. Que ens estimessin. Fins i tot que ens castiguessin. Però que fossin aquí. De l'ampolla, que ens passàvem de boca en boca, en regalimava un líquid marronós amb efluvís salins d'algues, amb gust acre de terra, amb el sabor de la resistència de les dones i de la suor dels homes. Ens corria per les venes en estremiments, en alenades, en explosions, en mil focs. Se'ns va despertar una força al fons del cos per fer-nos travessar, ànima i peus despullats, l'envà dels Misteris.

Quan va notar que estàvem a punt per emprendre el viatge, Orvil va agafar una tassa de ferro esmaltat i va saludar els quatre punts que ordenen el món. A l'Est, *À Table*; a l'Oest, *D'abord*; al Nord, *Olande*; i al Sud, *Adonai*. Ermancia, amb una espelma a la mà dreta i una ampolla a la mà esquerra, també va saludar quatre vegades fent genuflexions. Després Orvil va demanar a Legba que obrís tots els camins als Invisibles.

Onè la mézon é
Onè la mézon é
Papa Legba louvri baryè a antré

[Honora la casa, | honora la casa, | Papa Legba, obre la barrera i entra].

Amb l'arribada de Legba, que va cavalcar Ilménèse, sabíem que les ombres havien estat domesticades i que la nit s'havia agenollat per acollir-nos. Ens va semblar que, al voltant de la clariana, hi sonaven centenars de tambors. Esberlaven l'aire per obrir-nos el pas cap als nostres *lwás*, els nostres Misteris, els nostres àngels, els nostres sants. Els nostres Invisibles cremarien les portes, enderrocarien els murs, obririen les finestres i ho farien entrar tot amb ells, el dia,

la nit, tots els colors de l'arc del cel, la lluna i el sol, els càstigs i el perdó, la raó i la follia.

Tots, un rere l'altre, van respondre a la nostra crida. Loko muntà Léosthène per sorpresa i va bufar per la seva boca. Fort. Cada cop més fort. Amb els ulls desorbitats girant de dreta a esquerra, Léosthène es va veure marxant en un veler portat per Loko Dewazé, Agazon Loko i Boloko. Tots els negres vents de Loko el cavalcaren brutalment per concordar amb l'esclat dels atacs que el sacsejaven. Per regar la impaciència que se li recargolava als ulls. Mentre Loko se l'enduaia sobre les aigües, Léosthène va voler embriagar-se de nit i abeurar-se d'estrelles. Va albirar a la llunyania el somriure d'una dona i va avançar, atret pel firmament, empès per un alè potent. Loko el posseïa com es posseeix una ànima perduda i el va ensellar sòlidament per a aquella cavalcada a través de les grans planes del cel. Els tambors i els cants que feien rodar el cap l'empenyien cada cop més fort, més lluny. Va veure imatges enfollides de països desconeguts, on el sol s'escampava i el triava a ell, Léosthène. On podria dir a la vida que l'estimava.

Orvil va vacil·lar abans d'agafar Léosthène entre els seus braços per calmar la tempesta. Ermancia tenia ganes de confiar al cel el fill taciturn i seriós. Aquell vespre, però, Léosthène tenia la força d'un gegant. Semblava tenir el món a tocar. Encara cavalcat pels negres vents, es va asseure en una cadira de boga al mig del peristil i va demanar que li portessin menjar. Molt de menjar. Va menjar fins que va estar tip. Nosaltres també. Aleshores, lentament, Loko va fer minvar la intensitat de la mirada de Léosthène i va alliberar-li la sang del foc que la cremava.

Olmène, somnolenta allà a la vora, no podia deixar de pensar que, en una casa al bell mig d'una gran *habitation* rere el turó Lavandou, un home es delia per ella. Un home

pel qual ella es corsecava de curiositat. Es corsecava d'un desig que per moments esquerdava la terra i en feia sortir remolins de flames.

Llavors, un cop Zaka i Erzuli Dantò* van haver cavalcats Érilien i Ermancia, va ser tota la persona d'Olmène qui fou engolida per la gran maregassa dels Esperits que des de sempre expressen la follia dels homes i els atacs de les dones. Amb els ulls mig tancats d'una cortesana, Erzuli Fréda Dahomey va mussitar per la boca d'Olmène una invocació, unes síl·labes *ralé min nin vini**, unes vocals perfumades d'aigua de Florida. Fréda va llançar uns esgarips mig ofegats, s'exhibí, i sobretot va gemegar com una dona fent l'amor. Tan fort que quan caminava remenant el cul i avançant els malucs de corbes orgulloses, Olmène va ensopegar amb un gran gibrell d'aigua a l'entrada del peristil. Erzuli Fréda la reina es va aixecar sense immutar-se, amb el vestit enganxat a la pell com una alga. Orvil se li acostà, sacsejant-li l'*asson* prop de la cara. Llavors Olmène va veure com uns cercles de colors brillants li sortien un rere l'altre al seu pare de la boca, dels ulls i de les orelles. I, darre d'Orvil arc del cel, s'alçava l'home de la gran *habitation*, l'home que només Olmène podia veure... L'home-sort, l'home-plaer, l'home-poder.

Els tambors van ressonar encara més fort. Els minuts s'estiraven, infinits, però això tant era perquè els somnis que fèiem necessitaven gambades llargues i pacients per travessar-nos i habitar-nos. Les espelmes i els llums de petroli projectaven unes ombres irreal, bíbliques. Unes ombres de faules de boscos profunds. Unes ombres de faules de grans sabanes.

Quan Gédé va muntar Nélius, només ens va sorprendre a mitges. Perquè Gédé acostuma a sortir del no-res. Sense que ni tan sols el convidin. I riure's lúbric, extravagant

i desvergonyat, de les nostres desgràcies. Com per recordar-nos que entre el naixement i la mort tot passa de pressa. Molt de pressa. Els plaers més de pressa que les desgràcies, però que tot passa. I que ho hem d'entomar tot, el plaer i l'horror, el sofriment i el gaudi. Les alegries i les penes. Tot. Perquè la vida i la mort van de bracet. Perquè la mort i la voluptuositat són germanes. Gédé és la manera que Déu, el Grand Maître, té de riure. I nosaltres, de riure amb ell.

Li van allargar un bastó a Nélius i ell, transfigurat per Gédé, va esdevenir tan vell com la mort, caminant amb dificultat i doblegant endavant uns genolls punxeguts de vellard, però remenant el cul amb *grouillades** a cor què vols. Moviments secs, entremaliats, lascius, sexuals, que mostaven que Gédé també era present en el verd de la vida. A cada moviment de ronyons, la petita colla recitava «*É yan é yan*». Gédé va compassar els seus moviments amb els tambors que, una vegada i una altra, trencaven abruptament el ritme. Gédé va reclamar *clairin*, set *piments-bouc*, tres *piments-oiseau* sucats amb suc de taronja amarga, i va anar desgranant històries impúdiques, poblades de vergues dures com fusta d'om i conys ardents. Enardit per les nostres rialles, Gédé es va anar excitant més i més. Olmène el va mirar com no l'havia mirat mai. La seva curiositat per l'home de l'*habitation* no parava de créixer. I després, tots vam expulsar Gédé fent grans gestos amb la mà. Aleshores l'intrús se'n va anar com havia vingut, deixant Nélius sense alè.

Orvil i els *bounsis* van travessar el grup, donant ordres, agitant-nos l'*asson* prop de la cara. Ja no érem homes i dones separats, dispersos, sinó un sol cos que feia voltes, i voltes, i més voltes. Com si la repetició rítmica i inalterada del *tambour assòtòr* ens hagués fet un mateix cor i els altres tambors ens haguessin fos en un mateix cos. L'emoció havia arribat al paroxisme. Orvil descrivia cercles cada cop

més ràpids i nosaltres el seguïem, i plegats embolcallàvem el món. Embolcallàvem el món amb totes les nostres preguntes, els nostres sofriments, les nostres expectatives. I després, a còpia de girar, ens va semblar que els peus ja no ens tocaven a terra. Que la pols que aixecaven era un borriçol de llum. Que els déus s'havien despertat en aquella llum i que nosaltres hi érem a dintre amb ells.

Agwé e ou siyin lòd
Jou m angajé
Ma rélé Agwé o

[Agwé, has firmat un compromís. | Quan estigui en un mal pas | et cridaré].

Era la veu d'Orvil que entonava un cant. I Agwé, el convidat d'honor que tots esperàvem, no va trigar a cavalcar-lo. Li van posar una camisa blanca i li van cenyir el cap amb el mocador blau d'Agwé. Per boca d'Orvil, Agwé s'adreçà a tots nosaltres. Per boca d'Orvil, Agwé va enviar missatges, en va consolar alguns i en va renyar d'altres per la seva negligència. Va regatejar amb uns quants que no havien sentit l'acció benèfica que desitjaven. I, contra tot pronòstic, Orvil, el nostre capità Agwé, va plorar llarga estona. I nosaltres el vam deixar fer.

Al final de la nit, vam fer els últims retocs a la caixa que hi havia darrere el peristil. L'havíem carregat fins dalt de tot amb les vitualles per al viatge d'Agwé. Deu homes van hissar alhora aquella barca sobre les espatlles, mentre uns altres quatre portaven un boc per les potes. Es va formar una estranya comitiva, semblant a les de les rutes misterioses de Guínea, a les de les ribes cobertes de sorra de l'Antic Testament. La fràgil embarcació es va allunyar en silenci per l'aigua, ballant sobre els lluentons resplendents a la

llum de la lluna. I després, allà, davant dels nostres ulls, sotsobrà bruscament com si Agwé, sense deixar-nos temps de veure què passava, l'hagués capturat amb una mà forta i se l'hagués endut *nan zilé anba dlo*, a la seva illa sota les aigües. Orvil es va quedar un moment mirant l'horitzó. Al rostre, tots li vam veure la màscara d'Agwé. Poderós. Auster. La màscara d'aquell que ho sap tot, que ho sap tot de les partences... I després la màscara s'esvaní lentament en fer-se de dia. Molt lentament.

La vida ens priva del que tornem centuplicat als déus. La vida t'agafa i t'estreny el coll fortament amb les mans, però quan creu que t'asfixia, vet aquí que respires més fort, més fort encara. Et desempallegues de la seva pressió sense que se n'adoni i li fas pam i pipa, a la vida. Un pam i pipa magnífic. Amb una alegria alliberadora. Una alegria d'infant salvatge.

Estàvem més units que mai els uns als altres. Contra els perills que venien dels que eren més forts que nosaltres. Contra les amenaces de tots els que són, com nosaltres, uns vençuts, que se'ns assemblen com dues gotes d'aigua, però que no són fills del *démembré*.

Ens endinsàvem pels camins, silenciosos com pelegrins encara habitats pel misteri d'un viatge savi, joiós i llunyà. Els nostres somnis se'ns havien endut tan lluny, a una llum tan antiga, que mig fèiem tentines entre les ombres roses i blavoses de l'alba.

Ens vam trobar el pare Bonin fent el seu passeig matinal. S'havia passat la nit resant al so dels nostres tambors, intercedint prop de Déu a fi que renunciéssim a Satanàs, a les seves pompes i a les seves obres. Quan es va trobar amb nosaltres, li van venir ganes de parlar-nos de l'infern i el

paradís, però no va gosar. No, no va gosar. L'únic lloc per descansar els nostres ossos vells es deia Guinea i, després de la dura vida que havíem portat en aquesta terra, a cap divinitat no se li hauria acudit enviar-nos a un altre lloc a cremar aquells ossos. Segur que els nostres ulls deien tot això, i fins i tot més coses. Aleshores, durant uns segons, al pare Bonin li va costar reconèixer-nos, a nosaltres, ramat de la seva parròquia. A causa de tota aquella cohort de divinitats esparses per les nostres venes. A causa dels nostres ulls perduts, lluent com *lampes bobèches* a trenc d'alba.

A mesura que Olmène floria, el vent sorneguer i rabiós del rumor es carregava al voltant d'Anse Bleue. Es va carregar tant que va travessar xiulant les dues finestres de la cabana d'Orvil i Ermancia, i en va obrir de bat a bat l'única porta. I una tarda, quan tornava els animals al tancat, Orvil va haver d'admetre l'evidència mirant la seva filla, que s'aguantava els ronyons fent ganyotes de dolor: si res no venia a contrariar el decurs de les coses, Olmène aviat seria mare.

No fou, doncs, cap sorpresa per a Orvil rebre un matí la visita de Tertulien Mésidor. Un matí que Olmène i Ermancia havien anat al mercat de Baudalet. Després de la salutació de costum—«Honor»—i la resposta convinguda d'Orvil—«Respecte»—, Tertulien es va treure el barret, se'l va posar sobre el pit i es va inclinar endavant. Orvil es va aixecar amb la impassibilitat totalment fingida d'un caçador a l'aguait i li va indicar una cadira al seu costat, la cadira on s'asseien Ermancia o Olmène per desgranar els pèsols, separar la palla de l'arròs o apilar les *kasavs* un cop cuites al punt. Després Orvil es dirigí a la carabassera que hi havia al fons del *lakou*.

Tertulien Mésidor va rumiar molta estona les paraules, a l'espera del millor moment per dir-les sense que el lliuresin lligat de peus i mans a Orvil, que es mantenia tancat en el seu silenci, amb la certesa que el primer que parlés demostraria la seva feblesa. I no volia ser ell. Sobretot. Van anar passant els segons, lents, feixucs, arrossegant-se amb prudència, fins que un Tertulien crispat va deixar anar, amb

una veu que simulava sense convenciment l'aplom del conquistador: «Orvil, hem de parlar». Tertulien no ha recordat mai quan i com van sortir aquestes paraules dels seus llavis. Obrint-se pas a la força.

Orvil, assaborint la primera victòria sense cap expressió a la cara que el delatés, per tota resposta li va oferir cafè, va agafar l'ampolla de *trempe*, se la va acostar als llavis i va proposar a Tertulien que l'acompanyés sota el vell *mapou*^{*}, apuntant amb l'índex cap al cel. El sol era fulminant com la mort i aviat faria tota conversa impossible. «Anem a l'ombra», va afegir Orvil. Una manera de fer pujar l'aposta. De moure's tranquil i serè al llarg dels segons com en un mar en calma. Si n'havia vist, de coses, a la seva vida d'home! Moltes, n'havia vist! El vent sec de la desgràcia, la mort dels naufrags, una collita inoblidable de fesols vermells l'any que va fer vint anys, la mà dura dels déus, el desgast dels hortalis, els malucs suaus, suavíssims, de les dones. I tantes, tantes altres coses!

Cap a les dotze, nosaltres, a l'*habitation*, ja observàvem de cua d'ull Orvil i Tertulien asseguts sota el *mapou*, l'un amb una ampolla de *trempe* a la mà i l'altre amb una tassa de cafè. Dos homes recolzats a un arbre venerable, que es protegien del sol i dominaven el temps. Les veritables paraules no les va dir cap dels dos. Les de la conversa secreta de la qual tenien la clau i el sentit. Se n'hi havia sobreposat una altra. Aleshores, com per ocultar-la més i fer grans forats en el silenci que els embolcallava a l'ombra d'aquell arbre, Orvil i Tertulien van parlar de les dificultats amb el bestiar, del cafè que no s'havia recuperat mai dels darrers huracans devastadors, de la malaltia de l'aviram, i de la terra tan amagrida que començava a mostrar els seus ossos. Com si els seus problemes fossin del mateix ordre i tots dos pertanyessin al mateix món.

Tanmateix, un d'ells, Tertulien, creia que a curt termini

tot tenia importància i que a llarg termini res no en tenia, i acumulava béns i més béns, per uns mitjans—robatoris, homicidis i mentides—que de seguida serien relegats a l'oblit. L'altre, Orvil, estava convençut que, malgrat el poder i els diners dels Mésidor, els Invisibles i els déus els mantenien, a ell i a tots els que se'ns assemblen, lliures de la fèrula de Tertulien i els seus.

Tertulien jugava amb Orvil. Li parlava com si fos un nen. Orvil jugava a ser un nen i fingia submissió. L'un i l'altre n'eren conscients. Perquè, malgrat el seu riure jovial d'aquell matí, Tertulien no era bo. Com tots nosaltres, Orvil sabia que, darrere d'aquell riure, s'hi amagava un home que sabia comprar barat i revendre car i que, per una vegada, es veia forçat a parlar-li com un home al qual no podia oferir res a canvi. Almenys, no de seguida. Això no vol dir que Orvil fos bo. Orvil només era un dels nostres, un *chrétien-vivant* d'Anse Bleue, un poble perdut entre la pedra calcària, el sol, el mar i la pluja, i tenia agafat Tertulien, un dels senyors, per una cosa que valia el seu pes en or, la seva filla de setze anys.

Aleshores, malgrat els mons que els separaven, malgrat els records que havien pesat com el plom els primers instants d'aquella trobada, van arribar a un pacte. Olmène, mestressa de les fonts i de les llunes, el somriure de la qual esmitjava el dia com el sol, acabava d'invertir l'ordre de l'univers.

Al començament de la tarda, Orvil i Tertulien van beure a morro de la mateixa ampolla de *trempe*. A glops petits, fent petar la llengua, amb els ulls mig closos. Deixant cadascú al seu torn l'ampolla a terra. I passant-se-la de tant en tant.

Érem al mes de setembre. Plegats van mirar esvaire el dia. Més curt que el dia abans en aquella estació. Més llarg que els dies que vindrien.

No es va organitzar cap *coumbite** per llaurar aquell tros de terra al pendent del turó Lavandou i posar-hi les estagues d'una casa. La primera casa de maons d'un descendent dels Lafleur. Tertulien va fer venir uns manobres de Baudelet als quals Léosthène, Fénelon i fins i tot Nélius van donar un cop de mà per construir dues habitacions amb un porxo al davant. Manobres, germans, mare, pare, tots estàvem subjugats per la metamorfosi d'Olmène en una cosa que encara era nosaltres però que ja no ho era del tot. Olmène ens subjugava i n'estàvem orgullosos, segur que no s'oblidaria de cap de nosaltres. De cap ni un.

Però, millor que la cabana, que la qualitat de la terra argilosa del voltant, que els tres vestits, la vaca i els mobles, eren les sabates comprades a Port-au-Prince, que van acabar de satisfer Olmène. N'havia parlat diverses vegades a Ermancia, a la seva tia Ilménèse i a les altres dones del *lakou*.

—¿Més boniques que les de la senyora Yvenot?—va preguntar una Ermancia dubitativa. Les sabates no l'havien impressionat mai gaire.

—Sí—va respondre Olmène.

Ermancia en va tenir prou d'observar la seva filla que es precipitava cap a un altre món, assegurant-se que encara la podia retenir prop seu amb la mirada.

Abans de portar les sabates per primeríssima vegada, Olmène es va rentar els peus amb insistència. Va tenir cura, per no fer el ridícul, de no portar-les en presència de Tertulien, i va continuar fent descalça les feines de la casa. Un cop Tertulien va haver marxat, Olmène es va aixecar amb

precaució i va gosar fer uns quants passos tímids que van sotmetre els peus a una dura prova. Quan es va treure les sabates, es va fregar vigorosament cadascun dels dits, la planta i l'empenya dels dos peus que fins llavors havien crescut sense traves i s'havien eixamplat per on havien volgut. Amb tota llibertat. Al tercer dia, es va arriscar fins al sender que conduïa a la carretera. Després d'evitar pels pèls tres caigudes, Olmène va tornar ràpidament enrere, amb les sabates a la mà, avançant com si trepitgés brases. Va preparar una palangana d'aigua amb fulles de papaier i hi va ficar els peus una bona estona fins que es va quedar mig adormida. Malgrat el que havia patit, aquell dia va decidir que es calçaria cada cop que sentís el galop del cavall gris de Tertulien al peu del sender. No volia continuar sent una dona descalça i estava decidida a demostrar-ho a Tertulien, a Dorcélien amb els seus aires de cabdill, a les dames de Roseaux i de Baudalet, a la senyora Yvenot i a la senyora Frétilon. I a còpia de dolors, de butllofes i d'esgarrinxades, va acabar domesticant aquells cossos estranys que, embridant una llibertat de setze anys, la van convertir en una dona calçada.

Al camí que conduïa a Anse Bleue es va trobar una vegaada amb el pare Bonin acompanyat d'Érilien, que sovint feia de traductor. El pare Bonin va mirar els peus d'Olmène abans de recordar-li que Déu era contrari al pecat. «¿Ets Olmène, oi? ¿La filla d'Ermancia i d'Orvil?». Olmène va fer que sí amb el cap. «Et recordo que la dona no ha de separar allò que Déu ha unit. I que els feligresos han de batejar els seus fills a la Seva església. Que un pecat mortal és molt més greu que un pecat venial».

Érilien traduïa unes paraules en les quals no creien ni ell ni Olmène. La noia va abaixar els ulls i va respondre amb aquell «Sí» submís que de seguida ens puja a la boca quan volem confondre els altres. Ella també es va mirar els peus,

després el ventre, i va pensar que, de tota manera, Déu, el Grand Maître, estava massa ocupat per entretenir-se amb els peus carnosos d'una pagesa perduda entre Ti Pistache, Roseaux i Baudalet, que duia a la panxa el fill d'un home que Erzuli Fréda Dahomey havia posat en el seu camí. I que ella no havia separat res. I que Déu l'estimaria igual. Se'n va anar demanant a Erzuli que no l'abandonés: «Erzuli, protegeix-me. Jo sóc la teva filla, *pitite ou*. I tu ho saps».

Quan, al cap d'unes setmanes, Olmène es va trobar amb Pamphile i Horace, dos dels fills més grans de Tertulien, se la van quedar mirant. Ella ja caminava més segura amb les sabates als peus. No era per la manera de caminar, doncs, que l'observaven tanta estona. Ella va comprendre per la mirada dels nois que ho sabien. Igual com ella, Olmène, sabia que Marie-Elda, la mare dels nois, fingia ignorar les ximpleries i calaverades del seu marit. Van mirar Olmène amb insistència, i ella els va sostenir la mirada com ho havia fet amb el pare al mercat de Ti Pistache. El sender era estret. Ells es van aturar per deixar-la passar. No van pronunciar ni una sola paraula. Ni una de sola. Però s'ho havien dit tot.

Segur que Olmène, igual que la mare dels nois, no hauria estat tant per Tertulien Mésidor si ell no hagués tingut tantes altres femelles. Aquell nombre imponent en feia un home sempre a punt per abaixar-se la bragueta, i també havia segellat el seu regnat sobre quilòmetres de turons, valls i planes. Olmène era una pagesa, Marie-Elda una dama respectable. Això no impedia a Olmène rebre el semen del marit fornicador i poderós de la dama respectable. Però en cap moment Olmène no havia somiat ocupar el lloc de Marie-Elda. Un acte així hauria estat absolutament impensable, i l'impensable no s'accepta fàcilment. Totes dues ho sabien. Les altres dones tampoc no ho ignoraven. Totes tro-

baven bé compartir aquell mateix home, sota el qual havien llançat el mateix gemec de plaer que difuminava qualsevol frontera entre la dama respectable i les pageses.

Olmène ens va confessar que hi havia pensat tot mirant Pamphile i Horace. Però sabia que en aquell moment era la més forta, la més nova i la més jove. I senzillament volia gaudir d'aquella victòria abans que una altra, més jove i més nova al seu torn, vingués inevitablement a substituir-la.

Sense parlar-se, Olmène i els fills de Tertulien s'havien dit totes aquestes coses i moltes més. Cadascú va tornar al seu món. Olmène no es va girar per veure'ls desaparèixer al peu del sender.

Els encants d'una adolescent de setze anys entre matolls, arbustos i altes herbes havien augmentat considerablement durant uns quants mesos els ardors d'un home que veia amb por com se li acostaven els seixanta anys. De vegades la posseïa amb suavitat i fermesa. D'altres vegades amb golafreteria o voracitat. Depenia. De vegades sense res. De vegades insultant-la per aquell plaer que no havia previst. L'havia posseïda com el seu pare Orvil posseïa la seva mare Ermancia en l'única habitació de la cabana. Per sorpresa, en el moment mateix en què ella s'endormiscava. Un cop, però, la va haver instal·lada definitivament en aquella casa, Tertulien va posseir Olmène com un propietari. Tots els acoblaments seguien un ordre immutable. Com que volia mantenir el múscul tens tant de temps com fos possible sense preocupar-se realment d'Olmène, al final Tertulien sempre es cansava i s'adormia. Si per a ell un llarg grunyit indicava que alguna cosa devia haver passat, per a Olmène només eren uns minuts inacabables, tots iguals i sense tensió, sense començament, sense meitat i sense final. Sense plaer que fes rodar el cap al seu àngel de la guarda fins a fer-li esclatar l'ànima. Sense la lassitud d'un cos saciat, fart. Aleshores, els pensaments d'Olmène flotaven per força cap a d'altres preocupacions molt pedestres: les verdures que faria créixer amb l'ajuda dels seus germans, les dues cabres, el porc i l'aviram que a més de la vaca guardaria en un tancat ben bonic darrere la casa, el forn de pa que faria construir, i després el comerç que, com la senyora Yvenot, establiria entre Santo Domingo i els pobles d'aquí. Tertu-

lien s'aturava per esgotament i tots dos es quedaven allà, immòbils i silenciosos.

Molt aviat Olmène ja no va gaudir de cap mena de plaer, sinó que senzillament va aprendre a deixar que el seu cos exultés amb la dolçor de les coses i amb l'alè enamorat, tot i que ja cansat, d'un home madur. Això no impedia que Olmène li preparés les menges que li agradaven, un *tchaka**, mill o peix assecat. Que li fregués els peus en la palangana d'aigua quan li ho demanava i, inclinada sobre el seu cap, li arrenqués alguns cabells blancs mentre ell s'abandonava a una dolça somnolència.

Tertulien tenia els braços forts, la pitrera d'un home que sempre havia menjat a voluntat, la mirada i el caminar d'un home poderós. Olmène, el posat, la mirada i el caminar d'una dona jove sotmesa a un home poderós. Tots els qui se la trobaven n'estaven convençuts, sense imaginar-se ni una sola vegada que, entre les quatre parets de la nova casa, ella havia capgirat aquella certesa convertint-la en un dubte que devastava en secret Tertulien. I que li deixava, després de cada visita d'amor, l'obscura sensació que la seva virilitat era posada en entredit. I Ermancia procurava que Olmène renovés les seves ofrenes a Erzuli a fi que Tertulien no se sentís mai en pau. Mai.

El petit Dieudonné, fruit del seu ventre, va néixer cinc mesos després que Olmène s'instal·lés a la casa nova. Va parir amb l'ajuda de la seva mare i d'Ilménèse, després que aquesta es va haver encarregat de fer fora tots els mals esperits errants que poguessin rondar al voltant de la casa o damunt la teulada i devorar el nen acabat de néixer. Olmène es va agafar fort a una cadira lligada al llit per Ilménèse, llevadora, *fanm saj*, i va bramar: «Tertulien, t'odio! No dei-

xaré que em toquis mai més!». Va cridar unes quantes vegades seguides enmig d'unes doloroses contraccions que li escuraven el fons del ventre amb un ganivet.

Quan el nen va aparèixer entre les seves cuixes, li va posar el nom de Dieudonné. Perquè li agradava la idea que aquell fill fos un regal de Déu, que ho sap tot, que ho veu tot, que ho sent tot, que ho dóna tot. Dieudonné seria un *roi*. El seu *roi*. Cridat a ser l'estrella fugaç d'un *lakou*. «Dieudonné ens salvarà a tots. Anirà a l'escola i serà, perquè no, agrimensor, metge o qui sap si potser president. Sí, president, i per a nosaltres, a Anse Bleue, girarà la desgràcia com un guant».

Ilménèse li va fer fregues al ventre amb una barreja de fulles de papaier, d'alvocater i de melicocus. I, durant un mes, Olmène i el seu nadó no van sortir de casa. Olmène es va regenerar, èbria de banys perfumats per continuar sent ferma i dona, va tornar a escoltar els consells de les alcavotes i totes les receptes de dones disposades a festejar i ser posseïdes. Dieudonné va extraure del pit de la mare i sota les carícies de les seves mans les primeres forces d'aquí i d'allà, les visibles i les invisibles, per emprendre la gran ocupació de viure, de créixer i de voler, en un lloc on tot és repte i victòria.

Quatre mesos després del naixement de Dieudonné, Tertulien va fer matar dos cabrits i dos porcs per a una festa que a Anse Bleue encara recordem. Hi havia representades totes les branques de l'arbre dels Lafleur. Les dones s'havien posat un vestit de *carabella** que havien tret de sota el llit com en totes les grans ocasions, els homes la gran casulla. Les criatures reien i corrien per entre les cames dels adults. Ermancia, Ilménèse, Cilianise i Olmène van acabar de fer

els preparatius del menjar. Ens n'arribaven les olors, daurades, alegres. Orvil es va asseure uns instants a part, silenciós, mirant tots els qui estimava allà junts. Totes les branques del gran arbre dels Lafleur. A la llunyania, la mar presumia de bellesa i calma. Un vent lleuger vingut de les muntanyes agitava els arbres. Orvil va tancar els ulls i va respirar satisfet. Com per rebre un do extraordinari.

És l'única vegada que va sobrar menjar. Prova absolutament irrefutable que la festa havia estat grandiosa. Que ens havíem pogut permetre un gran gust. Tertulien Mésidor no va escatimar res: el *tchaka*, el botifarró de cabrit, el cabrit rostit, el *griot* de porc, l'arròs al *lalo**, les gallines amb salsa criolla, les *bananes pesées**, els crancs de riu, l'arròs amb *djon-djon**.

Vam menjar com si fos el nostre últim àpat. Com si la fam ens perseguís i estigués a punt d'atrapar-nos. Allà mateix, de seguida. Com si tot el menjar del món hagués de desaparèixer per sempre. Com si la mort ja ens allargués la mà. Vam menjar amb avidesa. Fins a quedar tips. Vam menjar amb un plaer en què es barrejaven el pànic i la por de no tenir mai més menjar. Això va fer augmentar considerablement el nostre plaer. Els homes s'havien descordat els primers botons de la casulla i les dones s'havien afluixat el cinturó. Ens vam emborratxar de menjar, *désounin*.

Amb els vestits i les casulles tacats de salsa i les mans greixoses, tota la tarda vam dansar, balladors i balladores, la quadrilla i el minuet, com quan els nostres avantpassats imitaven rere les seves cabanes la cort dels reis de França. Uns músics que Tertulien havia fet venir de l'altra banda del turó Lavandou ens van fer ballar al so del tambor, de la flauta i del tamborí: «*Kwazé les pas*».

La desgràcia, però, aviat esquinçaria les nostres vides, tot i que encara no ho sabíem. Encara no sabíem que era l'úl-

tima vegada que s'aplegaven tots els descendents dels Lafleur. Al complet. No sospitàvem que els esdeveniments, en una carrera cada cop més embogida, segellarien i consagrarrien separacions, partences i morts de les quals no ens podríem refer mai més. Mai més.

Vam sortir d'allà a l'entrada de fosc amb la dolçor d'una alegria sense límits. Tertulien Mésidor va mirar com la gent s'allunyava fent les últimes rialles, com alguns homes feien tentines en la penombra i les dones caminaven tranquil·les movent els malucs. Es va girar i va contemplar una estona la gropa melosa d'Olmène, aquells ulls que l'havien fulminat al mercat de Ti Pistache, el seu silenci insondable on a ell tant li agradava deixar-se anar. I Tertulien va pensar que era un home poderós, i que tenia molta sort.

El setembre de l'any 1963, la desgràcia deixaria ferides profundes en la vida de milers d'homes i dones. De nit, a Port-au-Prince siluetes furtives caminaven arran de paret per evitar els fars dels DKW. Amb els seus cascs i els seus fusells, les ombres blaves dels milicians es desplaçaven en els DKW, escorcollant les entranyes de la ciutat. Desfilaven enmig de les tenebres, formant l'horda de l'odi, perseguint les ombres febrils, tremoloses, que s'esmunyien entre els arbres, es precipitaven dins els corredors foscos, intentant confondre's amb les portes, les tanques, les finestres. La cadència del seu propi cor i el buf de la seva pròpia veu era el que encara mantenia dretes aquelles ombres fràgils i les feia avançar, cegues, embogides. I tots aquells murmuris, aquelles respiracions, aquells crits, aquells grinyols de neumàtics despertaven els esperits cruels de la nit. Aleshores, les ombres tremoloses sotjaven els passos damunt l'asfalt, amb la sang aturada per la por a les venes, fins que eren afusellats pels fars dels DKW, com un preludi de la segona mort, la de veritat. Fins que un crit, llarga fulla esmolada, tallava la nit.

El setembre de 1963, l'home del barret negre i les ulleres gruixudes va cobrir la ciutat amb un gran vel negre. Port-au-Prince cega, enfonsada, de genolls, ni tan sols no va veure la seva desgràcia i va acotar el cap entre udols de gossos embogits. La mort va sagnar a les portes i el crepitat de la metralla va fer grans forats a les parets. Aquests fets no van ocupar mai les portades dels diaris.

A Anse Bleue, no ho vam saber fins més tard. Per la boca prudent i espantada dels pocs viatgers que tornaven de la

gran ciutat. No vam veure que les ombres se'ns tiressin a sobre a gran velocitat. Érem lluny. Massa lluny. Però la nostra vida no trigaria a marcir-se, també, el terra se'ns obri-ria sota els peus i els vestits clars de les dones s'ennegriren amb el color del dol. No va ser fins més tard quan vam veure la mort desplegar-se damunt nostre com un sol espantós.

Molt a començaments del mes de setembre de 1962, Dorcélien havia passat de poble en poble anunciant que vindrien uns camions a buscar homes per endur-se'ls a Port-au-Prince. Per a uns actes en honor de l'home del barret negre i les ulleres gruixudes. Ho repetia cada vegada amb la veu solemne d'una autoritat local i l'exaltació febril d'un *divinòr**. Això encara va augmentar més la confusió de tots nosaltres, i va fer més profund el vertigen dels homes joves com Léosthène.

Dorcélien va arribar un migdia a Anse Bleue. Després de les salutacions de costum, va ponderar els mèrits d'un viatge com aquell, que per fi allunyaria la mà de la desgràcia. «O sigui que Port-au-Prince té aquest poder», va pensar Léosthène, i es va acostar intrigat a Dorcélien. Darrere les seves parpelles ja es despertaven certes imatges. Dorcélien, endevinant la presa a punt de mossegar l'ham, va afegir: «¿I qui sap si alguns, per sort, no portaran aviat l'uniforme blau? ¿Qui ho sap?». Havia pronunciat aquestes paraules lentament, insistint en les consonants i prolongant les vocals, de manera que els mots sonessin com si es tractés del nom d'un *lwa* poderós i benèfic. En els ulls de Léosthène es van encendre uns focs que ho deien tot. Que la vida que durant tants anys s'havia anat arrossegant per fi trucava a la porta. Que aquella porta, ell l'obriria de bat a bat per deixar-la entrar i que se l'endugués sobre les seves ales. Que

ningú no l'aturaria. Ningú. Els ulls d'Orvil deien, en canvi, que Port-au-Prince era massa lluny i que no es podia, sense conseqüències ni penediments, prescindir del passat. De la terra. De la sang. Per fer-se una llei a mida. En un altre lloc. No, no es podia fer! Dorcélien, notant Léosthène madur i guanyat per a la causa, es va afanyar a concretar-li: «Léosthène, t'espero demà a Baudalet, davant de la botiga dels Frétillon». I, evitant la mirada d'Orvil, va afegir: «Espero els homes valents com tu. Els de debò. Els que no tenen por». Per reblar el clau i augmentar per sempre més la distància entre el pare i el fill, va concloure: «Uns homes que no porten els pantalons només perquè el teixit sigui bonic».

Aquella mateixa tarda Léosthène va anar a casa d'Olmène.

—Germana, hi ha coses a fer a Port-au-Prince.

—¿Per què a Port-au-Prince, i no a Santo Domingo, on podries tallar canya, o fins i tot a Nassau, o a Turk i Caicos com Fleurinor, i tornaries amb una pila de bitllets a les butxaques?—li va contestar Olmène, que no comprenia aquella precipitació sobtada de Léosthène.

Santo Domingo, d'on ella tant li havia parlat i que, de tant en tant, li feia brillar la mirada. Però l'espera havia rosegat la paciència de Léosthène fins al moll de l'os. I, igual que no havia trobat les paraules per dir la impaciència, les paraules per dir que marxava se li van entortolligar a la boca. Es va conformar d'abraçar Olmène i se'n va anar sense anunciar la seva decisió al pare.

Léosthène es va despertar en plena nit, decidit ara ja a posar fi a la seva lluita contra la terra, les aigües i el sol. Va abraçar Orvil, Ermancia i Fénelon, i va marxar. Res no hauria pogut vèncer la seva obstinació. Res. Orvil va respirar l'alè fresc de la nit i va trigar una estona a tancar aquella porta que el seu fill havia obert sobre el silenci i les ombres.

Davant la botiga dels Frétilion, Léosthène va deixar que l'empenyessin a la part de darrere d'un camió amb altres homes com si fossin bestiar. Amuntegats. Comprimits els uns contra els altres. Costelles contra costelles. Nas contra nas. Només faltaven els crits dels porcs, dels ases o dels bous. Però res no podia aturar Léosthène. Res. Ni l'aire ardent. Ni la pudor de suor que gairebé l'ofegava. Ni la rocalla i la pols sobre les quals el camió avançava amb dificultat. Ni els pendents perillosos del turó Lavandou. Que en qualsevol moment podien enviar-los al precipici de l'eternitat. Que ja n'havien enviat alguns amb els avantpassats.

Així doncs, fou una tarda del mes de setembre de 1962 quan Léosthène Dorival, fill d'Orvil i d'Ermancia, se'n va anar a la gran boca devoradora de Port-au-Prince. ¿El tornàriem a veure mai més? Ho esperàvem i no ho esperàvem. Ens vam fer la pregunta dia rere dia, setmana rere setmana, i després un dia vam perdre tot el coratge d'albirar-li un futur. Ja no ens vam fer més preguntes. Ell era l'únic que ho sabia, i havia marxat sense revelar-nos el seu secret. El que fa que alguns marxin i d'altres es quedin. Lligats els uns als altres. En les coses bones i en les dolentes. Fins al final. Fins que sonin les trompetes del Judici Final...

Anse Bleue, Pointe Sable, Ti Pistache i tots els veïnats, viles i pobles dels voltants van ser desposseïts així d'alguns dels seus homes, dels més valents. Entre els que es quedaren, alguns es van obstinar en silenci a domesticar una terra que es resistia, procurant oblidar els camions. Els que no callaven van ser engolits dins la febre blava de les milícies i parlaven alt i fort. A casa nostra, en el *lakou*, hi va haver com a tot arreu els silenciosos i els enraonadors.

El pare Bonin, veient el nostre desconcert, es va escar-

rassar a recordar a la nostra comprensió la naturalesa dels pecats i la diferència entre uns i altres, els venials com les petites mentides, i els capitals, excepte la golafreteria, que va treure de la llista perquè amb prou feines podíem fer-nos passar la gana. Per als mortals, insistia en l'horror del *plaçage**: «Un home i una dona han d'estar units davant de Déu». Després va passar de cabana en cabana per parlar de la sang de Jesús sacrificat a la Creu, del bateig dels fills de Déu, i del valor que calia mostrar davant les proves vinguin d'on vinguin, seguint l'exemple de Crist. Va batejar frenèticament, va unir per la força a la seva església dues o tres parelles que van acceptar *beneir el pecat*, i va ensenyar a llegir a alguns nens d'Anse Bleue a la seva escola, sota el sostre ardent de xapa al costat del presbiteri.

Ni el desconegut que s'ha allunyat, ni la gent que aviat haurà esvalotat, homes, dones, vells i criatures, ja no podran fer gran cosa contra meu. Malgrat tot, no puc evitar malfiar-me de tots aquests estrangers que segur que apareixeran per examinar-me del dret i del revés.

Després d'haver estat tres dies bufant les teulades, fent regirar-se els animals i voleiar les branques dels arbres, el *nordé** ha perdut violència.

Sento l'alè del mar a l'esquena. A la dreta, una remor sobtada, a penes perceptible, es barreja amb els colors incerts. Una remor amb murmuris d'olors i amb les veus dels *chrétiens-vivants* cridant-me.

Torno d'una llarga nit.

A còpia d'aigua, de sal i de iode, el meu cos s'ha fet animal marí, i vet aquí que amb la meva lleugeresa he seguit la cresta de les onades que s'estiren abans de retirar-se lluny, molt lluny, fins a l'última profunditat del gruix de les aigües. I la massa enorme ha fermentat i bramat, tornant a pujar cap a l'escuma de flocs de llana que es trenca contra les roques.

A les primeres hores del matí uns altres homes, malgrat el vent i les aigües, surten ben abrigats de les cabanes i criden el meu nom fins a esgargamellar-se. Tots a fora. Arrencats del llit. Disseminats pel paisatge.

Són les últimes veus que he sentit abans de la del desconegut i les dels dos homes que han sortit de les casetes més properes a la platja. Molt aviat s'han trobat amb el desconegut a mig camí. Ara s'acosten. Després de tres dies d'hura-

cà, semblen Llàtzers sortits de la tomba, però sense cap Jesús per explicar alguna cosa, com a la bíblia del pastor Fortuné. Tan perduts com nosaltres el primer vespre que l'avió va sobrevolar Anse Bleue. Quanta confusió des d'aquelles últimes setmanes. Quanta confusió!

Penso en Cocotte i Yveline. Ha bastat una sola mirada damunt meu perquè ja res no fos igual. Jimmy, posa'm una altra cançó...

Pel camí, Yveline, Cocotte i jo hem trobat Jimmy, l'únic estranger dels cinc pobles i veïnats d'aquests encontorns. L'únic. No tan estranger com això, per ser exactes. Va arribar fa unes setmanes. Per recuperar els seus drets i la possessió de les seves terres. Les terres dels Mésidor. I jo no el perdo de vista. Bestiola a l'aguait entre l'herba salvatge. Me li enganxo als talons.

Des del seu quatre per quatre nou de trinca la veu de Wyclef Jean a tot volum trucava al 911— «*Someone please call 911*»—i Mary J. Blidge li contestava: «*This is the kind of love my mother used to warn me about*» [Aquesta és la mena d'amor del qual la mare sempre m'advertia]. Un so que et rebentava els tímpanes. I Cocotte, Yveline i jo ja no ens podíem estar quietes. Vam avançar marcant el compàs, amb formigues a les cames, amb ritme *cool* per tot el cos. Res a veure amb Les Invencibles, l'orquestra de Roseaux. Patètica. Pèssima. Dues guitarres, tres tambors, un sintetitzador. I res més. Un cantant amb una veu primeta, una nou del coll prominent i més miop que un talp. Sense aquest regust de desconegut. Sense aquest regust de gran ciutat. Sense amenaça i sense perill en el gran galop de la vida.

Va anar de poc que no balléssim a la carretera plena de sots i bonys com en una veritable discoteca. Com al Blue

Moon de Baudelet, on Cocotte, Yveline i jo somiàvem que algú ens portés algun dia. Algun dia... Aleshores només vam riure dissimuladament accelerant el pas. Més curiosa que ningú, jo vaig ser l'única que em vaig girar.

Jimmy va abaixar la finestra i va mostrar una cara que no era ni guapa ni bona. I jo, ni guapa ni bona, vaig voler encendre'l com una torxa. Per curiositat... Només per curiositat.

Li vaig dir «senyor» i això li va agradar, quan en el fons del fons volia cridar-li: «Oh, Jimmy, amor meu! Faig veure que no et veig, quan des de fa setmanes tu ets l'única cosa que veig!».

Comencem a conèixer bé Baudelet. Hi passem la setmana a casa d'uns cosins. L'institut és a poques cases del Blue Moon. Cocotte, Yveline i jo no tenim manera d'evitar-lo. I a més, en sortir de l'institut, havíem acordat canviar-nos les sabates tancades de col·legiales per unes sandàlies provocatives. I també que aquell mateix matí, dues de nosaltres deixarien via lliure a la que Jimmy mirés primer. Jo m'havia jurat que seria jo. Li havia parlat silenciosament moltíssimes vegades. Més clarament que si hagués cridat amb totes les meves forces. Ell volia deixar-nos macerar en el nostre suc. A mi més que a totes les altres. En aquest punt, Jimmy ho tenia massa fàcil. I ell ho sabia. Vingut de la ciutat. Amb l'única activitat de saquejar els camps, per raons que nosaltres ignoràvem. I quan no estava ocupat, fer-se el guapo i el gallet.

Passem davant del Blue Moon, amb el cor bategant al ritme dels nostres passos. I allà, inesperadament, ell allarga la cama i per poc no caiem de bocaterrosa. I riu. Un riure d'home begut que busca el camí d'una nit canalla. Accelerem el pas. Però a mi m'atrapa pel braç, s'inclina i em diu

a l'orella: «M'estàs buscant i em trobaràs». Jimmy m'ho ha dit baixet, inclinant-se fins a tocar-me l'orella.

No dic res. No pronuncio una sola paraula, però Jimmy em llegeix els pensaments com si hagués begut del meu vas: «Vine, amor meu, vine, amor meu. La meva boca saliveja de paraules per tu».

Jimmy em va agafar pel braç i em va portar al pis de sobre del Blue Moon. Només puc dir d'aquell indret que la llum tamisada em recordava la lluna. Una lluna en ple dia, vaig pensar.

Jimmy em va posseir sota els efectes de l'alcohol. Per terra. Sobre el terra mateix. Es va descordar la bragueta i en va fer sortir un sexe ja dret i amenaçador. Es va treure els pantalons fent contorsions. I sense la més mínima consideració, sense preocupar-se de saber si em feia mal, em va separar les cames i em va penetrar amb un esquinçament atroç. Vaig pensar de debò que la vagina m'explotaria. Quan vaig llançar el primer crit sota seu, només va dir, amb unes paraules que jo volia que fossin tranquil·litzadores però que no ho eren: «T'acabarà agradant».

Cocotte i Yveline em van esperar mitja hora no lluny del Blue Moon. A Yveline li va semblar que havia de recordar-me que mirava massa els nois als ulls. Que això els feia venir pensaments estranys. Cocotte, per la seva banda, em va dir més tard que la culpa l'havia tingut el color de les meves sandàlies. Vermelles. Que no era un color que es portés per anar a treballar ni en ple dia. Jo li vaig dir que era el color exacte del meu humor, vermell passió, vermell hibisc. Totes dues em van dir que ho lamentaria. De moment, vaig pensar que estaven geloses. I vaig guardar silenci, com una reina.

Voldria tornar a aquell cos d'antany, la meva presó travessada de cançons, de gana i del sol d'Anse Bleue, de la meva infància que encara hi dormisqueja.

Mare, mare, ¿on ets? Altagrâce... Tia Cilianise.

Normil Exilien, a qui Tertulien venia cafè, fustes precioses i terres arrencades per la força als habitants dels cinc pobles sobre els quals regnava, havia esdevingut un home poderós. Abans que es convertís en aquest home poderós, Tertulien sempre havia vist en Normil un amic. Però quan el va anar a veure, just després que Dorcélien hagués enviat a Port-au-Prince el primer carregament d'homes, Normil Exilien va saludar Tertulien sense la calidesa i la connivència d'abans. Pitjor que això, li va semblar de sobte que el to de Normil era el d'un superior dirigint-se a un subaltern. No, no s'equivocava... Tertulien lamentà novament no haver mostrat més deferència envers l'home del barret negre i les ulleres gruixudes. Per un moment va dubtar entre ell i el seu rival perdedor a les eleccions, un agrònom, un burgès, i a més a més mulat. «Però ¿com se m'ha acudit, Déu meu, com se m'ha pogut acudir?», es digué Tertulien. No és que tingués més confiança en aquell altre candidat, senzillament ho havia posat tot sobre una carta i avui en pagava car l'error. L'home del barret negre i les ulleres gruixudes sens dubte ho havia sabut, perquè en aquesta illa tot se sap. I el cap suprem no li ho perdonava. Tertulien n'estava segur. Li tenia una rancúnia tenaç per haver preferit aquell mulat, aquell petimetre, i no ell, el pobre metge rural que tantes ganes tenia de representar el poble negre.

Dorcélien va fer la seva aparició mentre aquests pensaments li rondaven pel cap. Mentre buscava la manera de capgirar la sort a favor seu. Quan Normil li demanà que s'esperés un moment i va rebre Dorcélien primer, totes les

seves aprensions es confirmaren. Va sentir que se li accelerava el pols. Suava més que de costum. «M'he posat en una situació ridícula». Costés el que costés, havia de trobar un mitjà per clamar la seva adhesió indestructible a l'home del barret negre i les ulleres gruixudes. Trobar alguna manera de jurar-li lleialtat. Es va asseure i va començar a rumiar com a home conscient que en terra haitiana calia saber canviar de jaqueta. De pressa. Molt de pressa. Es va exercitar mentalment per a les seves properes figures d'acrobàcia.

Tertulien va esperar així una mitja hora llarga. Va estar a punt de trucar a la porta del saló de Normil o fins i tot d'anar-se'n. Però va canviar d'opinió. Dient-se que només un poder recent adquirit per Dorcélien havia pogut induir Normil a infligir-li aquell afront. No tenia elecció. Era aquell home, Normil Exilien, qui tenia entrada franca al Palau Nacional i no ell, Tertulien Mésidor. Aquell home que l'havia agafat desprevingut, i que ara xiuxiuejava a l'orella de l'home del barret negre i les ulleres gruixudes. Aquell home, que fins aquell matí Tertulien anomenava «amic meu», no ho era, sinó que era més aviat un còmplice amb el qual ja havia comès alguns delictes ocasionals en el passat i, amb el temps, uns crims sobre una base més constant. A Normil Exilien acabava de presentar-se-li l'ocasió d'oblidar Tertulien Mésidor i els records de les seves rapiñes, estafes i rialles descarades. No havia dubtat a aprofitar-la com ho hauria fet sense cap dubte Tertulien si hagués estat al seu lloc. Tertulien, que sempre s'havia cregut un home poderós, ja no ho era tant. Es va sorprendre murmurant tot sol: «L'home del barret negre i les ulleres gruixudes està fent més relliscosa encara del que ja era la terra d'aquesta illa. Aquí t'ho trenques tot: els ossos, les dents, la columna vertebral... i l'ànima, si encara en queda cap».

Quan Dorcélien va sortir del saló de Normil, Tertulien

no va saber exactament com saludar-lo. ¿Havia de mostrar deferència a Dorcélien o havia de mantenir la superioritat d'abans? Va triar un entremig, obligat per la prudència. L'home del barret negre i les ulleres gruixudes havia subvertit totes les jerarquies. A Tertulien se'l veia realment incòmode. Normil i Dorcélien, en canvi, estaven entusiasmats amb aquell joc de les cadires musicals. I en volien més. Encara més.

Dues setmanes més tard, Dorcélien passava pel sender davant la casa d'Olmène arrossegant un pagès lligat a l'extrem d'una corda. Descalç. La cara tumefacta. Fénelon, a qui Olmène havia demanat que vingués a plantar nous *candélabres** al voltant de la casa, va parar en sec. Tertulien s'afanya a agafar la seva arma i se la va penjar ostensiblement al cinturó. Olmène va atrapar Dieudonné i el va abraçar ben fort. Dorcélien va mirar Fénelon, Olmène, i de nou Fénelon; després, inclinant-se cap a Tertulien, li va murmurar unes paraules acompanyades amb uns gestos nerviosos i ràpids de conspirador. Aleshores Tertulien va demanar a Olmène que es fiqués a dintre i a Fénelon que se'n tornés a Anse Bleue.

Des de dins de la casa, Olmène va parar l'orella al soroll d'un pic que removia la terra. Potser era perquè aquells cops li arribaven fins al fons del ventre, però hauria jurat pel que més estimava, per Dieudonné, que la terra gemegava. I ella, Olmène, en sentia els gemecs. Va cantar baixet una cançó de bressol al seu fill: «*Ti zwézo koté ou pralé? | Mwen pralé kay fiyèt Lalo*» [Ocellet, ¿on vas? | Vaig a casa de la senyoreta Lalo].

Olmène ho va fer per deixar de sentir aquells gemecs i agafar de pas una mica d'aquell aire que de sobte sembla-

va més escàs entre les parets de la casa. Però contínuament l'assaltaven preguntes i suposicions. No regiraven la terra per plantar. De cap manera. Feia massa estona que picaven. No, no era per plantar. ¿Potser feien un forat? Només un forat. Però, a la vista del nombre i la força dels cops de pic, havia de ser un forat molt gros. ¿I per fer què? Mentre l'ajudant de Dorcélien cavava més i més, els pensaments anaven trenant els seus fils dins el cap d'Olmène. Aleshores es digué que, decididament, aquell forat seria prou gros per contenir alguna cosa a la qual no podia, no volia encara posar cap nom. «Amb nosaltres hi haurà gràcia, misericòrdia..., amb nosaltres hi haurà gràcia, misericòrdia...». Olmène va cantar més fort.

Va cantar per deixar de sentir el rebombori dels pics. Negant-se encara a relacionar l'home que havia vist passar i el forat. Quan l'ajudant va deixar de cavar, ella va parar en sec de cantar, va contenir la respiració i es va posar la mà dreta davant de la boca per no xisclar i no espantar Dieudonné. Per no atraure tampoc l'atenció de Dorcélien ni desagradar a Tertulien. Va abraçar encara més fort Dieudonné, perquè l'alè malèfic que escombrava el turó no li arribés.

El pagès va ser enterrat en algun lloc al peu d'aquell pendent, al fons del barranc, no lluny d'un *arbre véritable**. Devien haver-li posat una mordassa perquè no cridés com una bèstia udola a la mort. L'ajudant de Dorcélien va remoure la sang amb la terra. Un cop acabada la feina, Tertulien, Dorcélien i el seu ajudant es van fregar les mans amb unes plantes arrencades tot passant. Dorcélien i el seu ajudant van desaparèixer darrere la casa escalant l'altre costat del barranc.

Tertulien va obrir la porta una mica més tard i va demanar a Olmène aigua per rentar-se les mans. Malgrat la dificultat per respirar, malgrat la por i l'estupor que sentia, Ol-

mène no va deixar traslluir res. Va mirar fixament el color de l'aigua, hipnotitzada. No va servir la tassa de cafè a Tertulien. No el va sentir dir que tornaria al cap de tres dies. No el va veure marxar. Els seus ulls havien precedit el seu judici, per a aquell home ja eren cecs.

Olmène ja era lluny. Molt lluny. Dins seu i fora. Durant molt de temps l'aigua tindria el gust salobre de la sang. La imatge de l'home, amb una mordassa a la boca, les mans lligades, els ulls engrandits per la por, rosegaria molt de temps les seves nits. Les nostres també, després que Olmène ens fes el relat d'aquella tarda maleïda.

Quan al cap de tres dies Tertulien va tornar a visitar-la, Olmène es va sincerar amb una barreja de resignació, de por i de fàstic, persuadida que fins i tot l'olor de Tertulien ja no era la mateixa. Que feia pudor de podrit i de sofre. Sí, de sofre. I, després que es retirés del seu ventre, va creure realment que havia fornicat amb el diable en persona. En aquell mateix instant, Olmène va prendre la decisió d'anar-se'n. No sabia on, però anar-se'n. Va pensar molt en Léosthène. La vam sentir cada dia una mica més lluny mentalment i sabíem que també ella acabaria deixant-nos. Que un dia seria el seu cos que ens abandonaria. Només calia mirar-la o acostar-s'hi per sentir les paraules que es repetia una vegada i una altra: «Acabaré posant un peu davant de l'altre. Acabaré fent-ho. Salvada. Fugiré i em salvaré».

Tertulien va sentir que la seva influència sobre Olmène s'anava diluint malgrat els galons que guanyava amb els homes de blau, malgrat els diners que acumulava. Dubtava d'ell mateix perquè ho volia tot, els diners, els galons i Olmène. Va començar a retreure-li els retards en tornar del mercat, les visites massa llargues a casa d'Ermancia i Orvil,

i els seus àpats insulsos com el seu cos que ja no responia. Aleshores un dia li va pegar. Després un altre dia també. Però tornava cada vegada sense dir res, com un animal atrapat en falta. Maldestre en els gestos i en les paraules, que semblava haver de buscar tot parlant molt fort. Preguntant-se què l'ajudaria a travessar el mur que Olmène havia aixecat. No podent més, una tarda, la va posseir per la força, aguantant-li els canells contra el matalàs i demanant-li a cada envestida si s'ho passava tan bé com amb els joves nets inexperts. Olmène, amb les cuixes macades, no va respondre. No va respondre mai durant totes les altres visites. No va respondre a ningú. Ni tan sols quan, un matí que havia vingut a ajudar-la a sembrar, Fénelon li va preguntar, en veure-li una parpella tumefacta, si havia caigut i s'havia fet mal. Mentalment, ja era de viatge. Léosthène no havia volgut que la desgràcia li fes doblegar els genolls. Olmène no volia que un home la usés fins a deixar-la inservible.

El dia abans de marxar, va passar la nit a casa d'Ermancia i Orvil, i va demanar a Fénelon que estigués a l'aguait. Ermancia li va recordar totes les lliçons sobre la vida, els homes, les dones, la terra i els déus. Orvil va recórrer amb ella tot el *démembré* i Olmène va encendre una espelma sota cadascun dels arbres on reposaven els déus de la família, entretenant-se davant d'aquell on havia estat enterrat el seu cordó umbilical. Nosaltres els seguïrem en silenci, amb llàgrimes als ulls i ràbia al fons de la gola. Fénelon, al contrari que nosaltres, no plorava. Recollia la seva pròpia ràbia per fer-ne una altra cosa diferent de la resignació, la submissió o l'astúcia. Una altra cosa que tots hauríem volgut conèixer però que ell ens ocultava.

Orvil va passar tota la nit preparant una protecció per a la seva filla. Una estatueta amb un trosset de mirall trencat damunt del pit, que va ficar dins d'una ampolla d'aigua. Per

alertar els àngels sota les aigües, Damballa*, Aida Wèdo, Agwé, Simbi i Lasirenn, que la seva filla es trobava en un mal pas i que l'havien de protegir. A l'alba, al moment de marxar, Orvil li va suplicar que tornés. Encara que fos al cap de molt de temps. Però que tornés. Que no es posés en perill. La batalla dels Lafleur s'havia de dirimir aquí. Enlloc més.

Olmène va fer un petó a Dieudonné, que dormia contra Ermancia, sense despertar-lo. Tot el que posseïa Olmène cabia ara en un farcell que va amagar sota unes quantes verdures dins d'un cistell. Per no despertar sospites. Per no provocar enraonies.

Deixar el seu passat enrere era una experiència que Olmène vivia com un regal. Com un do. No volia ser derrotada. Tornaria des de l'altra banda de la resignació, de la por i de la ràbia. Tornaria. Abans, però, calia sostreure's amb la fugida a un avenir negre. Olmène a penes tenia divuit anys i volia convocar la vida. Cremar els dies. Tot Anse Bleue s'havia aplegat davant la cabana d'Orvil i Ermancia. Olmène es va separar de nosaltres i va avançar fins al final del camí a passos lleugers, com si anés a ballar.

Quatre dies després d'haver marxat Olmène, Tertulien es va presentar entre afligit i rabiós a casa d'Orvil i li va ordenar que la fes entrar en raó i la fes tornar, i fins i tot va fixar un termini: «Si d'aquí una setmana...». La veu de Tertulien denotava l'home que havia recuperat el poder. En veure arribar el seu pare, Dieudonné havia corregut cap a ell rient, amb les cametes encara insegures, i se li havia agafat als pantalons. Tertulien es va limitar a posar-li la mà als cabells i va parlar amb autoritat a Orvil, que no va contestar res. Se'n va anar sense girar-se, enmig dels plors i els crits del seu fill reclamant-lo. Després que Olmène hagués marxat, Dieudonné ja era del tot insignificant. Prescindible. Un fill natural, il·legítim.

Després de la marxa de Léosthène, la mort del pagès i la fugida d'Olmène, a Anse Bleue ens veuríem tots, encara més que abans, superats per esdeveniments vinguts de fora. I a més arrossegariem els peus a causa del pes dels que nosaltres mateixos engendrariem.

«Només sou uns covards. Una colla de porucs... Us deixeu maltractar sense dir res, sense protestar. Us trepitgen i, en lloc de defensar-vos i treure-us de sobre el peu, esteneu tot el cos, l'esquena, el ventre i el cap perquè caminin per damunt vostre. Perquè us aixafin com si fóssiu cucs. Sí, això és el que sou, cucs».

Aquell diumenge, el pare Bonin havia triat la ira com a tema del sermó. La seva pell s'havia tornat d'un vermell que no li havíem vist mai. Desfermat, parlava amb una gran exaltació. ¿Havia begut més vi que de costum? No ho sabíem. Però tenia la veu rogallosa com la d'un vell borratxo. De tota manera, per aquella veu estropellada passava la paraula de Déu. I, segons deia el pare Bonin, Déu aquell diumenge no ens estimava gaire.

Vam pensar que potser el temible *lwa* Pétro* ballava dins del cap del pare Bonin. Estava realment molt enfadat amb nosaltres. Amb els que abandonaven els pobles i els veïnats enfilats als camions. Amb els que se'ls enduïen. Amb els que ordenaven venir-los a buscar. Amb nosaltres, que els deixàvem marxar. «I la terra, ¿em podeu dir qui lluitarà per la terra?».

Agafats per sorpresa, no vam reaccionar. Alguns amb el coll cenyit per un escapulari, d'altres per un rosari, i uns quants per totes dues coses. Amagant la nostra estupefacció, tampoc entre nosaltres no vam fer cap comentari. Ni un. No reaccionàvem. Més que mai embotits en el nostre únic vestit del diumenge. En la nostra impassibilitat. En el nostre silenci de pagesos. Visiblement, el pare Bonin esta-

va al corrent d'esdeveniments i de coses que nosaltres ignoràvem. Dels afers de gent més poderosa que nosaltres, dels afers dels *Grands Nègres* i dels *Grands Blancs*. Afers sobre els quals nosaltres no teníem cap influència i dels quals ens volíem mantenir allunyats.

Dorcélien va sortir de l'església fet una fúria, amenaçant amb el dit el pare Bonin, que va fer una pausa d'uns segons mirant-lo fixament als ulls. Dorcélien i el pare Bonin semblaven haver iniciat una conversa per damunt dels nostres caps i haver-se entès. A diferència de nosaltres, que ens vam quedar rígids com estàtues, silenciosos, espatlla contra espatlla, suant una mica més que de costum. En el fons, aquella escena no feia més que confirmar-nos que efectivament es tractava d'una història entre gent més gran que nosaltres.

Quan Dorcélien va haver marxat, el pare Bonin va continuar amb més energia: «Un fill de Déu també és un fill que aixeca el cap i que fa fora els descreguts com Jesús va fer fora els mercaders del Temple. No ho heu d'acceptar tot, no us ho heu d'empassar tot sense dir res, sense oposar la més mínima resistència. Si us anihilessin fins a l'últim de vosaltres no sortiria ni un so dels vostres llavis. No empuñaríeu ni un bastó per colpejar l'enemic».

Vam començar a assentir a poc a poc amb el cap. Potser sense voler, perquè cap de nosaltres no volia tenir problemes amb Dorcélien.

¿Fou aquell lleuger rebombori el que va fer que el pare Bonin ens pogués llegir a la cara que la marxa de Dorcélien ens havia alleujat? És difícil de saber. El cas és que es va tornar més conciliador quan va afegir, en un crioll que ja començava a dominar:

«I a més us conec. No us penseu que no sé que veniu a l'església, que us agenolheu, que rebeu el cos de Crist i que,

un cop a casa, us lliureu a rituals de salvatges! Sí, de salvatges! Doncs ja us ho diré jo, què us passarà: la nit ja no cedirà el lloc al dia, les plantes es tornaran pedres, sí. Els peixos ja només seran records a les vostres xarxes seques. I els animals ja no pariran. Aquesta serà la voluntat de Déu. Amén».

I nosaltres vam respondre: «Amén».

Després el pare Bonin va cridar amb autoritat Yvnel, que se li acostà amb els seus hàbits blancs d'escolanet. La seva veu continuava sent igual d'irreconeixible quan va començar a cantar en llatí. Un d'aquells cants dels quals havíem acabat coneixent les sonoritats a còpia de sentir-los. Aleshores vam repetir amb ell, però més fort que de costum, com per alleujar-nos d'un pes damunt del pit: «*Agnus Dei, | qui tollis peccata mundi...*».

Els cants s'alçaren en nosaltres com un sol, gratificant-nos amb una mica de respir. Alguns, amb els braços oberts i estesos cap al cel, es balancejaren de dreta a esquerra. Demanant ajuda al mateix temps a Déu, als sants i als *lwás*. «*Dona eis requiem sempiternam*».

Un cop acabada la missa, Ermancia es va esmunyir entre els feligresos, encara sota els efectes de les paraules del pare Bonin. Havia de parlar amb la Mare de Déu, la imatge de la qual presidia l'entrada, a la dreta de l'església, just davant de la de sant Antoni de Pàdua. Va obrir els dos braços i va abaixar el cap per dir-li, a la Mare de Déu, que encara esperava els miracles però que no els veia venir. Que se li estava acabant la paciència. Que li havia demanat que Léosthène i Olmène donessin senyals de vida. Almenys una vegada. Que aviat s'adreçaria a d'altres més poderosos que ella: sant Jaume, l'arcàngel Gabriel o sant Patrici. I tant que sí. Ermancia, decebuda, enfadada, va colpejar l'estàtua amb el palmell de la mà i va increpar la Mare de Déu: «Tu t'estàs aquí, dreta, sense fer res, sense aixecar ni un dit pels

teus fills. Mira si fa temps que et demano que em facis arribar notícies d'Olmène i de Léosthène. Però no rebo res. Res de res». Ermancia no va sentir acostar-se el pare Bonin. Quan es va girar i el va veure, va canviar ràpidament els cops per dolces carícies. El pare Bonin la va mirar de cua d'ull, dubitatiu, sabent que Ermancia no parlava amb la Mare de Déu que té el Crist moribund a la falda, sinó amb Erzuli Dantò amb la cicatriu a la galta, protegint el seu fill contra els vents, la fam, el sol i els mals aires. Ermancia va tancar pietosament els ulls, es va persignar i se'n va anar, capcota, després de saludar el pare Bonin.

«Molt bé, senyora Orvil, molt bé».

El pare Bonin havia acabat apreciant-nos tal com érem. Nosaltres havíem acabat apreciant la seva tendresa esquerra. La veritat, però, és que no ens va entendre mai del tot. Nosaltres tampoc no el vam entendre mai del tot. Mai. Però potser això no era el més important. No hauríem permès mai que ningú li toqués ni un sol cabell, i l'hauríem defensat contra un exèrcit sencer.

El sermó del pare Bonin no va impedir que Fénelon s'allistés dues setmanes més tard a la milícia blava. El pare Bonin podia entornar-se'n a casa en qualsevol moment. Allà on no tindria por. Allà on ningú no li voldria prendre les terres, robar-li els animals o arrancar-li la germana. Nosaltres no teníem cap casa on anar. I, com que la por anava guanyant terreny entre nosaltres, a Anse Bleue, Fénelon va optar per posar-se de part dels qui l'escampaven. De part dels portadors d'ulleres negres, de matxet, de mocador vermell i de revòlver. No de la part contrària, dels qui la patien. En absència de llei per barrar el camí a la por, va optar per ser l'única llei, i engendrar ell mateix la por.

Fénelon es va enrolar així que li ho va proposar un home que li comprava peix barat a Ti Pistache per revendre'l molt més car a Baudalet i fins i tot a Port-au-Prince. L'home el presentà a Toufik Békri, el germà de la senyora Frétilon, que havia transformat una de les cases dels Békri en quarter general dels homes de blau. Toufik Békri era el comandant en cap.

Aleshores, la segona vegada que Tertulien es va presentar a casa d'Orvil, va ser rebut per Fénelon vestit amb el seu uniforme blau i amb el mocador vermell ben visible lligat al coll, revòlver a la cintura i matxet a la mà. De la seva sorpresa, que va ser grossa, Tertulien no en va deixar traslluir res. Res de res. Es va limitar a deixar anar: «¿Olmène ha tornat?». Sense insistir. En el moment d'acomiar-se, Fénelon i Tertulien es van saludar com dos toros que mesuren les seves banyes, gratant el terra amb les potes abans d'una lluita que no es produiria.

A partir d'aquell fet, Fénelon va inspirar temor i espant als cinc pobles dels encontorns. A les venedores. Als pagesos. Als representants de l'ordre i la justícia. A tothom. Cada vegada que Fénelon passava, algú es tornava més pobre, perdia alguna cosa o se sentia de sobte més petit. I, en presència dels qui abans el desdenyaven, mirant-lo per sobre l'espatlla, com el jutge, el comandant de la plaça o el grapat de burgesos de Baudalet, el seu plaer era doble. Sentia com una borratxera d'existir, encara que només fos per amenaçar-los i somriure. Per fer-los patir i sentir-se content. De vegades sol, de vegades en companyia sorollosa, amb Toufik, Dorcélien i el seu ajudant. Als qui, com ell, eren pobres com Job, primer els va destil·lar petits contra-temps. Gota a gota. Esperant causar-los-en de més grossos quan es presentés l'ocasió.

Dieudonné va créixer entre el mar i la terra calenta i rocallosa d'Anse Bleue. Va aprendre al costat d'Orvil i de Fénelon a desxifrar els signes del cel. A comprendre el llenguatge de les aigües i l'alfabet dels vents. A saber distingir un dia ennuvolat, capritxós, d'un de francament tapadot. A recordar que fer-se a la mar és saber a quina hora surts però mai a quina hora tornes, perquè només Agwé i Déu la saben. A treure els animals del tancat i portar-los a beure. A corbar l'esquena, a trencar-se els ronyons sota aquell sol que deixa enganxosa la pell, sota aquells cels secs que, dia rere dia, fan que es tanqui el ventre de la terra i que hi creixi el pedregar al damunt. A acariciar el ventre d'aquella mateixa terra perquè torni a ser fètil. Verd. Abundant. Suau. A convertir quotidianament el mill en farina en el gran morter al mig del *lakou*, per a l'únic àpat del dia. A distingir els treballs de les dones dels dels homes i a fer-se servir per elles. A saber deixar que de bon matí les dones s'envolin com estols d'ocells, i esperar-les en silenci en la dolçor dels crepuscles. A enfonsar-se en el son amb una densitat de pedra i una lleugeresa d'àngel tot esperant els visitants dels somnis.

Dieudonné s'havia fet a la idea que tenia tres pares i tres mares. Un pare proper, Orvil, i un altre de més llunyà, Fénelon, i un pare del qual no li parlaven mai. Tres mares: Ermancia, Cilianise i una d'absent, Olmène, en la qual somiava de tant en tant. Olmène arribava del mar o de les terres de més enllà de les muntanyes vestida de blanc, baixava una escala i se li acostava, ell li allargava els braços; després s'esvaïa en un gran núvol blanc.

Dieudonné sorprenia sovint la seva àvia Ermancia llançant un últim cop d'ull a l'horitzó abans de tancar la porta de la cabana a l'entrada de fosc. Com si esperés algú. Com si Olmène o Léosthène haguessin de tornar tal com havien marxat. Sense avisar. Sense béns per transportar. Amb l'únic equipatge d'uns peus prou fermes per caminar fins als somnis que els havien cridat. S'imaginava aquells mateixos peus, robustos com a ella li agradaven, tornant-los cap a la infància, tornant-los al *lakou*.

Dieudonné va créixer amb les mateixes pors que nosaltres, les pors dels esperits errants, dels mals encanteris, dels paquets *rangés** a la cruïlla dels camins, i va aprendre els encantaments per convocar els Invisibles, els beuratges per petrificar els diables i els psalms per afrontar totes les amenaces. «El Senyor és el meu pastor, si és amb mi, ¿qui estarà contra meu?». I Dieudonné no perdia mai de vista el seu avi Orvil quan remenava, triturava, mesclava i amalgamava herbes estranyes, escorces rares i restes misterioses, fins a reduir-les a un unguent llis i clar o a una poció espessa i untuosa. Ni quan preparava els *bains de chance** amb flors, fruites, espècies i aigua Florida, per a unes promeses que feien brillar els ulls dels visitants. Dieudonné va teixir llaços compartint-ho tot amb tots. Una forma de compartir sempre desigual, com els dits, però que ens feia estar junts com una sola mà. Com nosaltres, va compartir fins i tot els somnis en despertar, i va escoltar com cadascú en feia la seva interpretació.

A mesura que s'enfrontava al món, tots, pares, mares, oncles i ties del *lakou*, li ensenyàvem a dominar l'art de ser invisible. Pobre, *maléré*, i per damunt de tot invisible. Invisible als perills que ens envolten, a qualsevol intervenció dels més poderosos i de tots els que no són del *lakou*. «Han de creure, Dieudonné, que no existeixes. T'has de fer més

petit encara del que ets. Invisible com una llumeta enmig de l'incendi de l'infern».

«*Nou se lafimin o | N ap pasé nan mitan yo n alé*» [Nosaltres som com el fum. | Passarem entre ells sense que ens vegin].

En la indolència dels dies clars, Dieudonné nedava lluny, molt lluny, amb Oxéna, els altres cosins i Osias, un amic que venia de Ti Pistache. De vegades nedaven mar endins. Com a única boia feien servir un tronc d'arbre o una galleda grossa de plàstic. No tornaven fins que les siluetes a la platja eren tan diminutes com mosques, recordant-los que hi havia velers que havien sortit i no els havien tornat a veure mai més. I aleshores tots nedaven lentament per tornar a la riba, pensant en la surra que els esperava i les reprimendes—«Trinxeraires, insensats!»—que plourien al mateix temps que els cops de *rigoise**. Però el patiment era molt més efímer que l'atracció de la mar. Dieudonné no havia lamentat mai que li agradés tant.

Sovint pescava capgrossos o anguiles al llot i es divertia observant els flamencs roses als aiguamolls. Les noies caminaven amb ell i els altres nois del poblat fins als matolls i els ajudaven a preparar trameses d'ocells per a les tórtoleres i els hortolans.

La resta del temps, Dieudonné corria darrere un pinyol gros d'alvocat o de mango, o una miraculosa llauna de conserves embolicada amb retalls de roba que feia de pilota. Després, més tard, va donar puntades de peu a una pilota de veritat, al camp de futbol que havia fet darrere la capella de sant Antoni de Pàdua el pare Bonin, just al costat de l'escola que Dieudonné només va freqüentar durant tres anys. Ermancia havia dit al pare Bonin: «Un nen a l'escola són dos braços menys a casa i als *jardins*, són dos braços menys per a la pesca».

Des que tenia memòria, Dieudonné sempre havia sentit els pocs desconeguts que gosaven anar fins a Roseaux a demanar per Fénelon amb aquestes mateixes paraules: «¿Que hi és, el cap?», i deixar-li un sac d'arròs, dues gallines, una pintada o algunes verdures. En presència seva, feien servir la mateixa expressió: «Sí, *chef mwouin*, sí, cap», fins i tot després d'haver-se esperat dues hores sota un sol de justícia, amb una mosca posada damunt la saliva de la gana a les commissures dels llavis. Dieudonné relacionava el poder de Fénelon amb el del *danti* d'un *lakou*, com el seu avi Orvil, o amb el d'un cap encara més fort que tots els caps i que duïa un barret negre i unes ulleres gruixudes.

Gràcies a la generositat de Fénelon, Ermancia va muntar la seva primera parada—un tauló tallat per Nélius en una fusta corrent—a l'entrada del *lakou*. I va construir a Anse Bleue la primera cabana de totxos. A la parada omplia de sucre les paperines marrons, venia tauletes de *roroli*, confits de gingebre, *rapadou**, *kasavs* i, quan era el temps, alvocats o mangos. Quan va rebre les primeres ampolles de cola de Fénelon, va destinar una llauna de conserves als diners per pagar els proveïdors.

Menjàvem millor que molts, i la por dels homes i dels seus maleficcis es mantenia a distància. Apaivagàvem la dels déus amb ofrenes. Més nombroses. Més generoses. Però mai no vam fer preguntes a Fénelon. Ni per què. Ni per a qui. Ni com. Potser és que no ho volíem saber. La misèria és una porta baixa. No teníem la força de saltar-la. Així que vam corbar l'esquena i vam tancar els ulls.

Dieudonné no havia conegut la primera pell de Fénelon, la que el cobria abans de l'uniforme blau. Era massa jove. Ignorava els seus ulls d'antany, abans que els haguessin endurit la por i la sang. Per això Dieudonné sentia un indubtable orgull del poder del seu oncle. Com a nosaltres, li

agradava que la misèria afluixés la pressió. Però, contràriament a nosaltres, Dieudonné no tenia cap element de comparació i havia crescut sense cap mena de confusió. Amb aquell coneixement únic que, al capdavall, era un abisme d'ignorància.

Quan l'estranger va arribar sol, un matí, Dieudonné, assegut al costat del seu avi, tenia tot just deu anys. Reia escoltant com Orvil li explicava el temps d'abans, de feia molt de temps, i no li endevinava a la mirada que estava pensant en Léosthène i en Olmène. Per la terra i el mar, Orvil s'encomanava a la seva perseverança i a la benevolència dels déus. Tot això el preocupava, com el preocupava el poder creixent del seu fill Fénelon. Orvil i Dieudonné arreglaven una xarxa, i es van girar tots dos alhora quan una veu desconeguda els saludà en un crioll de ciutat: «Honor». No havien sentit els passos d'aquell home, que havia arribat no per la part de davant de la cabana, sinó pel sender que seguia la costa. Un home que havia arribat com un vagabund. «Respecte», va contestar Orvil com és tradicional, però no li va demanar si podia ser-li útil.

Feia tres dies que Orvil s'havia adonat de la seva presència, com tots nosaltres. Fèiem veure que no ho sabíem, que no l'havíem vist, però li havíem seguit els passos, ulls inquietos, nas a l'aguait, orelles previngudes. En el fons ens preguntàvem per les raons que havien pogut impulsar un home com aquell a trobar-se justament allà, en un lloc així. A casa nostra. A trobar-se tan estranger en aquell camí de l'altre racó de món. Dieudonné va mirar el desconegut murmurant: «¿Qui és?» i agafant-se més fort al seu avi, però nosaltres només de mirar-lo ja sabíem que els daus trucats de l'atzar, com al dòmino, ho havien decidit. Que hauríem de triar entre la desgràcia de l'estranger i la nostra.

Feia molta calor. Molta calor. Una calor d'aquella feixuga i enganxosa. No feia ni un bri d'aire. Ni un. Hi estàvem

acostumats, de vegades abolia fins i tot els colors. El desconegut va demanar aigua i, malgrat la gana que li feia uns ulls desorbitats i unes galtes xuclades, la gana que li xisclava a les commissures de la boca, no va gosar reclamar menjar; la seva prudència d'home que sempre havia menjat a cor què vols encara li ho impedia. Es conformava mirant Orvil i caçant les mosques que se li posaven damunt els llavis ressecs. Anava sense afaitar, i les esgarrinxades i els talls a la cara i als braços parlaven sense ell saber-ho de les seves rutes clandestines, les pors, el maquis. La seva cara demacrada i sense rentar deia el que la seva llengua callava: «No he menjat des de fa dos o tres dies. Tinc por». Nosaltres el coneixíem, aquell llenguatge, millor que ningú, però els que no han passat mai gana no el poden conèixer. Teníem aquest avantatge sobre l'estranger, que no s'imaginava fins a quin punt era estranger. I s'ho imaginava menys perquè la por, que ja no es podia confondre més amb ell, l'havia abandonat per un moment. La por es permetia una pausa. Un temps que Orvil va aprofitar per oferir-li un tros de *kasav* i la meitat d'un advocat. L'estranger va menjar amb tanta gana que salivava i s'eixugava els llavis amb la camisa, fent servir ara el revers de la mà dreta, ara el de la mà esquerra. Una camisa que no era neta. No per a un home com ell. Tampoc les sabates. Foradades en alguns llocs, descobrint unes ungles dels peus negres de ronya. Unes sabates en massa mal estat per a un home que visiblement en devia haver portat de netes i flamants des dels seus primers dies, des dels seus primers passos per la vida. Sens dubte havia caminat molt de temps amb la por, la por al ventre, la por als talons, la suor de la por. Déu meu, quina por que tenia! I quina necessitat que el reconfortessin en aquell veïnat perdut enmig del no-res. No reclamava el contacte de les nostres mans ni la calor dels nostres braços. Als descon-

guts que érem nosaltres per a ell simplement ens demanava que hi fóssim. Que el miréssim menjar i després beure, i després tornar a menjar. Per recordar-li que encara pertanyia a la raça dels *chrétiens-vivants*. Necessitava abaixar la guàrdia un moment. No haver de sospitar de cada gest, de cada mirada, de cada somriure. Necessitava aquella pausa per oblidar els crits del camarada atrapat a pocs metres d'ell. Sota els seus ulls. Feia unes setmanes. No havia pogut fer-hi res. Sí, necessitava aquelles presències per fer callar la pròpia por. Déu meu, quina por que tenia!

L'observàvem de cua d'ull mentre continuàvem la nostra feina i tots ens fèiem la mateixa pregunta. I Orvil, més que tots nosaltres, se la feia: ¿què faria Fénelon amb aquella presència molesta? Yvnel, volent fer veure com sempre que era el més llest, fins i tot va comentar a Nélius, son pare: «Té sort que Fénelon no hi és». I es va aturar en sec quan Ilménèse es va posar un dit reprovador sobre la boca. Perquè la por de l'estranger no entendria Fénelon. Al contrari, l'excitaria. Li faria venir ganes de jugar amb la seva presa, com les feres, abans de devorar-la. Qui sap si aquella por no atiaria la seva vanitat de pixatinters amb galons.

Orvil va donar a l'estranger una mica d'aigua en una cantimplora i unes quantes *kasavs*, que ell de seguida va ficar en un vell sarró que duia penjat a l'espatlla. Ningú no va fer cap pregunta. Ni una. Mirant-lo, tots havíem entès que es guardava, tancada dins seu, una cosa que no sabia dir-nos. Potser ell es pensava que la sabia, però en realitat se li escapava. Orvil li va indicar el camí menys freqüentat per Dorcélien, Tertulien, Fénelon i tots els altres. Li va recomanar que fos prudent, que no seguís la carretera cap a Ti Pistache i que procurés caminar de nit: «No se sap mai». L'estranger li va donar les gràcies. Volia dir alguna cosa, però es va contenir. Al contrari que nosaltres, no sabia com ad-

ministrar la por. Era una cosa molt nova per a ell. L'estranger era un novici de la por. Tots el vam mirar mentre marxava sabent que, al cap de poc, seria mort.

Dos dies després, Fénelon ens va cridar a tots al voltant de la casa d'Orvil i d'Ermancia per anunciar-nos que havien mort un estranger, un *kamoken**, i que havien enviat el seu cap tallat a Port-au-Prince, dins d'un sac de jute, a l'home del barret negre i les ulleres gruixudes. Sota el comandament de Toufik Békri, Fénelon, Dorcélien, el seu ajudant i dos homes més havien encerclat l'estranger i l'havien obligat a posar-se de quatre grapes. Un d'ells li havia estirat el cap enrere, enfonsant-li la part baixa de l'esquena, mentre l'ajudant li mantenia els braços endavant. Després un altre havia agafat el matxet i, d'un sol cop, havia separat el cap de l'estranger del seu cos. El pagès que acompanyava l'estranger pel sender on l'havien capturat havia patit la mateixa sort. Ell, que no havia fet més que mostrar-li el camí. Ell, que l'atzar havia situat allà aquell dia, en aquell lloc i en aquella hora. Nosaltres vam escoltar, esfereïts, espantats, en silenci. I com que no dèiem res, Fénelon va pensar que l'aprovàvem. Que li donàvem aquell dret. No podíem aprovar una cosa que no compreníem, però no li ho vam dir. I a més, hi havia aquell estranger, que havia vingut de no se sap on a buscar la mort a les nostres *bayabondes*. Tampoc no ho enteníem. Però mentre Fénelon explicava la mort d'aquell presoner i del pagès, Ermancia, Cilianise i totes les dones d'Anse Bleue, sense ni tan sols parlar-se, van tenir un pensament per a aquelles dues mares que ni tan sols no s'havien pogut agenollar per escoltar com la vida s'escapava de la gola dels seus fills amb un darrer sanglot. Com l'aigua del coll massa estret d'una ampolla. Aquelles mares

que no havien pogut abraçar-los fins a tenir les mans vermelles de la sang del seu cor.

Yvnel va creure oportú trencar el silenci felicitant Fénelon per aquell coratge d'autèntic capitost:

—Ets valent de veritat, Fénelon!

Ell no es va privar de treure pit i de col·locar-se bé i més ostensiblement el revòlver. Va agafar el matxet, el va fer girar amb un moviment del puny i va contestar amb l'aplom de qui se sap important:

—O ets un capitost o no ho ets.

Algunes veus entre nosaltres es van afegir al cor. Perquè, quan comences amb la covardia, no saps on t'aturaràs.

No van gosar mirar Orvil, que es va mantenir impertèrrit i no va dir ni una paraula. Fénelon, potser per amansir-lo, li va allargar, com un botí de guerra, una carta doblegada en quatre que havien trobat en una de les butxaques del sarró de l'estranger. Orvil se'n va apoderar amb un gest bruscat, sens dubte per evitar que aquell últim record de l'estranger fos envilit. Després, acostant-se a Fénelon, li va demanar que abandonés Anse Bleue i s'instal·lés a la casa d'Olmenè. Malgrat les ganes que en tenia, Fénelon no va gosar portar la contrària al seu pare.

Ermancia, Ilménèse i les altres dones van ser preses de convulsions i van llançar un únic esgarip. Com un animal quan el degollen. Repetien incansablement: «*Manman pitit*, el dolor d'una mare és incommensurable». Cilianise tenia el seu fill més petit als braços i balancejava el tors endavant i endarrere tot gemegant. Comprenia fins a quin punt aquell fill seria d'ara endavant la seva dolçor, la seva fatiga i la seva desesperança. Mirant el seu fill Fénelon, Ermancia va sentir a l'aire com una tempesta que s'acostava i la cremaria. Quan se'n va anar, va llançar un crit. Per ell, per les mares, per ella mateixa.

A casa d'Olmène, Fénelon va obrir una *gaguère* que tot-hom freqüentava per por de les represàlies, i on Fénelon era l'únic que tenia permís per parlar fort. Va comprar uns *points* i uns *lwas* que no eren els del *lakou* dels Lafleur, i es va fer una reputació de curandero. Va encarregar un rètol que deia: FÉNELON DORIVAL, CURANDERO DE MALALTIES NATURALS I SOBRENATURALS.

Un vespre, Ermancia va veure en somnis Fénelon que es debatia enmig d'un immens paisatge en flames. I cap de nosaltres, malgrat els nostres esforços, no el podia treure del foc.

Orvil, després de la mort del pagès i de l'estranger, i després de les metamorfosis de Fénelon, es va demanar si tindria la força necessària per lliurar els combats que s'anunciaven. «No és segur. No és segur», es repetia. Pensava en Léosthène, en Olmène, i molt més sovint que abans d'aquest esdeveniment va dir a Ermancia que es trobava cansat.

Orvil era el *danti* de l'*habitation*, el patriarca, el mestre espiritual. El seu malestar i la seva confusió van ser els nostres. I encara va esdevenir més impotent per lluitar contra la terra i la rocalla que cobrien el peu dels vessants a mesura que els desbrossàvem. Contra la violència cada cop més gran dels huracans. Contra la sequera cada cop més devastadora que venia després. Contra el desamor dels nostres *jardins* a mesura que ens abandonaven. Contra la gran serradora de Toufik Békri, que va accelerar la tala dels arbres i va destruir les barreres naturals. Contra la venda de les nostres terres, que s'anaven reduint fins a convertir-nos en uns *chers maîtres* i *chères maîtresses** de pells de xagrí.

El mar brilla. Cada onada com una munió de mirallets brandats suaument sota la lluna. El pare ens adverteix. Es pren la nit molt seriosament. La mare també. Però Abner els tranquil·litza.

La primera vegada que m'enfronto a la nit ho faig amb el meu germà Abner. Una nit de lluna plena. Anem fins al vessant del turó Peletier. Una part sense soques ni arbres. La lluna, alta, il·lumina fins al fons del barranc. Sembla taques blanques, com si algú hagués tirat paletades de calç. Abner ja sap coses que fan que ja no tingui por de la nit. I jo voldria saber-les també.

La fascinació de la lluna, amor meu, només això. M'agrades. No conec cap altra cara amb la qual comparar-te.

Respiro l'aire de la nit, en capes clares a causa de la lluna. Assaboreixo la nit a la cara. Algunes paraules no haurien hagut de sortir mai de la meva nit. La de dins de tot. Que només jo conec.

Ha calgut forçar aquest home a fixar-se en mi, forçar la porta de la seva carn. Unes sandàlies vermelles. Les noies tenen raó. No es porten sandàlies com aquestes en ple dia, però jo ho faig, malgrat les mirades que em segueixen. Ho faig per Jimmy.

M'havia de passar alguna cosa. Esperava que un dia es produís un esdeveniment que em curés del meu desig d'abandonar Anse Bleue. Ho volia, però no així. No, no d'aquesta manera.

A penes unes paraules intercanviades, un dit apuntant en la meva direcció, i vet aquí que també ells comencen a cri-

dar mentre se m'acosten. El desconegut ha portat un home rabassut, abrigat amb una jaqueta de color grana, foradada als dos colzes. Un tercer home els segueix. Deu haver-los tret del llit. Estic segura que cadascun ja va exhibint els seus coneixements, la seva saviesa, les seves explicacions.

Quan ja són molt a prop meu, l'home de la jaqueta vermella ha tret una mà molsuda per tocar-me. Veure'm ajudada amb aquesta expressió fixa a la sorra no li basta. Ha hagut de tocar-me. L'altre, un autèntic colós, sembla haver optat per assistir a l'esdeveniment com si fos un espectacle, assegurant-se una localitat de peu dret darrere dels altres dos. S'han inclinat sobre meu per mirar-me de cap a peus. Però el desconegut, sense poder-se aguantar més, m'ha girat d'una puntada de peu a l'esquena. Tots tres han reculat, i l'home rabassut s'ha acostat novament com si em volgués ensumar, abaixant el cap ara a dreta, ara a esquerra. Després ha aixecat l'únic braç intacte que em queda i l'ha deixat caure en el fang i els esquitxos.

Uns ocells sobrevolen el mar, blanc d'escuma. Jo miro com s'alça en dolls lletosos. Bojos. Espio cada onada, la vigilo. La miro abans que no arribi la gossada. El meu secret també vindrà a trencar-se. A estendre's aquí, a la sorra color d'ostra. Contra el meu ventre. Ho noto. Seré l'única que el sabrà fins al final dels temps...

Els tres desconeguts em giren i em regiren. D'un costat. Després de l'altre. Em volen examinar de cap a peus. Per convèncer-se del que veuen.

Aquesta comèdia ja fa estona que dura. Hauria preferit que m'haguessin deixat sola una última vegada. Sola amb els meus pensaments, que fugen cap a un tros de terra on dormita la meva infància.

Ara aplegaré els meus pensaments. Tots els meus pensaments abans que el poble sencer em caigui al damunt. El

rabassut munta guàrdia mentre els altres dos es dirigeixen novament cap a les cases, volen esvalotar tothom.

Sento crits llunyans. Segur que aquesta vegada tot el poble es reunirà al voltant meu. Tant de bo no vinguin també un o dos gossos vagabunds a ensumar-me. Tant de bo no em posin el morro humit damunt la pell, damunt la carn.

La gentada augmenta. Haig de procurar no dispersar-me en cabòries inútils. Haig d'aplegar les meves últimes forces. Haig de procurar escoltar-ho tot. Veure-ho tot.

Abner, el meu germà, és el més fort de tots nosaltres. El més fort de tots els homes. El primer que va fer una batuda per tots els voltants d'Anse Bleue en fer-se fosc fa tres dies. El primer que va cridar el meu nom, fent altaveu amb les mans, fins a esquinçar-se els pulmons.

La seva veu, l'última que vaig sentir abans de la del desconegut a la platja, que ha cridat els noms d'aquests que no conec i que ara s'acosten. S'acosten.

Em fa mal i estic esgotada. L'alba dissol a poc a poc uns núvols espessos, foscos com un dol, que ofegaven el cel des de fa gairebé tres dies. Per fi una llum molt dolça embolcalla el món. Reflexos de nacre rosat, gairebé taronja en alguns indrets, que acaricien la meva pell lacerada, les meves ferides obertes i m'arriben fins als ossos.

Aviat el poble sencer m'envoltarà. Tots abrigats amb la gorra rebregada, el jersei destenyit, la roba a capes una damunt l'altra per no tenir fred, aquells vestits i el seu alè de nit. Fins i tot ha arribat un home amb una sola sabata. Tenia pressa per veure aquesta aparició sortida del ventre del mar. Just al costat d'una dona gran, el cap nu enmig de la fresca

del matí. La discussió es va animant a mesura que la gentada creix.

Quan algú demana si no valdria més tornar-me a tirar al mar amb pesos lligats als peus, una veu, vella i tremolosa diu: «No». I tots es giren cap a ella. Té prou autoritat per ser escoltada. La mateixa autoritat que la fa oposar-se al suggeriment de cremar-me. Com si no hagués passat res. «¿Encara voleu atraure més desgràcia? ¿És que no en teniu prou? ¿En voleu més? Colla de descreguts, gent sense escrúpols».

Unes setmanes després de la mort de l'estranger, el pare Bonin va tancar les portes de l'església i se'n va anar a Port-au-Prince un mes llarg. Havia de veure els seus superiors del bisbat a la capital. Ja el coneixíem prou per saber que tampoc no li feia res castigar-nos sense escola, sense dispensari i sense recolzament durant una temporada. A la tornada, ens va fer esperar dues setmanes ben bones malgrat els nostres «Bon dia, pare». Com a resposta a les nostres salutacions, deixava anar una frase ben seca i ben curta: «Que no sigui pitjor», continuava el seu camí o seguia amb les seves ocupacions. I de sobte, la vigília de la festa de l'Assumpció, amb gran sorpresa per part de tothom, va obrir les portes de l'església i del presbiteri, i va fer anunciar per Érilien que l'endemà la missa seria cantada. De peu dret al llindar de l'església, va esperar que la colla de feligresos fos prou compacta per dir-nos amb la seva veu rogallosa: «No castigaré pas els fills innocents dels cinc pobles dels voltants perquè els seus parents estiguin perduts per sempre». Després d'aquestes paraules d'introducció, ens va mirar amb insistència, i va acabar el seu discurs de benvinguda afegint: «El meu deure és salvar-los».

La reconciliació va ser càlida. Li havíem regalat un gall preciós, créixens, tarros per fer brou, blat de moro, arròs, plàtans i fesols vermells. El pare Bonin va dir una missa de les que ens agradaven. Plena de pregàries i de cants a la Mare de Déu, i amb un sermó al·lucinant sobre la seva assumpció. Material per alimentar molt de temps els nostres somnis i una setmana sencera les nostres converses, durant

les quals Maria seria ara Dantò, ara Fréda, ara Lasirenn. Ell ho sabia, però havia decidit no ficar-se en les nostres cosoneries, convençut que Déu acabaria reconeixent els seus. Aquelles cosoneries eren al capdavant totes les nostres creences. Il·legítimes, és cert, però eren les nostres.

Una tarda, el pare Bonin va venir fins a Anse Bleue per parlar-nos de les obres que volia emprendre per ampliar l'escola. Unes obres per a les quals ens demanava col·laboració. Es va asseure al costat d'Orvil en una cadira de boga i va demanar un cafè. Orvil li va assegurar que tots els homes valents d'Anse Bleue l'ajudarien. Queia pel seu propi pes. Però, en contra del que era d'esperar, Orvil també li va demanar un favor. Havia abaixat la veu, i el pare Bonin es va afanyar a beure's el cafè per escoltar el que el seu vell amic volia dir-li:

—Pare Bonin, m'has de fer un favor.

—Orvil, ja saps que sóc aquí per ajudar els fills de Déu.

—Pare Bonin, ¿recordes el jove que va morir a l'entrada de Roseaux?

El pare Bonin va mirar Orvil. No volia atiar la seva ràbia contra Anse Bleue remonent unes cendres encara tèbies, i es va limitar a assentir amb el cap. Orvil, intuïnt que podia anar més lluny i que es podia refiar del pare Bonin, li va demanar que esperés un moment. Va entrar a la cabana i, en sortir, li allargà la carta que Fénelon havia portat a Orvil com un botí de guerra.

—Pare Bonin, tu saps llegir. Digue'ns què va escriure aquell home en aquesta carta. *Mwen vlé*, ho vull saber.

Després Orvil va cridar Ermancia, Yvnel, Cilianise, Il-ménèse i tots els altres. Tothom es va asseure en cercle al voltant del sacerdot.

Ell va demanar un vas de *trempe*, es va eixugar la cara i en acabat va desplegar febrilment aquells fulls una mica arrugats. Des dels primers segons de la lectura, el pare Bo-

nin va començar a estremir-se. Notàvem que necessitava plorar i que lluitava amb totes les seves forces contra aquelles ganes. Ens traduïa la carta al crioll a mesura que l'anava llegint, i va acabar la lectura amb els llavis tremolosos.

Estimats pares,

No sé si aquesta carta arribarà fins a vosaltres. No sé si em tornareu a veure algun dia. Però sapiguen que fins ara no he traït cap cita amb el destí. Cap ni una. El sender es fa cada dia més estret, però el meu coratge, lluny de defallir, s'enforteix. Us agraeixo que m'hagueu ajudat a ser l'home que sóc avui.

El país ha entrat en una llarga temporada de dol. A la catàstrofe política que ha representat l'adveniment de l'home del barret negre i les ulleres gruixudes s'hi han afegit els estralls de Flora, un huracà devastador que ens ha deixat exsangües. No he parat de pensar en els meus germans i germanes afectats per aquesta calamitat: els pagesos i els marginats de les ciutats. I, per acabar-ho d'adobar, ara la nostra vigilància s'ha d'estendre més enllà de les nostres fronteres, ja que els ianquis han envaït la República Dominicana. Admiro profundament el coratge de la resistència de l'altra banda de l'illa. I també nosaltres hem d'estar disposats a enfrontar-nos a qualsevol ingerència en aquesta terra deixada com a herència pels nostres gloriosos avantpassats. L'ocupació de principis de segle va ser una humiliació lamentable, un afront imperdonable. I, com diu el nostre proverbi, «*Jodi pa demen*», ens hem de preparar per al pitjor si volem traçar el camí d'un millor lluminós.

Un dia ho entendreu més bé. Si la parca em deixa un respir, jo mateix us explicaré el meu llarg combat. Si no, els camarades que em sobrevisquin us diran que, fins al final, hauré intentat viure com un home.

Deveu haver estat molt preocupats per aquest llarg silenci meu de sis mesos, al qual s'ha afegit la confusió de la carta que us vaig enviar des de Brussel·les, i no des d'Estrasburg, on se suposa que estic estudiant. Però sapiguen que l'entusiasme que sempre he posat en els estudis ara el faig servir per viure cada segon amb

la íntima convicció que la bondat pot ser d'aquest món i que alguns són cridats a pastar la massa que farà pujar el pa de demà. Un somni com aquest es mereix tots els sacrificis. Aquest somni, el comparteixo amb altres homes i altres dones que lluiten a la serralada dels Andes i arreu del món. Tornaré als estudis amb moltíssima més fe. Us ho prometo. I em tornareu a veure de tant en tant, així ho espero, al voltant de la taula familiar. Confrontant idees amb tu, pare, o escoltant com la mare toca la sonata de Ludovic Lamothe que tant li agrada, i assaborint el seu deliciós flam de vainilla.

No busco la mort. No tingueu por. No sóc un adepte de les desgràcies. Corro simplement, com tants altres, com el Che, de qui sens dubte heu sentit parlar, darrere una estrella que no és als antípodes de la raó, sinó que és la raó mateixa.

Segur que us sorprendré si us dic que us he vist, com també als meus germans i germanes, cosins, cosines i amics, més d'una vegada als carrers de Port-au-Prince, però que en cap cas no podia deixar que el meu amor i el meu afecte per vosaltres em traïssin. M'ha estat més fàcil perquè vosaltres no em podíeu reconèixer. M'he deixat créixer la barba i porto unes ulleres gruixudes de miop. Encara sóc en algun lloc d'aquest país que estimo profundament. Però sobretot no intenteu descobrir on m'amago. Seria posar-vos en una situació perillosíssima.

No estic sol. Amb els meus camarades he passat moments difícils, però no defalliré mai.

He de dir que aquests últims temps el cercle s'estreny cada cop més. Des que van detenir dos dels meus companys a Plaisance, dos més al carreró Chrétien de Port-au-Prince, alguns a Martissant, d'altres a Fermathe o al Cap-Haïtien. Frantz, arrestat a Martissant, va morir afusellat una nit al pati d'una presó davant del mar. I, abans d'expirar, va tenir temps, pel que sembla, de dir «Mamà» i d'alçar els ulls cap a la lluna que vetllava sobre aquesta terra que ha estimat tant.

Jo també us estimo molt,

MICHEL

El pare Bonin va acabar de llegir la carta i va estar-se amb el cap cot una bona estona. I nosaltres teníem ganes de consolar el pare Bonin. Després va tornar a aixecar el cap i ens va parlar de coses semblants que havien passat al seu país feia trenta anys, va explicar que el seu pare l'havien mort al maquis. Va taral·lejar una cançó que li va fer brillar els ulls:

*Traieu de la palla els fusells, la metralla, les granades.
Ei, matadors, amb la bala i el punyal, mateu ràpid!
Ei, sabotejador, compte amb el pes que carregues: dinamita!
Nosaltres trenquem els barrots de les presons per als nostres germans.
L'odi ens persegueix...*

El seu cant es va acabar amb un sanglot contingut:

I la fam que ens empeny, la misèria.¹

Malgrat la tristesa del pare Bonin, allà davant nostre, l'estranger va continuar inspirant la nostra sorpresa. La nostra incomprensió. Les nostres preguntes. Parlava d'un país que nosaltres desconeixíem. D'una gent que ens era llunyana. D'uns somnis que nosaltres no havíem tingut mai. Ermancia i Ilménèse, i totes les dones del *lakou*, van pensar en la mare del noi. Les nostres preguntes van travessar la pena, el coratge i les llàgrimes, i ens van deixar davant d'un abisme.

Decididament, aquell desconegut no sospitava fins a

¹ El cant dels partisans va ser l'himne de la Resistència francesa durant l'ocupació nazi: «*Sortez de la paille les fusils, la mitraille, les grenades, | Ohé, les tueurs, à la balle et au couteau, tuez vite! | Ohé, saboteur, attention à ton fardeau: dynamite! | C'est nous qui brisons les barreaux des prisons pour nos frères, | La haine à nos troussees... | Et la faim qui nous pousse, la misère...*». (N. de la T.).

quin punt era estranger. Més estranger que els Frétilon, més estranger que Toufik Békri, més estranger que el pare Bonin, que havia begut de les nostres tasses de ferro esmaltat, menjat de les nostres escudelles i fet moltes més coses que més tard descobriríem...

Dieudonné tenia dotze anys quan Orvil va considerar que era prou gran per sortir amb ell a la mar. Allà lluny, mar endins. On cal avançar amb l'últim coratge, el que et queda quan la respiració mateixa, durant uns segons, t'abandona. Ensenyaria al seu nét a aguantar amb la força del pensament. I la dels Invisibles: Agwé el primer, Lasirenn la seva esposa, Damballa i Aida Wèdo. Mai no deixava la terra ferma sense avisar-los que venia. Vulnerable, però tenaç i sense por. Els *jardins* no donaven gaire, el mar tampoc. Però a Orvil li agradava sortir de nit en aquella fràgil embarcació, després d'haver-ho preparat tot minuciosament, l'arpó, els esquers, després d'haver comprovat els remes, les nanses i les veles. També li agradava recordar al seu nét: «La sort l'has d'esperar, però primer has de comptar amb tu mateix». S'avançaven al dia i abandonaven tots dos la riba sobre un mar que encara brandava els seus mirallets per l'efecte de la lluna. Primer, dels altres velers només en veien els pals devorats pels núvols, i no els descobrien en la seva totalitat fins que s'anaven allunyant de la costa i el sol al seu torn s'anava empassant els núvols. Cada embarcació enfilant cap a la seva sort o la seva perdició, depenia. Al cap d'un moment, Orvil abraçava el mar amb aquella mirada que va ensenyar a Dieudonné el gust per la soledat. En aquells moments, observava les espatlles poderoses del seu avi, els músculs prominents del coll i la seva pell cremada, colrada pel sol. Tan negra que el feia invisible. Amb aquell home taciturn i tossut va aprendre a no deixar anar mai un bonítol, un sard, un peix negre o un verat, fins i tot

després d'hores d'una lluita aferrissada. A no tenir por a alta mar mentre pogués llegir el mapa del cel als núvols, al vent i a les estrelles. Sovint, quan tornaven, el noi sentia Orvil recordar aquells temps en què la mar era generosa: «Pescava peixos que en feien dos com tu». A Dieudonné li agradava més la pesca que els treballs als *jardins*, deixava que se n'encarreguessin Ermancia, Cilianise i els seus fills, o Nélius i els seus.

Dieudonné enyorava l'escola. Sobretot quan veia passar Osias, el seu còmplice del mar, amb l'uniforme i els llibres sota el braç. Mirant el seu amic, li semblava que a la seva manera Osias no es quedava a terra. Que també ell s'havia embarcat cap a un oceà immens. Un horitzó tan infinit com el que li havia obert el seu avi Orvil. Es va prometre que els seus fills no renunciarien al mar, no renunciarien als *jardins*, però anirien a escola. Els regalaria aquell viatge que ell no havia fet mai.

I Dieudonné va créixer sense que ens n'adonéssim. Unes cames llargues, musculoses. Tan llargues que la roba ja no li servia. Fénelon li havia cedit dues camises velles, i Ermancia li va fer fer dos pantalons per un sastre de Roseaux. La veu se li va fer ronca i li van créixer unes fines mates de pèls a les aixelles i al pubis. Quan suava, exhalava una olor d'home, de fera disposada a caçar. Que ja no es conformava a agafar amb força entre les mans aquell ocell tendre i suau enmig del seu ventre de noi.

L'any del seu quinzè aniversari, les collites es van cremar. El riu Mayonne es va reduir a un filet escàs d'aigua. Tot el camp dels encontorns fou devastat per una sequera inesperada. La fam torturava els més pobres, els que no tenien ni parents ni coneguts en totes aquelles regions de l'altra

banda de l'aigua, ni cap amic que hagués optat per l'uniforme blau. No va sorprendre, doncs, que la desgràcia fes arribar al *lakou* una nebodeta de Faustin, el pare dels fills de Cilianise.

Louiséna, molt menuda pels seus setze anys—hauríeu dit que en tenia dotze—, havia anat a parar a casa de Cilianise quan Faustin havia marxat de Turó Sapotille, a pocs quilòmetres al nord-oest d'Anse Bleue, per posar rumb a Miami, amagat a la bodega d'un vaixell de càrrega. Louiséna va plantar una caixeta de cartró davant la cabana d'Ilménèse. Ermancia i totes les dones del *lakou* van acollir Louiséna alleujades pensant que les més velles podrien donar un respir als seus ossos cansats. Quant a les més joves, ja van veure encantades que la feina se'ls reduiria considerablement. Entre la preparació del menjar, la bugada, planxar i els insults, Louiséna només parava per deixar-se caure entre els parracs que li feien de jaç a l'entrada de la cabana.

Louiséna tenia una cara entremaliada, cabells d'estopa i uns ulls grossos sempre disposats a sorprendre's i que, malgrat totes aquelles desgràcies, no s'havien vist afectats ni s'havien apagat. Un dia que anava cap al riu Mayonne a rentar la roba, Dieudonné la va seguir i es va amagar a certa distància darrere d'un arbust per mirar com estenia la roba a la vora de l'aigua, com hi col·locava la *batouelle** al costat i untava amb sabó una pedra que li cabia al palmell de la mà. La noia es va asseure i, sense perdre ni un minut, es concentrà en aquella feina que l'allunyava d'Anse Bleue i de les reprimendes de totes aquelles dones. Dieudonné va aturar febrilment la mirada unes quantes vegades en la clivella que endevinava sota la roba. Se li va plantar al davant i, per la seva expressió, Louiséna va entendre què volia. No va abaixar els ulls.

Esperonat per aquella mirada, Dieudonné li va dir que el

deixés mirar. «Una vegada. Només una vegada el teu cony». Les paraules de l'astúcia i del desig sortien rugoses i dolces de la boca de Dieudonné. Tan dolces i rugoses com el cant que li ballava a les venes i l'anava inflant. Louiséna va respondre amb un somriure murri i el va tractar de ponce-lleta, de criatura, de *timoun**: «No deixaré que un pixallits com tu saltironegi pel meu jardí».

Dieudonné no va suportar la provocació, es va enardir i la va arrossegar darrere les *bayabondes*, a l'est del riu Mayonne. Louiséna no hi va oposar resistència. Va ser ella qui el va agafar pel clatell i se'l va arrambar contra el cos. Sorprès i feliç, Dieudonné va entrar en la seva tebior i va gaudir dels seus ardors d'euga jove, però, molt ràpid, el va envair de sobte un plaer que els va arrencar a tots dos un rugit. Per a Dieudonné era el primer.

Dieudonné s'aficionà a aquest joc de persones grans i hi va jugar unes quantes vegades seguides, fins que un dia Cilianise, sospitant el que duïen entre mans, va decidir que Louiséna ja havia passat prou temps a Anse Bleue i la va fer tornar sense explicacions a la fam i la misèria de Turó Sapotille.

Quan Dieudonné es va iniciar, ja tenia una protecció feta d'herbes fregades en una incisió al braç esquerre. Sabia que els Invisibles, els *lwas*, estan més enllà de la vida, però no són diferents de la vida. I que si ens són tan propers és perquè han viscut els seus propis drames. Que tenen set i gana, i fins i tot més que nosaltres, i que cal alimentar-los. Que són el nostre mirall per al present i l'estrella que ens guia cap al nostre futur. Va passar per totes les etapes, el *lavé tèt*, el *kouche*—l'aïllament en una de les habitacions del peristil—, i el *kanzo**, fins que va prendre l'*asson*. I va respondre submís i encisat al primer requeriment d'Agwé.

Dieudonné sentia parlar els absents, l'oncle Léosthène, Faustin, l'home de Cilianise, i la més absent dels absents, Olmène, la seva mare. Un dia, un home que havia tornat de Port-au-Prince ens va dir que havia vist Léosthène passant per un carrer prop del Champ-de-Mars. Un altre va afirmar que hi havia parlat a l'entrada d'una casa al barri de Bas Peu de Choses, i que li havia comentat el seu projecte de tornar, ric i generós, amb nosaltres. Era l'època en què encara esperàvem un senyal de Léosthène, però Léosthène no tornava.

Durant anys, Olmène tampoc no va donar senyals de vida. Ermancia parlava sovint de la seva única filla, i Dieudonné va intentar fer-li un lloc entre les històries de mort, de mar, de criatures estranyes, d'huracans, de *jardins* i de fam. Dieudonné somiava de vegades en aquella desconeguda que havia deixat un gran buit entre l'eternitat i ell. Un forat que li impedia repenjar-se a res de tangible i sòlid. Somiava sovint en una senyora alta i bella, vestida de blanc, que baixava per unes escales per venir a parlar amb ell. I, cada vegada que estava a punt de tocar-la, ella es tornava a enfilat escales amunt, àgil com un àngel.

Un dia, un home de Pointe Sable que tornava de la República Dominicana ens va portar uns diners en un sobre, algunes provisions i una casset de part de la senyora Alfonso. Si Olmène no hagués ficat la casset dins del sobre, cap de nosaltres no l'hauria relacionada amb la senyora Alfonso. Ermancia es va desmaiar quan va sentir en l'aparell de Fénélon les primeres paraules d'Olmène, que ens parlava amb una veu totalment desconeguda: «Mamà, Dieudonné, *pitite mwèn*». A partir d'aquell dia, Dieudonné no va ser el mateix. Va esperar la senyora Alfonso dia rere dia. Nosaltres també, però no tant com ell. No tant com Orvil i Ermancia.

Dalt del camió que avançava a sotragades per sobre el pedram, llogat només per a ell i el seu equipatge, Léosthène es va sentir de sobte envaït per la por. Aquella por que el corsecava en acostar-se a Anse Bleue era la por, íntima, que transforma l'alegria en una olor àcida i que s'apodera en el camí del retorn dels qui fa massa temps que són fora. Ermancia, Orvil, Olmène, Fénelon... ¿Els tornaria a veure? ¿Encara eren vius? El remordiment d'haver-los abandonat el rosegava des de feia quinze anys. Quinze llarguíssims anys. Al fons del sarró, va estrènyer fort entre els dits la protecció que li havia fabricat Orvil, i va pensar en les últimes paraules d'Ermancia aquella nit: «Torna, fill meu, no ens oblidis... *Tanpri*, t'ho prego».

Havien tocat les dotze feia mitja hora i la terra flamejava sota el foc de juliol. Léosthène mirava ara la plana, ara el mar. El mar reflectia tota la llum en feixos llargs damunt una terra-esquelet. No donava crèdit al que veia: tot el camp semblava haver sofert una llarga malaltia devastadora. Com si una mà maleïda s'hagués dedicat a tallar-ho tot, a matxucar-ho tot, a saquejar-ho tot. Repetia: «Jesús, Maria i Josep. Jesús, Maria i Josep...».

El camió recorria amb dificultat els quilòmetres, gronxant-se sobre la rocalla punxeguda. Léosthène havia sortit de Port-au-Prince a trenc d'alba. Quan va arribar al turó Lavandou, Anse Bleue se li va aparèixer en la seva totalitat. El xofer va descarregar el camió i va requisar dos ases per continuar el viatge. Van baixar el pendent amb la perseverança que se n'esperava. Acabaven d'aturar-se a les portes

d'Anse Bleue a l'ombra d'un carabasser quan una petita colla se'ls va agombolar al voltant.

Els més joves no havien vist mai Léosthène. Cilianise fou la primera que el va reconèixer i va convocar els seus. Va cridar el nom de Léosthène a Ermancia, que s'aixecà com un autòmat i deixà caure els pèsols que desgranava a la faldilla. Ermancia va llançar un crit llarg que li va sortir del ventre. Estava parint. Portava al món el seu fill Léosthène per segona vegada. I després els crits van esclatar de tot arreu. Les dones s'aixecaren les faldilles i van córrer fins a l'entrada del *lakou*. Els homes hi van anar més a poc a poc, amb un somriure dubitatiu als llavis. Ermancia no va avançar ni recular, va caure desmaiada allà mateix on s'havia aixecat. I vam haver de fregar-la amb alcohol per fer-la tornar en si.

Quan Léosthène va demanar notícies d'Orvil, li van dir que estava assegut davant de la seva cabana. Que caminava amb dificultat, ajudant-se amb un bastó, que coixejava de la cama esquerra per culpa del genoll que es negava a obeir-lo i de tant en tant li fallava i el deixava clavat. Quan Léosthène se li acostà, Orvil va fer visera amb les mans, va alçar els ulls i, en reconèixer el seu fill, no es va moure, deixant que les llàgrimes li regalimessin galtes avall. Léosthène s'agenollà als seus peus i va plorar com ell. Va estirar son pare contra el seu pit i va sentir, a l'ombra de la pell d'Orvil, la mort que treballava per fer sortir els ossos enfora. Devorant la carn. Dia rere dia. Els uns després dels altres. El seu pare ja era lleuger com un àngel. Léosthène va pensar que un dia no llunyà la mort mossegaria Orvil de veritat i se li aferraria fins que junts formessin un munt de pols i d'ossos, deixant que la seva ànima volés cap a Guinea. Per ara, però, la mort semblava endormiscada. Com si s'hagués oblidat d'ell. Encara no havia aparegut. Orvil era viu. La

idea li agradava per damunt de tot. La idea de la vida per damunt de tot li agradava. Léosthène es va posar a riure.

Tots, homes, dones i criatures del *lakou*, van envoltar la cabana. El gran arbre dels Lafleur desplegava les branques, i Léosthène les tocava totes, notava fins i tot la branca absent d'Olmène. Més enllà dels *candélabres* i de les estaques de la tanca, els nens que tornaven d'escola, les venedores, tots s'aturaven un moment per mirar aquell home vestit com si anés a un casament o a un bateig, amb sabates de xarol i un barret de feltre marró. Els parents es van enardir i van començar a rondar al voltant de les maletes per endevinar què s'hi amagava.

Per prudència, Léosthène va fer baixar l'equipatge i no el va perdre de vista. Quan per desgràcia va obrir la primera capsa, tots, oncles, ties, cosins i cosines, amb els ulls acerats com urpes, ja estaven a punt per agafar, rebre, estirar i empènyer: «Que bonica, aquesta camisa!», «Quina bona olor que fa, aquest sabó!», «Jo vull aquesta pasta de dents», «Aquests pantalons m'estarien molt bé». Léosthène de seguida va comprendre que es veuria desbordat pels esdeveniments. Va instal·lar la maleta i les capsas assegurades amb cordills i tres capes de paper adhesiu a casa d'Ermancia, i va demanar a Dieudonné que fes guàrdia al voltant d'allò que la tribu considerava com un botí de guerra que calia compartir.

Van enviar Fanol i Ézéchiél, els fills de Cilianise, a avisar Fénelon, que va arribar just quan es feia fosc.

Davant la cabana d'Orvil i d'Ermancia, tothom va desgranar la seva història per explicar aquells quinze anys en pocs minuts. Els naixements, les morts i els que havien marxat. La terra buidada de la seva sang, de la seva carn, mostrant els seus ossos, la mar avara, l'eradicació dels porcs, la morts dels petits oficis, la malaltia del cafè, la dels palmists

i els llimoners, els vestits vinguts de fora, les bates gastades de les dones de Minnesota que escalfaven els vells ossos de les pageses, les botes velles dels cowboys de Texas per treballar als *jardins*, com les que portaven Yvnel i el seu fill Oxéna, Fanol i Ézéchiél, els pantalons texans, les samarretes i les vambes dels cinquanta estats dels Estats Units. Van parlar en veu baixa de la mala influència de Port-au-Prince, de la *paille**, la que mulla contínuament els ulls dels adolescents de les ciutats en un paradís fals.

Léosthène va voler conèixer tots els que havien nascut durant la seva absència, com per recordar fins a quin punt la vida era tossuda, i va tenir la sensació que l'arbre encara tenia rebrots generosos.

Quan va preguntar què se n'havia fet, del pare Bonin, li van explicar el seu comiat precipitat d'Anse Bleue per raons polítiques, i la nostra sorpresa en descobrir a Roseaux un petit bastard mulat amb la seva mateixa cara grassoneta. Léosthène va esclafir a riure donant-se cops a les cuixes: «No pot ser! El pare Bonin!».

I tots van voler explicar la continuació a la seva manera. Finalment, Cilianise s'alçà, reclamà silenci i va explicar que el nen es deia Pierre, però que tothom li deia Venial, com el pecat. Les rialles de Léosthène van augmentar. Les nostres també.

—¿I per què?—va demanar Léosthène.

—Perquè no creiem que el pare Bonin mereixi els turments de l'infern per haver sucumbit als encants d'una negra de Roseaux.

I després fins molt tard, a la claror de les *lampes bobèches* i de les *bougies baleines**, Léosthène va deixar que les ho-res felices l'envaïssin i que la vetllada s'allargués així, bevent l'aigua fresca dels càntirs, un *trempe* d'anís o un te de tarongina en tasses de ferro esmaltat.

Per no matar els mites, Léosthène va parlar d'un Port-au-Prince i d'una Florida de somni i va deixar els del malson per a més endavant. Quan, lluny de totes aquelles orelles, pogués parlar amb Fénelon i amb Nélius. Sols. D'home a home. Va recordar les circumstàncies del seu comiat. Havia conegut Roselène, una dona jove originària de Môle-Saint-Nicolas que tenia parents a Miami. Havia viscut amb ella i va ser ella qui li va facilitar el viatge a l'altra banda del mar.

—Miami. ¿Vols dir que tornes de Miami?—va repetir en cor tota l'assemblea.

La família de Roselène l'havia ajudat a trobar la primera feina clandestina a la cuina d'un hotel de Tampa. Després l'amo li havia arreglat bastant de pressa els papers, perquè al final va saber apreciar que era un bon treballador.

—D'homes com aquest te'n trobes una vegada a la vida. Jo he tingut aquesta sort...—va insistir, i va donar detalls d'aquell Miami de somni: les autopistes, les neveres, l'electricitat, els edificis molt més alts que tres palmists posats un damunt de l'altre...—. I tot el menjar que vulguis!—Es va aturar un moment i, veient tots aquells ulls encara pendents dels seus llavis, va mesurar quina impressió causaven les seves paraules. Va decidir acabar amb un cop d'efecte—: I he tornat en un avió.

—En un avió!

Estàvem bocabadats. Ara Léosthène, satisfet, va callar en sec i es va treure de la butxaca un paquet de cigarrets Marlboro. En va encendre un, amb la consciència que aquell gest acabava de marcar una nova distància. Després ho va explicar tot, els seients amb un número, les hostesses—«unes dones guapíssimes i molt maquillades»—, els espais sempre massa estrets per posar l'equipatge damunt del cap o davant dels peus, com si la gent que ha construït aquests

aparells no tinguessin parents ni amics, els formularis que no pots omplir perquè no saps ni llegir ni escriure i que un veí a qui no tens cap ganes de donar la teva adreça, data de naixement o número de passaport omple en lloc teu.

«Tu has nascut amb la flor al cul», va deixar anar Yvnel, amb els ulls fixats en les primeres estrelles al cel.

Mentre les dones tornaven a les cabanes en l'embolcall suau de la nit, els homes es van quedar una estona més amb Léosthène. I quan van ser sols, Léosthène va explicar l'altra història, el malson.

«Anar a Miami va ser molt dur. Molt. Vaig pagar un traficant. El capità, l'home a qui havia donat dos mil dòlars, no ens va dir res quan vam pujar a bord. Es va limitar a assenyalar la bodega amb un gest de la mà. Com els altres, vaig baixar l'escala i em vaig submergir directament en la foscor. Quan va veure que ho havíem entès, se'n va anar a popa i va esperar els mecànics que feien les últimes comprovacions. La bodega era plena de sacs de sal, i al fons hi flotava una aigua bruta. Un cop tots els passatgers van ser a dins, el capità va tancar la trapa, i ens vam trobar en les tenebres més profundes. Dins d'una tomba, tal com us ho dic. Després vam sentir com el motor gemegava i arrencava. I a més a més, com que hi havia dues dones, el capità i els seus dos ajudants s'hi van esbravar durant tota la travessia. Feien alguna contorsió per descordar-se el cinturó i abaixar-se els pantalons, grunyien i les penetraven. Després, tornaven a pujar, i sentíem la respiració panteixant i ronca de la dona jove, com si acabés d'escapar-se d'una ràfega de metrallera i intentés recuperar l'alè. Al cap d'uns dies, la bodega feia pudor d'aigua podrida, de jute, de suor, de semen i d'entrecreix. Orinàvem i defecàvem dins l'aigua entre els llissons. I la pudor untuosa i calenta dels nostres excrements ens tornava lentament als forats del nas».

Léosthène es va interrompre un moment, va posar les mans planes sobre les cames: «I a més a més tens por de morir dins d'aquell sudari quan el vent fa encabritar-se i submergir-se el vaixell. Quan les onades colpegen la proa amb violència i el vaixell s'aixeca quasi verticalment damunt de l'aigua com per escalar una muntanya, abans de caure de nassos i precipitar-se a tota velocitat al fons del forat. En aquells moments la veritat és que tens ganes de reposar el cap, com quan eres petit, sobre els palmells de la mare plens d'estrelles i de somnis dolços i plorar com una magdalena, però t'aguantes. Perquè ets un home. Aleshores crides Agwé, Damballa, Ogou. Els crides tots. I després ve un moment que arribes a un lloc més enllà de la por. Més enllà de la vergonya. I et dius a tu mateix que si has passat per això, ja no pots tenir ni por ni vergonya. Mai més. Ets coratge i ets perseverança. Un cop travessada aquesta prova, sents una forma de poder. A causa d'aquest coneixement de les coses que d'altres no tenen i no tindran mai. Sí, és exactament això, poder».

Léosthène havia pronunciat aquestes últimes paraules com si no ens estigués parlant a nosaltres sinó que volgués empassar-se-les de seguida i enfonsar-les dins seu.

Léosthène va interrompre el relat perquè no volia evocar massa imatges, i va concloure en veu alta: «Però almenys no vaig anar a parar a una *beach* plena de blancs mig despullats amb la meva foto al diari al costat d'uns homes i unes dones esparverats. Això sí que no!».

Vam mirar Léosthène, pensarosos. Orgullosos, també. Léosthène havia prosperat en un altre país, gràcies al seu esforç, sense perjudicar cap de nosaltres. L'arbre no sagnava. Una branca havia crescut més que les altres. Això i prou. Léosthène tornava, però al seu lloc.

Mort de son, va voler dormir a la cabana restaurada

d'Orvil i Ermancia i no a la casa d'Olmène, com li proposava Fénelon. Léosthène volia tornar a la seva infància intacta. Adormir-se en una cabana embolcallada pel carris-queig dels insectes com una manta. Respirar l'aire d'aquella única habitació amb la seva innocència endormiscada. Va dormir com un soc. Quan l'endemà la porta va grinyolar i va caure el ganxo, va mirar al lluny com pujava l'escuma. Dolls blancs que esclataven. S'estavellaven. Després, darrere seu, la muntanya, que encara semblava que volgués avançar per engolir-nos.

Al cap d'uns dies, Léosthène va retrobar en Baudelet una ciutat en decadència. Baudelet ja no era el que havia estat. La mà de la desgràcia li havia caigut al damunt. Va sospesar, però, el camí que havia recorregut, ell, Léosthène Dorival, pagès, fill d'Orvil Clémestel i d'Ermancia Dorival, quan va haver pagat al comptat tot el que va comprar, remugant per no perdre el costum però sense regatejar, amb la mirada posada en la caricatura esgrogueïda que encara dominava el taulell, just al costat d'una fotografia de l'home del barret negre i les ulleres gruixudes. La senyora Frétilion el va rebre amb un gran somriure. La notícia que havia tornat s'havia escampat com un regueró de pólvora des de l'endemà mateix que havia arribat. Un descendent dels Lafleur havia agafat un avió. Ermancia, orgullosa del seu fill, s'havia encarregat d'esbombar-ho i ho havia comunicat primer de tot a la senyora Frétilion.

La decadència de Baudelet va començar quan, per ordre de l'home del barret negre i les ulleres gruixudes, havien tancat el port. Per por dels assalts incessants de tots els qui no li perdonaven haver perdut un fill, un pare, una dona, uns amics.

Els que no s'instal·laven a Port-au-Prince van anar a trobar-se per tot el món amb oncles i ties que ja havien entès que la seva salvació no era en aquella illa.

Milers d'homes i de dones dels pobles, viles i veïnats dels encontorns van abandonar els horts aplanats, els esquelets dels arbres calcinats i els rius convertits en venes exsangües i anaren a acumular-se a la ciutat, a emplenar-li el ven-

tre. Com que la competència havia desistit i havia fugit de la província, els Frétillon van omplir aquell buit i van trobar en l'èxode dels camps uns clients que els convertiren en nou-rics. A les compres d'unes quantes *gourdes* de *mantègue**, de tres *gourdes* de sabó o de sucre i dues vares de teixit, els Frétillon van afegir-hi els grans negocis poc legals, il·lícits o francament criminals que els permeteren acumular una autèntica fortuna. Les converses al porxo havien perdut l'interès i la gràcia que les caracteritzaven. Però això a la senyora Frétillon li era ben igual, perquè no estava per romanços i li agradava l'home del barret negre i les ulleres gruixudes. Aquell o qualsevol altre, però aquell més que els altres perquè intuïa que havia posat les peres a quarto als burgesos que abans la miraven per damunt de l'espatlla, a ella, la mora, la immigrant que havia arribat amb un farcell a l'esquena. Encara gaudia més quan al vespre comptava tots els cèntims que tenia al pot.

Léosthène va llançar una ullada ràpida al televisor instal·lat just davant del taulell cobdiciós. El primer televisor que hi va haver a Baudelet. El matrimoni Frétillon havia provocat un veritable motí quan els vianants, la majoria pagesos arribats de feia poc, van descobrir meravellats per primera vegada aquell quadrat lluminós, que petarrellejava i escopia imatges. Al cap d'una hora, la multitud era tan gran que la senyora Frétillon va haver de recórrer als serveis del seu germà comandant, Toufik Békri, que ràpidament va desembarassar el carrer a cops de *rigoise* per als més dòcils i de culata per als més recalcitants, fascinats per les imatges que trepidaven dins del quadrat lluminós. I perquè les coses quedessin més clares encara del que ja eren, Fatme Békri Frétillon augmentava el volum cada cop que una orquestra, amb el somriure als llavis i compassadament, tocava les cançons inflamades a major glòria del seu

cap: «*Aixafa'ls, Duvalier, aixafa'ls. Maché pran yo Divalyé, maché pran yo*».

Fénelon es va afanyar a presentar Léosthène a Toufik Békri al despatx d'aquest últim al quarter general dels homes de blau. Un milicià s'hi estava mig adormit, amb les mans damunt d'un fusell rovellat que devia datar de l'ocupació nord-americana de feia quaranta anys. Es va sobresaltar en veure arribar Fénelon i Léosthène i de seguida va anar a anunciar-los al comandant. Toufik Békri, sense aixecar el cap del diari, murmurà entre dents:

—Endavant, entreu.

Després, amb un gest brusc, va deixar el diari sobre la taula coixa que li feia d'escriptori, es posà les ulleres negres i examinà Léosthène de dalt a baix. Al cap d'uns segons d'observació, li va demanar en un to d'interrogatori policial si no era pas un dels renegats apàtrides que, un cop a l'estranger, parlaven malament del seu país i del seu president.

—Oh, no, mai de la vida!—va exclamar Fénelon.

Léosthène no va dir res. El seu silenci no va agradar gaire a Toufik, que, girant-se cap a Fénelon, va fer:

—El teu germà, el diàspora, ¿ja no sap parlar crioll o què?

Léosthène va tallar la conversa dient que estava cansat i tenia pressa. Toufik li va llançar una mirada furiosa i assassina que deixava traslluir tot el que s'havia acumulat al llarg d'aquell breu intercanvi i que no havien dit ni l'un ni l'altre. Toufik va tornar a agafar el diari i va fer un comentari que no deixava cap dubte sobre el que pensava:

—Tens sort de ser el germà de Fénelon.

Fénelon no estava content de Léosthène i li ho va fer saber un cop van ser fora:

—¿T'has begut l'enteniment o què? *Ou fou?* Tu te'n vas, però jo em quedo.

Com a tota resposta, Léosthène li va dir que en l'aire que respirava als carrers de la ciutat i al voltant del mercat notava que ell, Fénelon, i els seus amics començaven a no ser ben vistos. Allà hi havia els gèrmens d'una agitació, el ferment de sotragades. Tenia negres pressentiments i albirava franques amenaces. Fénelon no el va creure i li va respondre que estaria encantat de veure arribar el dia en què marxés.

Durant el camí de tornada, Léosthène va pensar en Bonal, el seu avi, en l'avantpassat *franginen*, en Olmène. Es va dir que en efecte havia arribat per a ell el moment d'entornar-se'n, però que abans honoraria tots els Esperits i els Morts del *lakou*.

Tres dies abans de marxar, Léosthène es va llevar enmig de les resplendors taronges i roses del crepuscle. Enmig del soroll blau i ronc de la mar llunyana. La boira encara reposava entre les cabanes. Ajupit, va omplir una quinzena de mitjos cocos de cotó, els va xopar d'oli de ricí i els va encendre tots. Els qui encara constituïen les branques del bell arbre dels Lafleur s'havien desplaçat expressament. Fins i tot Orvil, que tenia el clatell rígid, el tors encorbat i les cames que ja no es doblegaven. Ell, la més bella branca encara viva, honoraria l'assemblea amb la seva presència.

Érilien, vell i arrugat, que havia estat convocat per a l'ocasió, va beneir les ofrenes. Cilianise, Ermancia i Léosthène van saludar els quatre punts cardinals i van moure suauement els llavis, amb els ulls clucs i una espelma a la mà, per invocar els déus protectors. Les llàgrimes no van trigar a regalimar-nos galta avall. I a Léosthène li va costar articular les últimes paraules. Un ventet fresc li entrà per tots els porus, i la seva carn va formar una mateixa cosa amb aquella terra. El vent que turmentava les branques ens deia que elles, com nosaltres, ho havien resistit tot. Exposades a la

pols de les estacions, a la corrosió de la sal, al pas dels huracans, a la lenta fermentació vegetal, al furor dels homes, a les pluges torrencials. Ho havien resistit tot.

Acompanyat d'Ermancia, d'Ilménèse i de Cilianise, de Nélius i d'Yvnel, Léosthène, al costat del seu pare, Orvil, saludà tots els arbres on dormien els Esperits de l'*habitation*, col·locant al peu de cadascun un mig coco amb la seva flama ballant damunt l'oli de ricí. El carabasser, el taronger, el mango, l'om, l'ametller... Els va saludar tots.

Al vespre, Léosthène s'assegué a la cabana davant d'Orvil, amb Ermancia i Dieudonné a cada costat. Va obrir un sobre, en tragué un feix de bitllets i el va posar a les mans de la seva mare: «Té, aquí tens. Cal fer alguna altra cosa ja que la terra no dóna tant com abans, i el mar tampoc. Construïreu un forn de pa. De pa els homes en mengen cada dia». Aquest forn de pa ens va convertir en els nous enteradors dels turons i de les terres del voltant.

El matí que va marxar, Léosthène va reunir tota la parentela i va repartir el contingut de les seves maletes i caixes. El vam deixar sense res. Va anar de poc que no li prengués la camisa que portava. Va deixar tres transistors, un a Ermancia i Dieudonné, el segon a Cilianise i els seus fills i el tercer a Nélius i els seus. Les ràdios comunitàries transmetien tota mena d'informacions sobre higiene i salut, agricultura i educació, i feien passar missatges d'un poble a l'altre, d'un veïnat a l'altre, trencaven l'aïllament dels pobres, que existia aquí des que el món és món. Els transistors eren bombes d'acció retardada que administraven notícies a qui sabia comprendre-les. Les veus que sortien de les ràdios de Port-au-Prince parlaven de tota l'illa i de països de l'altra banda del mar. I aquelles veus tenien un to d'impaciència, de llibertat, de ràbia continguda i de foc latent.

Un cop instal·lat al camió que havia de tornar-lo a Port-

au-Prince, Léosthène es va girar per última vegada i va pensar que potser en el futur els dies per a Ermancia i tots els altres ja no tindrien mai més el pes extenuant de la servitud. Ell si més no així ho esperava.

Feia un dia preciós. Léosthène, que havia recuperat la mirada pura de la infància, va girar l'esquena un moment a les ferides de la terra, a les seves cicatrius profundes, i va contemplar Anse Bleue banyada de llum líquida, el cel i l'aigua resplendent fins a perdre's de vista. Cada onada que arribava escumosa a la sorra moria en un filet d'aigua lluent. Els ocells gairebé tocaven la cresta de les onades, sortien del mar i emprenien el vol pel cel eixut.

El colós ha agafat el seu telèfon mòbil. Repeteix cada paraula que sent. L'home d'una sola sabata demana que no facin córrer la veu. Sobretot. Sota pena d'atraure el jutge de pau, els policies i els periodistes que no deixaran de ficar el nas en els nostres afers: «¿Qui l'ha vista primer?», «¿Qui la coneix?», «¿Qui l'ha tocat?». Parlen tots alhora. Fort. Ja no se senten. Ja no s'entenen. Per a la petita colla aplegada allà, la qüestió del meu destí continua sense resoldre's, fins que una dona sortida de no sé on exclama, després de dos «Jesús, Maria i Josep» i tres «Valga'm Déu»: «És d'Anse Bleue. És la filla de...».

La desconeguda ha anat a buscar un llençol. Per taparme. S'ha acostat però no m'ha volgut mirar. Només ha allargat el llençol a l'home de la jaqueta vermella i s'ha girat. L'home ha agafat el llençol. Està orgullós de dirigir les operacions com un capitost. Deixa el llençol damunt la sorra i demana a dos homes més que l'ajudin. Entre tots tres m'axequen i em posen sobre el llençol. I emprenem el camí cap a Anse Bleue.

Darrere meu hi ha un estol d'una vintena d'homes i dones tan excitats com si marxessin de croada a la manera del moviment carismàtic o els pentecostals. Només falta un pastor o un capellà per iniciar un cant ecumènic: «*Déu tot-poderós, que gran que ets!*».

Tot just hem sortit de Pointe Sable quan veig venir a la llunyania, la camisa marró amb aquelles aurèoles sota les aixelles que tan bé conec, Émile, el mestre d'escola. Accelerera el pas, empès per la curiositat. Atura la comitiva i tots

comencen a parlar alhora. Impacient, el mestre diu que em vol veure. Se m'acosta i s'inclina. El seu ull gairebé em toca la cara. L'estupefacció el deixa glaçat. Es persigna tres vegades i després comença a cridar, torna sobre els seus passos i corre en direcció a Anse Bleue. No li puc explicar res. Res de res. Ja no puc. Ja no vull.

Sempre recordaré la primera vegada que el mestre Émile ens va parlar llargament de la Terra, que era rodona. Amb una taronja a la mà, em va demanar com la veia. Li vaig contestar que la taronja era rodona però que, darrere l'horitzó, hi havia un gran forat dins del qual caiem irremissiblement. Va abaixar els braços cargolant-se de riure. Després em va dir que mirés bé la taronja i la va fer girar un altre cop, la va inclinar cap a un costat i després cap a l'altre per explicar-nos novament la rotació, la translació, els equinoccis i els solsticis. S'embranchava de nou en explicacions laborioses. Jo el vaig escoltar, gronxant les cames asseguda sobre el banc de fusta, amb els colzes damunt de la taula, la cara entre els dos palmells, tranquil·litzada de no haver notat mai la terra inclinar-se ni girar. M'imaginava Agwé, Labalenn* i Lasirenn, tranquils a les seves illes sota les aigües. Així doncs, el mestre me'l vaig creure i no me'l vaig creure. Com tampoc no me'l vaig creure quan ens va dir a Cocotte, a Yveline i a mi que tornéssim a casa perquè el vent s'alçaria i que ens havíem de malfiar dels estrangers que havien vingut de les ciutats. No me'l vaig creure.

Havent arribat a la conclusió que ja n'havia tingut prou, de penes i alegries, Orvil va decidir que el més senzill era anar-se'n. I això va fer un matí de maig del 1982, entre la petita estació de pluges i la gran. Ara se sentia insignificant en un món enfront del qual sempre s'havia sabut impotent. Impotent però un fill dels déus. Cec, però confiant en les aigües desfermades, la tempesta i el gran huracà de la vida. La seva impotència s'havia transformat des de feia un temps en lassitud. Ja no tenia forces per esperar els dos fills que havien marxat qui sap on. Ara ja no tenia forces per invocar els déus. Això ho sabia del cert. Volia reunir-se amb ells. Allà on fossin. Ser al seu costat. Adormir-se als seus peus. Sentir les seves mans sobre les ferides. Tornar a Guinea. A l'edat primera del mar. A les llums, les d'abans del dia que veiem, les de les tempestes de nit que no es veuen, les del cor dels arbres i les plantes, la llum intacta de l'àngel de la guarda, la mateixa, sempre, l'única.

Estava baldat i ja no podia dedicar-se a les feines la rudeses i la repetició de les quals li aportaven tanmateix una forma de pau i la sensació d'estar plantat encara en aquell terra o de lliscar aigua enllà. Avançava a passos lents, tot i com els ases que executen una tasca amb esforç i amb precaució. La mandíbula li queia a causa de les genives descalçades pels anys, i ja només tenia la pell i els ossos, com si la mort volgués endur-se'l lleuger com un nen, despullat com un àngel.

La vigília del dia que havia decidit anar-se'n, Orvil es va adormir ple de serenitat, i en despertar-se va cridar Erman-

cia perquè li portés aquell cafè que es prenia espès i endolcit amb *rapadou*. El xarrupava assegut a la porta de la cabana, esperant les salutacions de tothom: «¿Com has passat la nit? *Figi a fré papa?*», «¿Estàs en plena forma? *Kouman kò a yé?*». Així que va acabar la ronda de les salutacions, Orvil va demanar a Ermancia, amb autoritat i tendresa, que li preparés un bany. Ermancia va posar al sol la tina de ferro esmaltat ribetejada de blau i hi va fer macerar unes fulles de taronger, de *ti baume* i de guanabaner. Abridat amb un jersei de llana vell, Orvil va esperar xarrupant les últimes gotes de cafè que li omplien la boca d'una dolçor tèbia. Quan l'aigua del bany va ser prou calenta, Ermancia el va ajudar a treure's la roba, a asseure's a la tina i vigorosament, amb la mà dreta, li va fregar amb sabó l'esquena, el pit i el ventre; després va plegar el palmell esquerre per recollir aigua i la va tirar sobre el pit, el ventre i l'esquena d'Orvil esbandint-lo a poc a poc. Lentament. Amb una tendresa infinita. Cantant una cançó que a ell li agradava. I ell, que tenia vint anys més que ella, que hauria pogut ser el seu pare, va tenir ganes de dir-li «mamà». Com ho fan els homes d'aquí quan s'abandonen de debò. Era l'única manera que tenia de dir-li que havia viscut una cosa bona, dolça i forta al seu costat. «Avui me'n vaig, saps. *Mwen pralé*». I, quan ella li va dir que no digués més ximpleries, de fet li deia que fins i tot que una de les seves dones hagués anat un dia fins a la barriera per insultar-la no tenia cap importància. Ell li va donar les gràcies sense dir-ho pels dos fills que no eren d'ella i als quals Ermancia enviava regularment arròs, verdura i alguns cèntims, com si fossin de la seva pròpia carn. Va repetir per tercera vegada: «Me'n vaig, Sia. *Mwen pralé*». I Ermancia li va dir que, francament, desbarrava per totes aquelles preocupacions, pel mar gasiu, per la terra abandonada. Perquè Olmène no havia tornat mai més. Perquè

Léosthène era tan lluny. També per Fénelon. Però que, tot i que la terra ja no donés tant ni tampoc el mar, Dieudonné i ella se'n sortirien, amb el forn de pa i el petit comerç de la parada. Orvil no va dir res.

Després del bany, se'n va anar a passejar descalç, a passos lents i mesurats, a recórrer paisatges, el cos cruixint sota el vent. Tranquil de no tenir en aquells instants res més a fer que contemplar el món i deixar-se envair per la seva llum. Havia sofert les cremades del sol sobre el blau anyil de la mar, la seva mossegada implacable en els corriols nuosos del turó Lavandou i del turó Peletier. Havia esgotat el seu temps. Va taral·lejar en veu baixa un cant que li havia ensenyat Bonal, el seu pare, que al seu torn l'havia après també del seu pare, i que es remuntava a Dieunor, l'avantpassat *franginen*, que deia que calia transmetre i anar-se'n lleuger. Però ¿transmetre a qui?

Orvil va interrompre aquell caminar dificultós i es va sorprendre ell mateix dient en veu alta: «He fet el meu deure. He conduït aquest *lakou* amb una mà ferma i justa. No sé fins a quin punt he protegit cadascun dels *chrétiens-vivants* d'aquest *lakou* contra les nits, els mals aires i les ombres que hi ha dins nostre. Però algú ha de continuar. Mantenir la sang. Mentre els *lwas* siguin aquí, hi haurà alguna cosa per donar. A nosaltres mateixos i als altres. Tot el que sé ho he après alimentant uns i altres, donant. Léosthène no tornarà, Fénelon no pot. No, no pot ni és bo que ho faci. Dieudonné, quan arribi el moment, prendrà el relleu. Això és tot. Ara és hora d'anar-me'n...». I Orvil va continuar el passeig. Sempre havia acceptat aquest temps en els senders. No s'havia perdut mai. Tot d'una, sota la feblesa del cos, una força imprevisible s'havia obert pas, fent-li els passos més lleugers.

En acabar el passeig, va repenjar la cadira a l'imponent *mapou* i es va tornar a posar a cantar. No contestava a les

salutacions habituals dels homes que venien de pescar. Dels que venien de les terres. De les dones que feien el dinar. De les que se n'anaven a rentar la roba al riu. Vam pensar que Orvil començava a perdre el cap. Quan van ser prop de les tres, Ermancia es va posar a xisclar en descobrir-lo amb el cap caigut sobre el pit, els braços penjant, el barret per terra. Orvil ja no era més que una pellerina tova, amb prou feines tèbia.

Cilianise, asseguda al camió *Déu altíssim*, en un dels vuit bancs ocupats per cinquanta-sis *chrétiens-vivants* que feien cap a Baudalet, parava una orella distreta a la ràdio comunitària. El xofer deia cridant i obrint-se pas entre tres cabrits i sis galls lligats per les potes, i dos cabrits més a la baca del vehicle, que el cel s'havia posat la careta de núvols i que calia afanyar-se, *de pressa, de pressa*. El passatge es va posar en marxa amb el rebombori habitual. I entre el soroll del motor, les converses i els crits dels animals, la ràdio va anar desgranant la seva llarga llista de missatges: «Rose-lène, que viu a Périchon, *pas bliyé*, no ho oblidis, Macéna t'espera a la cruïlla de Ti Pistache per fer l'encàrrec», «André, Ismena té molta febre i avui no vindrà al mercat, però demà sí, si Déu vol», «Cilianise, que viu a Anse Bleue, torna de seguida, *pa mizé*, Orvil *malalt greu*». Cilianise va tardar a relacionar el seu nom, que sortia de la part de davant del camió, amb ella mateixa. Quan per fi va entendre que es tractava d'ella, va llançar un crit estrident i li van agafar convulsions. Els cinquanta-sis passatgers la van ajudar a portar la seva pena fins que va arribar a casa.

Amb Cilianise, Ermancia i Dieudonné, vam ajudar l'ànima d'Orvil a anar-se'n sencera. La vam ajudar a no escampar-se pertot arreu. A no deixar cap rastre. A la cabana, als arbres, als horts o als rius del voltant. A anar-se'n intacta cap a la mort veritable. Vam fer tot el que calia perquè Orvil se n'hi anés tranquil i serè. Un *hougan*, que va portar Éri-

lien, va ajudar Agwé, el seu *mèt tèt*, a separar-se d'ell. Ermancia li va tallar les ungles i els cabells, els va guardar en dues ampolletes i li va confiar uns missatges destinats als Invisibles: «Demana'ls que et diguin on és Olmène, si us plau. Quan l'hagis trobada, digue-li en somnis que l'estimo. Que mai no l'he oblidat. I tu, després, vetlla per nosaltres. Pels nostres hortalers. Pels nostres animals. Pel nostre comerç. Per les nostres embarcacions».

Va ser el pare André, el successor del pare Bonin, qui va cantar les absoltes. L'home del barret negre i les ulleres gruixudes va voler indigenitzar el clero i ens va enviar el pare André, que de vegades netejava l'arma just davant del presbiteri. Per recordar-nos que no ens perdia de vista i que presentava a uns altres capellans més poderosos que ell—que, al seu torn, els presentaven a l'home del barret negre i les ulleres gruixudes—uns informes sobre les nostres eventuals transgressions. Era l'únic que el preocupava. No li vam donar mai ocasió de fer aquells informes. Ni de matar cap de nosaltres. ¿Per què s'havia fet capellà? No ho vam saber mai. Potser només per matar la gana, sense haver de pensar en el demà i estar per sobre d'algunes criatures terrestres com nosaltres. Cap d'aquestes preguntes no ens va impedir somriure-li, obsequiar-lo amb els productes dels nostres *jardins* i una mica d'aviram dels nostres galliners, i també observar-lo d'esquitllentes.

El pare André no es va sorprendre de trobar-se amb nosaltres pels camins cap a Anse Bleue, fent ziga-zagues, tornant enrere, anant d'un costat a l'altre amb el taüt d'Orvil, per perdre'l pel camí. Per fer-li passar les ganes de tornar a visitar-nos abans d'haver complert el seu viatge. Zig-zaguejant, tornant enrere, anant d'un costat a l'altre, havíem esborrat els nostres propis passos i érem tan incapaços com Orvil de tornar enrere.

Ilménèse i Cilianise van prendre el relleu i van afalagar els Invisibles, esperant els seus senyals, els seus missatges i els seus ensenyaments. Dieudonné encara no estava preparat.

Amb la mort d'Orvil, tot Anse Bleue va tenir la sensació que s'esborrava tot un món. El vell món. Que Orvil ens deixava en una confusió més gran encara i en un desordre reptant com la serp sagrada, estenent-se com una malaltia contagiosa.

Dieudonné va trobar Philomène Florival per primera vegada a la sortida de Roseaux, un dia que anava cap a les espesses bardisses de Nan Pikan per vendre a un *hougan*, malgrat la prohibició de les autoritats sanitàries, un dels últims porcellets indígenes d'Anse Bleue. Dieudonné no es va fixar en Philomène de seguida, sinó quan gairebé va ensopegar-hi prop del mercat del bestiar. Malgrat la roba de bona nena i el caminar tranquil al costat de la mare, Dieudonné es va fixar en el seu cos d'euga jove. Observant-la de cua d'ull, hauria jurat pel que més s'estimava que Erzuli Fréda en persona vivia endormiscada en els ulls de Philomène. Endormiscada però hi era, sensual i capriciosa. Dieudonné n'estava segur.

Se la va trobar per segona vegada a la botiga dels Frétilon a Baudalet. Triava en uns pots de vidre botons de coloraines per als vestits que la seva mare cosia des que es llevava fins que se n'anava a dormir pedalejant en una vella Singer: «Una dotzena de botons grossos de color groc, si us plau, dues dotzenes de botons petits blancs, sis botons blaus i sis de vermells, *mèsi*». Quan es va girar per sortir de la botiga, Philomène somrigué a Dieudonné i se'n va anar remenant els malucs com si es passegés per dins la melassa. Però no era com aquelles dones joves que ara, a Baudalet, duïen uns *talons kikites** tan alts que amb prou feines podien caminar. No, Philomène havia triat quedar-se tal com Déu Nostre Senyor l'havia feta, rodona i sucosa com un mango. No es posava ni pólvores a la cara ni esmalt a les ungles ni es pintava els llavis, ni cap d'aquells vestits per

sobre els genolls que fan de les noies d'avui dia autèntiques *jeunesses*. Sense ni tan sols adonar-se'n, però, només amb el poder de la seva presència, havia fet entrar i sortir el sol de la botiga i havia deixat Dieudonné esbalaït, clavat allà com una estaca.

La tercera vegada va veure Philomène un Divendres Sant, tota vestida de blanc, amb un missal a la mà i un mocador lligat al cap, quan tornava, cansada d'haver pujat les catorze estacions del Crist del Calvari Miracle. Tot i el vestit ample de Philomène, Dieudonné es va fixar en les seves natges i els seus mugrons capaços d'aixecar els àngels més púdics asseguts a la vora de Déu. Aleshores va quedar convençut que, amb aquells aires de santa, sempre al costat de la mare, sempre contestant «Bon dia», «Si us plau», «Fins demà si Déu vol», sense aixecar la mirada, en realitat es burlava d'ell. No com una *jeunesse*, això no, sinó com una entremaliada, una *riseuse*. Sí, segur, se'n burlava, d'ell, de Dieudonné Dorival. Va jurar a Fanol i a Ézéchiël que la faria seva, que seria la seva dona. Li van assegurar que s'equivocava i que una noia com aquella era massa exquisida per al seu paladar de pagès.

Vam veure Dieudonné manllevar diners a Fénelon, comprar un gran sac d'arròs i vendre'l al detall al costat de la parada d'Ermancia, tallar arbres de les terres abandonades per fer-ne carbó i, gràcies als beneficis de totes aquestes vendes i als dòlars que enviava Léosthène, va obrir el primer quiosquet de *borlette** entre Ti Pistache, Anse Bleue i Roseaux. Ara Dieudonné es passava bona part del dia amb l'orella enganxada a la ràdio per sentir els números que havien tocat. Havia acabat sabent-se de memòria el *Tchala*, el gran llibre d'interpretació dels somnis, que a cada somni li atribueix un número. Aquest coneixement el va fer famós molt més enllà d'Anse Bleue. Bastava que el client li

expliqués el que havia vist darrere les seves parpelles la nit anterior:

—Corria, perseguit per un bou amb tres banyes, vaig caure i em vaig trencar el dit petit del peu.

Dieudonné, sense la més petita vacil·lació, responia:

—Catorze pel bou amb tres banyes, vint-i-dos per la caiguda i cinquanta-tres pel dit petit trencat.

Entre dos clients, jugava al dòmino sobre la taula que havia instal·lat expressament davant del quiosquet de *borlette*. On es reunien amb ell els homes que, cansats de la terra i decebuts del mar, esperaven sobres de Miami, les Bahames, Guadalupe o Turk i Caicos, i l'atzar embriagador i meravellós de les xifres abans d'adormir-se camí de nous somnis.

Dieudonné va amassar tants estalvis que un matí va aturar Philomène a la carretera de Ti Pistache i li va oferir tres mentes que ella va acceptar rient. I un dia, al capvespre sense llum de setembre, li va demanar permís per a un petit desvergonyiment. Llavors ella li va agafar la mà i el va dur a una cabana aïllada no lluny de Ti Pistache. El va guiar amb l'altra mà entre les seves cuixes poderoses i mol·sudes. Se li va arrapar primer al clatell, després a l'esquena, i Dieudonné entrà profundament dins seu, arrencant-li un llarg gemec. Dieudonné no sabia d'on venia aquell furor tan dolç de Philomène. No, no ho sabia. Però se'n va aprofitar com un afamat que recull engrunes de sota la taula. Totes les engrunes.

Dieudonné va construir a tota velocitat una cabana just al costat de la de la seva àvia i, un cop instal·lades la porta i les finestres, Ermancia i Cilianise van veure arribar una dona jove ja embarassada de tres mesos.

Dieudonné posseiria sovint Philomène, voluntariosa i callada, en un mateix vertigen incandescent. En Philomène

hi trobava diverses dones, totes les dones, la dolça, la valenta i la serena. I Dieudonné les volia totes. La satisfacció omplia tota la cabana. L'omplia tota. I després van néixer els fills i van passar els dies, tots iguals aparentment, amb l'avorriment rosegant-los per dintre. Aleshores Philomène va acabar passant la major part del dia enfilant l'agulla, i després pedalejant a la vella Singer heretada de la mare. A la nit, s'obria dòcilment al semen de Dieudonné. Semen que ell també distribuïa entre unes quantes joves negres pels pobles de terra endins. Philomène, la primera de les seves dones, va criar dos nens i dues nenes. El més petit dels nens va morir durant el part i la segona nena d'una malària mal curada. Ningú no va saber exactament el color i la forma de les criatures crescudes en els altres ventres.

Algunes d'aquelles dones van odiar Philomène. D'altres fins i tot li van desitjar la mort. En forma d'accident o de malaltia. Una, a la qual Dieudonné havia fet dues criatures, la va agredir no lluny del mercat, vociferant amenaces contra ella perquè li havia tret el pa de la boca. Amb un gest de ràbia, Philomène li va agafar el vestit i d'una estrebada el va estripar exposant-li el coll i els pits als clamors de les dones i els badocs.

Una altra, la més audaç de totes, va atrevir-se a anar fins a Anse Bleue. Cilianise va ajudar Philomène a desfer-se de la intrusa. Va engrapar l'enorme bossa que era el seu ventre i com un huracà va intentar pendre-li la brusa, d'uns colors i uns motius que no combinaven gens amb la faldilla ni amb els cabells sense pentinar. La intrusa va fugir comes ajudeu-me i la qüestió va quedar resolta per sempre més.

En constatar que cap injúria, cap incident ni cap malaltia no podien acabar amb Philomène, una altra dona, que es creia poderosa, va voler ajudar el destí ruixant un dels camins que Philomène recorria periòdicament, just abans

que passés, amb unes pólvores que se suposava que li inflarien les cames fins a fer-la morir enmig d'atroços sofriments. La *matelote* va abandonar la lluita quan Philomène, dreta sobre unes cames llargues com palmeres, es trobà de nou embarassada de Dieudonné i va parir Éliphète, i onze mesos més tard Cétoute Olmène Thérèse.

Algú m'ha matat. N'estic segura. És per aquest dolor que persisteix al voltant del coll. N'estic segura, ja no en tinc cap dubte. Algú m'ha matat i després ha fugit cap a les *bayabondes* allà lluny dalt del turó. Sóc Cétoute Olmène Thérèse, la filla petita de Philomène Florival i de Dieudonné Dorival.

Olmène perquè Dieudonné, el meu pare, volia que sa mare revisqués en mi. L'havia vista en somnis tres dies abans del meu naixement. Diuen que tinc els seus ulls i el seu somriure. Dieudonné, el meu pare, volia que jo substituís la dona dels somnis que baixava per una escala penjada dels núvols. Sempre he sentit la falta d'aquesta baula a la cadena. Una falla entre jo i l'eternitat. Sempre he sentit que tota la vida m'havia mantingut a la vora del precipici. Que darrere meu bufava un vent lúgubre i negre.

Thérèse perquè la meva mare, Philomène, no havia oblidat mai la història de la vida de Teresa d'Àvila, boja de Déu, que li havien llegit a la catequesi. No volia que jo fos boja, però sí que em travessessin les resplendors vives que ella havia apagat anant a raure a Anse Bleue.

Cétoute perquè la meva mare, Philomène, també volia per damunt de tot que fos l'última. Per deixar de complir la promesa dels deu o quinze fills que fa niu al fons del ventre de les dones d'aquí.

Em diuen simplement Cétoute. La que la gent ha adquirit el costum de no veure. La que ha vingut massa tard. En un ventre cansat, ja promès a una esterilitat segura. En aquest oblit, jo m'havia construït una vida salvatge i ferot-

ge, confiant tota la meva follia a la mar. Això era abans de Jimmy. Abans de l'escola. Abans de l'avió i l'incendi.

I ara em teniu aquí tirada, a la sorra. Lliurada a la vigilància de tot un poble. Quatre homes em transporten en aquest llençol blanc. Cadascun d'ells l'agafa per una punta. I aquí em teniu sotraguejada a l'albir dels seus passos, anant d'un costat a l'altre.

De bon matí, un cop s'havia pres el cafè, la mare posava tranquil·lament els peus damunt la blonda negra de les algues, deixava anar un sospir i després s'asseia, amb les cames separades com una vaca plena, i esperava. ¿Què esperava? No ho sabré mai. Però, com ella, m'he promès a mi mateixa mantenir els ulls ben oberts. Per sorprendre el que el mar amaga sota el seu vestit d'aigua i de sal. Els seus misteris d'escuma i els somnis humits i violetes de la meva mare Philomène. I escrutant el cel, interrogant l'oceà, amb l'ànima torturada per la seva estranyesa, vaig aprendre a estimar les extravagàncies, les turbulències i la bellesa del món.

Amb Altagrâce, la meva germana, i Éliphète, el meu germà, va començar molt aviat aquesta afició a l'aigua. Entre les feines de casa i les del camp, intentem nedar imitant els moviments precipitats dels gossos que s'agiten dins l'aigua. Pastem la sorra amb les mans per fer pa gris, cabanes de fang. Fins i tot quan tenim els dits entumits i ens peten les dents, encara reclamem aquestes imatges de guspises i miralls de la mar. Sovint ens estirem a la sorra, el mar ens llepa els peus i riem amb arcs del cel als ulls i grans ocells damunt les mans. Al vespre, ens adormim amb el cos, la cara i les mans gebrats de sal.

Abner no té por de res. Un vespre, va decidir ensenyar-me la nit tot i les protestes del pare i de la mare, que

li suplicaven que tornés. A fora començava el ric-ric eixordador dels insectes. Em va agradar veure voleiar els *coucous** com estrelletes. Em va agradar la manta voluptuosa de la nit. Dins la nit estic com dins la carn de Philomène. I després un dia vaig sentir el fred de la lluna sobre el meu ventre de noia com un bany. No ho he oblidat mai.

Abner és molt més alt que tots nosaltres. És l'únic que m'acompanya dins la nit. Que pren amb mi aquests banys de lluna. Que assaboreix la bellesa salvatge, el misteri ferotge de la nit.

El pare Lucien era originari de Les Cayes. Va substituir el pare André un matí de juliol. El pare Lucien pertanyia a la Petite Église, la que ja no volia rebre ordres de la Grande Église ni del Palau. Recorrent amb fe i tenacitat tota la regió, va anar a veure els feligresos a casa, als *jardins*, a la botiga o a la *borlette*. Una manera per a ell d'estendre als cinc pobles del voltant els tentacles del Partit dels Desposseïts, que començava a agafar forma. I nosaltres, desposseïts com érem, constituïem una diana perfecta.

Un dissabte del mes de desembre, quan el pare Lucien es disposava a rebre uns militants de Port-au-Prince per a una reunió important, Fanol i Ézéchiél van sortir a rebre'ls, passant camps a través per evitar Roseaux, i sobretot per evitar Fénelon. Ho vam saber després, però no ens va sorprendre. Tots havíem observat com brillaven els ulls de Fanol i d'Ézéchiél des de feia uns mesos, amb l'exaltació de les criatures quan contemplen els seus somnis. Aquesta febrada sobtada tampoc no li havia passat desapercibuda a Cilianise, la mare dels nois. Els observàvem i ells ho sabien.

Un cop complida la missió, Fanol i Ézéchiél van desplegar totes les bateries per convèncer Dieudonné, Oxéna i Cilianise d'acompanyar-los a una trobada al presbiteri. Yvnel, per la seva banda, s'hi havia negat categòricament.

—¿Qui ens vol veure?—va preguntar Dieudonné, escèptic.

—Sí, ¿qui?—va insistir Yvnel.

—Uns homes i unes dones honrats.

Dieudonné i Oxéna van esclafir el riure.

—¿N'heu conegut, de polítics honrats, vosaltres?

—Sí, aquests.

—Bé, vaja. Per donar-nos *clairin* i fer-nos cridar movent els malucs al so de la música. «*El país és teu, péyi a sé pou ou, fes-ne el que vulguis! É yan é yan...*».

Però al final els seus arguments havien fet fondre la nostra cuirassa de desconfiança. Dieudonné, Oxéna i Cilianise van capitular i van acceptar unir-se a Fanol i Ézéchiél, que, a còpia d'escoltar el pare Lucien des de feia gairebé tres anys, havien après a no voler més aquella vida nostra, la vida dels que som pobres d'ençà que el món és món. Ajudat per dos cooperants alemanys, el pare Lucien havia construït dues fonts entre Roseaux i Anse Bleue, havia ampliat l'escola i el dispensari i havia arreglat el camp de futbol. Nosaltres estàvem contents amb les fonts, amb l'escola i el dispensari, estàvem contents amb el camp de futbol, i per tant amb el pare Lucien, que definitivament va ser un dels nostres. Ens vam conjurar, doncs, per no dir res, per evitar que la notícia arribés a les orelles de Fénelon o de Toufik Békri.

I també cal dir que, amb l'ajuda dels sermons del pare Lucien, i també de les ràdios, tots vam acabar odiant l'home del barret negre i les ulleres gruixudes. I també els seus amics, els seus homes d'uniforme blau, els seus còmplices, una gent que, en definitiva, no coneixíem. En una sala contigua al presbiteri, el pare Lucien va saludar tots els presents, altres religiosos i religioses de la Petite Église, agrònoms i gent amb llibretes sota el braç, magnetòfons i ulleres, que parlaven llargament de la seva voluntat de conèixer-nos millor que nosaltres mateixos. Res del que som no se'ls havia d'escapar. Estaven atents i es mostraven exageradament humils. Aleshores nosaltres vam jugar el joc dels qui eren observats i feien veure que no ho eren. El pare Lucien ens va convidar tots a seure en cercle, i els nouvinguts es van

asseure entre nosaltres. Dieudonné, Oxéna i Cilianise van creure que era un estratagema. Un més. Estàvem a punt per prevenir-nos contra aquell nou assalt. Per fer veure que els escoltàvem. Però no sentir més que una cantarella llunyana. En aquest joc no ens guanya ningú. I el pare Lucien ho sabia. Aleshores va prodigar uns esforços increïbles per parlar la llengua criolla lentament amb un accent pagès, amb unes inflexions que són les nostres. S'hi va abonar. Tant és així que va semblar creïble i afectat alhora, diluint la nostra malfiança en un gran núvol opac.

Aglutinats els uns amb els altres, ens vam beure bona part de les paraules pronunciades pels militants del Partit dels Desposseïts, que, amb les seves notes i les seves llibretes, amb la seva gran fe i els seus peus descalços en sandàlies polsoses, ens descrivien, darrere les seves ulleres, una felicitat d'una extravagància rara. Una felicitat que els Mésidor i els Frétyllon, i tots els que se'ls assemblen, no ens havien deixat entreveure mai. Es van llançar a fer crítiques enceses contra els qui havien exterminat els nostres porcs per vendre'ns-en uns altres de fràgils i cars, uns prínceps rossos vinguts dels Estats Units. Contra els qui ens havien escanyat amb impostos i taxes de tota mena. Contra els qui havien matat tots els petits oficis, contra els qui no ens deixaven més elecció que talar els arbres.

Les paraules potents, màgiques, van fer fondre la nostra cuirassa de dubtes. Quan ens van anunciar que hi havia esdeveniments en marxa i que aviat el dolor no només desapareixeria sinó que seria substituït pel llevat de l'esperança, ens ho vam creure. Uns quants segons. Unes quantes setmanes, potser uns quants mesos. Ens ho vam creure. Aneu a saber per què, però ens ho vam creure. Sobretot perquè, durant dies, setmanes i mesos, Fanol i Ézéchiél ens van repetir una vegada i una altra que amb el Partit dels Despos-

seïts podíem per fi escollir el nostre destí. Arrossegats com ells per un camí del qual pensàvem poder preveure tots els revolts i els tombants, de fet només vam avançar a recules. El traçat no el descobriríem fins després. Un cop tirats els daus. Molt després.

Al cap d'unes setmanes, amb el pretext d'un gran aplec públic per pregar, se celebrà un míting en plena plaça de Baudalet, davant els nassos dels militars i dels homes de blau. I, aquesta vegada, la descripció de la futura felicitat va ser amplificada per un altaveu. Els cants a Jesús, a Maria i a tots els sants sonaven fortíssims a les nostres orelles i estàvem electritzats. Cilianise no havia cantat mai amb tanta veu. La petita Altagrâce, la benjamina de Dieudonné i de Philomène, tampoc. I les veus dels capellans, enardides per l'entusiasme creixent de la multitud, llançaven promeses entre rugits de toros. La senyora Frétilion ens mirava, terroritzada, i va fer venir el seu germà perquè assistís a aquell esdeveniment inèdit: el despertar dels pagesos. En arribar, Toufik Békri no es va immutar, sabent que la resposta contra el Partit dels Desposseïts ja estava a punt. I la va tranquil·litzar: «Espera i veuràs!».

Aquell mateix dia, en efecte, el Partit dels Rics havia decidit celebrar un míting un carrer més enllà amb la intenció de repartir menjar. Molts de nosaltres no van resistir l'atracció dels sacs d'arròs, de farina de blat i de les llaunes grosses de llet en pols. Les botigues de Baudalet i totes les cases van tancar ràpidament les portes. Cap home ni dona no recordava haver vist mai una gentada com aquella arribant a la ciutat. Els que ens miraven, darrere les persianes o les cortines tirades, ho van fer estupefactes, com si ens veiessin per primera vegada. A causa dels anys de desconfiança i de misèria que se'ns havien incrustat a la cara. I que feien que escrutéssim el món amb una curiositat esmolada.

I que feien que de vegades ens els miréssim amb una mal-dat igual que la nostra fam. No ens reconeixien.

Els badocs, els venedors ambulants o els de les parades, els camàlics, tots se'ns havien afegit. Unes dones van xisclar enmig del tumult intentant atrapar un sac d'arròs. Fanol i Ézéchiél van aconseguir un sac d'arròs per barba, Cilianise una llauna grossa de llet en pols. Altagrâce i altres criatures van ser trepitjades quan obrien les mans per recollir la farina que sortia dels sacs estripats per la multitud desfermada. Tot esdevingué frenesí. La distribució es transformà en avalot. Van esclatar baralles... L'onada d'afamats que érem nosaltres ho envaí tot al voltant dels camions. I ben aviat a les dones els van arrencar el mocador i als homes els van estripar la camisa, els van omplir els cabells d'arròs, i les cares van quedar blanques de llet en pols.

Sobrepassats pels esdeveniments, espantats, els milicians van disparar i no a l'aire. Una. Dues. Tres ràfegues. Dos homes i un nen van morir allà mateix per bala. Unes dones es van desmaiar enmig de l'estampida que això va provocar. Aleshores vam sortir a la carretera nacional, per primera vegada sense que fos per a un *rara**. Sense *roi*. Sense *drapeaux**. Sense *majò jon**. Sense *vaccines** i sense tambors. Nosaltres sols. Sense res a les mans. Descalços. Amb uns ulls que feien por. Com una horda d'ultratomba. Els últims *tap-taps** van accelerar, amb els passatgers amuntegats a les banquetes. Vam avançar fins al lloc on la nit, com una boca enorme, devora la carretera. Vam saquejar les botigues i vam atracar els pocs vianants que s'havien quedat al carrer. Vam calar foc i ho vam cremar tot al nostre pas.

I després vam tornar a casa de matinada, en la foscor, per escoltar, amb l'orella enganxada al transistor, els cronistes de ràdio Port-au-Prince proclamant a crits que la terra encara no estava plena ni satisfeta i que els déus encara tenien

set. I que a Baudalet s'havien produït excessos i esdeveniments sagnants. Per primera vegada, van parlar de nosaltres a Port-au-Prince, i aviat d'una desena de ciutats més.

Aleshores, molt de pressa, en una nit, va estar fet. Perquè calia que aquella immobilitat esclatés. Que la porta de les expectatives s'obris amb un cop brutal. Noves forces s'havien barrejat amb la nit i l'havien convertit a la causa dels Desposseïts i dels que es pretenien innocents. Port-au-Prince, la gran ciutat, va cremar enmig d'una invasió tranquil·la. Les flames altes, vermelles, s'alçaren formant columnes de fum com flors obrint-se. Els matxets brillaven. Els cants van debilitar-se i es transformaren en un guirigall de síl·labes. La desgràcia semblava voler trencar-se contra les dents de la nit. I els que l'havien originat topaven contra les seves pròpies ombres. Els vam sentir cridar els noms de les seves mares, mentre els innocents els estavellaven ampolles contra el cap, els perseguïen, i ells queïen sota el furor de ganivets amb la fulla esmussada. Van cremar cosos vius amb neumàtics lligats ben fort al voltant del coll, i velles acusades de bruixeria van ser linxades aquí i allà. La nit havia estat llarga, foradada per conquilles de *lambi** crivellades de ràfegues sordes. I tot això havia inundat el pit de la gent com el rom calent.

A Anse Bleue, ens vam despertar aquell matí de febrer de 1986 amb els mateixos primers raigs de sol mirallejant damunt l'aigua, el mateix despertar cantant dels galls, la mateixa rudesa dels dies de cada dia. Només una mica més atents a l'expectativa de la felicitat promesa. Però no per això teníem esperança. Ermancia va tornar a tenir aquell somni de flames rodejant el seu fill Fénélon. Dieudonné va decidir d'il·luminar, de *liminin*, per als *lwas*.

Dret davant la botiga amb els baldons posats dels Frétilon, Fénelon va quedar atònit quan un amic li anuncià que els descendents de l'home del barret negre i les ulleres gruixudes havien marxat aquella nit. Fénelon havia sortit de Roseaux de bon matí i s'encaminava a la caserna de Baudelet per rebre instruccions del cap de la milícia, sense saber que Toufik Békri havia travessat la frontera durant la nit. I que Tertulien Mésidor ja havia passat a la clandestinitat i, disfressat de dona, es disposava a seguir en qualsevol moment el mateix camí sense esperar que es fes de dia. Cap dels dos no s'ho esperava.

«No és veritat!», va exclamar Fénelon dirigint-se a l'amic que discretament li havia donat la notícia perquè es posés a cobert. «És impossible!», va afegir encara, incrèdul, sense sospitar ni per un moment que la multitud ja el tenia al punt de mira.

Feia unes setmanes que la notícia de la desbandada anava fent camí i havia arribat a Baudelet. Fénelon senzillament havia decidit no escoltar la ràdio. No fer cas d'aquella propaganda mentidera. D'aquelles paraules subversives, irrealistes a més a més. Fins i tot havia torturat salvatgement i empresonat dos encarregats de *borlette* que, amb l'excusa d'escoltar quins números havien guanyat a la loteria, exultaven, allà, davant seu, a la vista de tothom, sentint parlar de caiguda i de desbandada. En recordar l'incident, Fénelon va arribar a murmurar per dintre: «Exactament. Els he pegat fins a fer-los sang. Una lliçó perquè l'aprenquin tots aquells a qui se'ls acudeixi fer el mateix». Pot-

ser es parlava per dintre intentant cobrir el soroll que cada cop era més fort darrere seu. Al seu voltant. El soroll de la multitud silenciosa que, molt aviat, es convertí en seguici. Els homes més joves ja estaven embriagats pels efluvis magnètics d'aquell matí de tempesta. Els llavis d'un jove mecànic tremolaven. Era un militant del Partit dels Desposseïts. Vingut de Port-au-Prince, havia passat gana tota la vida. La seva violència era fosa en un metall pur. Era dels qui volien liquidar uns quants milers de capitostos corruptes a les places públiques. I vet aquí que ara tenia davant seu un capitost corrupte. Un capitost corrupte de veritat. En aquell precís moment, al Partit dels Desposseïts no tenien temps de perdonar. ¿Perdonar allà, de seguida, sense més ni més, amb l'odi calent com un cor a la mà? No, això era impossible. Perquè l'odi confortava per dintre. Consolava com la fe en Déu. Tampoc no tenien temps de jutjar. Mataven i prou.

Algú entre la multitud crida Fénelon pel seu nom. I, per primera vegada, aquest nom que sempre ha conegut adquireix una sonoritat nova. Aquest nom li envaïx lentament el pit, el cos sencer, penetra en les profunditats de la seva vida i li dóna un pes que fins llavors no coneixia. Com si tota la seva vida, de sobte, cabés en aquell instant i en aquelles síl·labes. La veu afegeix: «Fénelon, ara moriràs!».

Un grup d'homes sorgeix del mercat i li barra el pas. La multitud havia augmentat en fúria i en nombre perquè els preus feia temps que no paraven de pujar, perquè la sequera havia estat dura. Perquè algunes criatures havien mort de dengue, per falta d'atenció mèdica. I perquè feia anys que Fénelon els havia plantat la por al ventre. Una fúria descomunal que esperava en cadascun d'aquells homes, en cadascuna d'aquelles dones, els va aclaparar. Volien extirpar aquella fúria com qui arrenca un queixal corcat.

El pare Lucien, sentint créixer la bèstia en cada home i en cada dona fins a fer de la multitud una bèstia única, es va interposar i va cridar: «Qui estigui lliure de culpa, que li llanci la primera pedra!». La primera pedra va sortir d'una parada situada a l'esquerra i va colpir Fénelon al mig del pit. Va ser un cop que hauria abatut una mula. Fénelon va perdre l'equilibri. Quan intentava aixecar-se, un segon cop el va mantenir a terra. Els insults plovien de tots costats al mateix temps que les pedres. A la multitud hi havia qui reia. Un riure indecent, cruel, capaç de fer recular el sol. Però el sol encara era allà, i Fénelon ja no el podia veure del tot a través de la sang que se li havia enganxat a les pestanyes.

Fénelon està esparverat. No entén què li passa. L'estiren de tots costats. Cap a la dreta. Cap a l'esquerra. Cap endavant. Cap endarrere. La camisa blava està estripada. Ja li han saltat dos botons. Fénelon s'eixuga la sang de la cara i del pit. Fénelon tremola. Té por. Quan rep un segon cop en plena cara, se li enterboleix la vista. Sent que ha començat el compte enrere. Va cap a la mort. El dolor és atroç. Arriba gent de tots costats. Algú ha tocat un tambor, dels pits brota aleshores un cant improvisat i es barreja amb els crits, amb els cants dels camioners, dels camàlics, de les pagueses arribades fa poc dels *jardins*, de les venedores de les parades. La sang fa venir ganes de pegar encara més fort. La gent dóna cops de colze per ser a primera fila. I després els cops s'intensifiquen. Tota aquella munió de gent s'aglutina al voltant de Fénelon i tots voldrien formar part de la gran festa i pegar-li. Rep un cop tan fort que li sembla que el crani li rebenarà.

Llavors, reunint les seves últimes forces, Fénelon prengué una decisió estranya, la decisió d'aixecar-se i avançar. Amb el cap esberlat i la sang regalimant-li pel clatell. ¿Cap on? Ni ell mateix no ho sabia. Feia estona que havia renun-

ciat a llançar una invocació que li permetés traspasar indemne els set cercles dels exèrcits terribles i espantosos. O de demanar auxili a Toufik Békri. No, no fugiria. Marcaria un pas rere l'altre, una manera de no morir de genolls, ell que havia humiliat tants i tants homes i dones de molts quilòmetres al voltant.

Se li dibuixa una taca fosca a l'entreuix dels pantalons. La multitud riu, es tapa el nas i l'insulta encara més. Fénelon s'embarbussa i parla com un nen. Del nas li ragen mocs i sang. Li diuen que això encara no és res.

I després arriba algú amb una corda. El lliguen com els porcs que pengen dalt dels camions. Quan el matxet secciona l'espatlla dreta, ja no pot continuar caminant. Fénelon cau, i en caure topa contra els peus d'un pagès jove que, d'un cop de bota, li enfonsa l'omòplat. La vista se li entorboleix completament. Fénelon només té temps de veure brillar la fulla del matxet que li fa saltar el peu. La carn, els ossos, el crani i el cor només són una pila sanguinolenta sobre el fang. La terra mateixa sembla abeurar-se amb la seva sang.

«Remateu-lo». Llavors tres homes corren a buscar un neumàtic. El mecànic agafa un bloc de ciment i el deixa caure negligentment sobre el crani de Fénelon.

La gentada s'ha arremolinat al voltant del cadàver i, a falta de poder acabar el saqueig, insulta Fénelon. El mecànic fa rodolar un neumàtic vell al voltant del seu cos. Puja l'olor de benzina, i al cap de poc la del cos i el neumàtic cremant-se.

La notícia va arribar a Ermancia al cap d'unes hores. Ermancia s'ensorrà i, durant dies, va plorar aquell fill, abandonant-se com una ofegada en una aigua saturada per la sal de les llàgrimes. Deixant que la rosegessin com paràsits els records dolços i terrorífics d'aquell fill. Sí, terrorí-

fits. Que es barrejaven, es barrejaven infinitament... Restava immòbil durant hores, com per assemblar-se al cadàver del fill estimat en contra de tot i de tothom. Amb l'amor cec i injust de les mares. «¿Per què Fénelon?», es repetia. «¿Per què ell, i no Toufik, i no Tertulien? ¿Per què el meu fill? ¿I només el meu fill?». La mort de Dorcélien uns dies més tard, cremat viu amb el seu collar de neumàtic lligat ben fort al coll, va reforçar la seva amargor i la seva ràbia contra el món tal com era.

Ermancia s'hauria esborrat, com s'esborra un dibuix, si Dieudonné no li hagués donat quatre néts: dos fills i dues filles. Va morir alleujada uns quants anys després del naixement de Cétoute, que va ser l'última de tots. Cétoute s'assemblava a Olmène com dues gotes d'aigua. La semblança no va substituir l'absència d'Olmène o la mort de Fénelon. La semblança la va consolar.

Sovint, per oblidar que a Anse Bleue la vida té dues àncores als peus, jo venia a la platja a mirar com es feien i es desfeien les onades, a respirar per tots els porus i a impregnar-me del iode i del varec, d'aquells efluvis acres del mar que deixen a l'ànima com un rosec estrany.

Fins i tot quan el mar esdevenia aquella placa lluenta, plana, estesa fins a l'horitzó, jo fugia de les terres cremades per mirar-lo fins que els ulls em feien pampallugues, fins a quedar-me cega.

Fins i tot quan el *nordé* rugia dies i nits sense parar, n'escoltava estabornida la veu que estavella les roques, no em cansava d'assaborir-ne l'alè salat sobre la cara.

I després, un any, octubre es va acabar, i també la meua infància. Ho vaig saber també quan una ferida, que jo fins llavors desconeixia, va començar a sagnar a la tarda d'una vigília d'huracà. Em vaig sentir tota estranya. Tenia calor. Tenia fred. En veure la sang regalimant-me per les cuixes, em vaig inclinar per comprovar d'on fluïa aquella ferida. A partir d'aquell dia, els meus somnis de mar es van veure trastocats pel soroll llunyà dels talons d'agulla, «ben guapa, ben maquillada», com les dones a la televisió del director de l'escola, el mestre Émile. Ara ja sé com són els nois. També conec la cosa prominent que tenen plantada al bell mig del cos. Sé que tinc un cos que els va a la mida...

M'agrada el mar, el seu misteri. De tant examinar el mar, sempre he cregut que un dia faria sorgir damunt l'escuma tota la cohort dels homes i dones que dormen dintre el seu ventre sobre llits d'algues i coralls. Els homes i les dones

dels camins d'aigua, en la seva ruta oceànica cap a Guinea llunyana, amb Agwé, Simbi i Lasirenn fent-los d'escorta.

El meu pare deia que totes les veus dels Avantpassats i dels Morts, fins i tot dels que van arribar dins les bodegues de les naus fa molt de temps, encara bufen entre la vegetació marina, i de vegades surten a la superfície de les aigües com rumors barrejats amb la nit. A les bodegues la nit no es distingia del dia. Cap dels nostres no sabia si la nau es dirigia cap a l'horitzó o es disposava a enfonsar-se en les profunditats de l'aigua. Ja no ens tapàvem el nas pels vòmits i ni tan sols no evitàvem les defecacions. Un crit, una cançó, unes llàgrimes venien a foradar el murmuri ininterromput de centenars d'homes, espatlla contra espatlla.

El meu pare deia que alguns mariners, no sabent distingir prou bé què era somni i què era esgotament, perdien la raó. Contava sovint que hi havia embarcacions que posaven rumb a la mort pensant-se que es dirigien a l'horitzó. Un punt sotraguejat per les onades desfermades, cremat per la sal, enlluernat de sol fins al vertigen. Els homes veien passar una gossada pel cel i creien sentir en els lladrucs dels gosos les veus de Lasirenn, d'Agwé i de Labalenn. Aleshores anaven a morir amb el sol a l'altra meitat del cel.

A còpia de preguntar a la Mare i a Cilianise, van creure fermament que jo podia veure el que els altres no veien. Que tenia el do de la clarividència. Quan jo només buscava el rostre d'Olmène, la meva àvia, per omplir el buit entre jo mateixa i l'espai negre del món. I vaig creure en la seva aparició, i encara hi crec. Com crec en el misteri de la Immaculada Concepció de la Mare, en els set rostres d'Ogou de la tia Cilianise o en el fet que tot cos submergit en l'aigua rep un impuls de baix cap amunt... A l'escola, el mestre Émile va tardar tres dies llargs a explicar-nos-ho. Crec en tot això i en moltes coses més.

Dieudonné ha volgut que Abner, Éliphète, Altagrâce i jo anéssim a la petita escola de Roseaux i, més tard, a la gran escola de Baudalet. Ell no va tenir aquesta sort. Jo, l'última, he aprofitat que ells anaven per davant i m'he quedat més temps que tots a l'escola gran. Però Abner continua sent, malgrat tot, el més gran de nosaltres. Recordo que, un dia, fins i tot va tornar d'unes classes nocturnes impartides per uns voluntaris dels quals no ens va dir el nom. Dos mesos més tard, proposava a Dieudonné, el nostre pare, que es matriculés a un curs d'alfabetització.

Una tarda, el meu pare va tornar amb un llapis, un llibre i una llibreta sota el braç, i va cridar amb autoritat Altagrâce. Durant mesos vam sentir Altagrâce fent-lo repetir davant la cabana: «M-A-N, MAN, G-O, GO, MANGO». Malgrat les rialles de les criatures que, els primers dies, feien una rotllana divertida i curiosa al voltant de la cabana repetint en cor l'alfabet amb ell, Abner va ajudar el nostre pare a no defallir. I el meu pare va aprendre així a desxifrar la bella nit dels mots. Fins i tot l'he sorprès una o dues vegades volent anar més de pressa que la llum, i inventant, com les criatures davant paraules noves. Em va semblar tan fràgil que una nit, a causa del meu amor per ell, vaig plorar. Però jo ja era a l'altra riba. Era en terra estrangera.

Abner té molt de cap. La seva intel·ligència, Abner l'exerceix dient rapidíssimament, abans que tots nosaltres, allò que cal fer. En qualsevol circumstància. Potser ja ni tan sols no formula les respostes dins del seu cap. Són allà, en la seva sang, esperant.

Després de tots aquells anys de lluita, d'esforços, de resistència, el Partit dels Desposseïts acabà tenint el vent en popa. Tant és així que el dia que el profeta, el cap del partit, havia de visitar Baudelet, ens vam llevar en plena nit i vam recórrer amb torxes el camí, bategant-nos el cor. Érem presa d'una curiositat totalment nova per a nosaltres. Per una vegada, volíem saber.

Vam ser dels primers a arribar i ens vam situar a les files més pròximes a l'estrada. Si bé els més diligents eren uns militants de la Petite Église, els més nombrosos van ser els marginats, els que no tenien feina, i sobretot els joves, que no volien perdre's l'esdeveniment per res del món. Teníem la pell de gallina, ens brillaven els ulls, ens tremolaven els llavis. Els altres, els que no havien estat tocats per la gràcia, pensaven que a falta de poder vestir-se, calçar-se decentment o fer-se passar la gana, almenys podrien gaudir d'un espectacle excepcional, i a sobre gratuït, i que potser, qui ho sap, podia oferir alguna sorpresa. La multitud estava fascinada i cridava el nom del profeta, i nosaltres també vam cridar amb tota la força dels nostres pulmons: «*Profèt, papa, chef nou!*». Cilianise s'havia enganxat una foto del profeta al pit, igual que els seus dos fills Fanol i Ézéchiel. Oxéna i Dieudonné s'acontentaven d'alçar els braços al cel a cada paraula del profeta, que barrejava hàbilment la mel amb el *piment-bouc*, la fulla esmolada del ganivet amb el plomissol més suau. Ens empassàvem amb golafreteria els mots que sortien d'aquella boca que, com les nostres, ho deia tot sense dir res. Que llest que era, el profeta! La pa-

ràbola de la roca que vivia tan feliç dins de l'aigua però que hauria de conèixer les penes i el sofriment de la que es crema al sol va acabar la trobada amb una apoteosi.

Després del míting, la multitud es dispersà a poc a poc. Alguns com Cilianise cridaven d'alegria, sols o en grup. Uns joves van improvisar un grup musical amb tambors i *vaccines*, i tothom va començar a ballar com al carnaval. D'altres caminaven en silenci com Oxéna. Alguns, com Dieudonné, intentaven amb penes i treballs anar recuperant la serenitat i la raó a cada pas que feien. Molts, com Fanol i Ézéchiél, no volien alliberar-se de l'estat d'embruixament en què els havia deixat el profeta. A tots ens costava tornar a la mesquinesa i a la monotonia de la nostra vida quotidiana. Alguna cosa ens havia fet més viva la mirada. Ens havia cremat la sang.

I volíem conservar-ho com més estona millor. I ho vam alimentar, malgrat els morts i els ferits, fins a instal·lar el profeta al Palau Nacional. Però un cop al Palau Nacional, el profeta es va transformar en una cosa que s'assemblava estranyament a l'home del barret negre i les ulleres gruixudes. La llegenda que deia que aquella butaca estava maleïda resultava que era veritat. N'hi havia prou d'asseure-s'hi per ser presa d'una divinitat sense fe ni llei. A mesura que passaven els mesos, la semblança s'anava fent més evident. La careta ja no ocultava el rostre de l'home del barret negre i les ulleres gruixudes. El profeta se'n va anar i va tornar amb una escorta nord-americana. Amb la segona ocupació, la pau que no ho era es confongué amb una guerra que no acabava d'esclatar. Ja no teníem *dokos* on refugiar-nos. Fins i tot els *dokos* en els nostres caps havien reculat. Estàvem més despullats que el nostre avantpassat Bonal. Gran Bwa Ílé semblava impotent per guiar els nostres passos. El desastre esdevingué banal.

Com molts dels que s'havien fet rics amb l'home del barret negre i les ulleres gruixudes, la senyora Frétillon esdevingué intocable i va fer-se un lloc com a consellera imprescindible del profeta. Vés a saber per què! La poderosa senyora Frétillon va tornar a multiplicar els seus guanys, mentre el seu germà, Toufik Békri, es convertia en l'encarregat de la seguretat secreta al Palau. Es van situar a prop de la gran taula dels festins i ens van deixar amb els nostres somnis de còdols escarxofant-se en la frescor dels rierols que corren entre bosquets verds. Quan la senyora Frétillon va tornar a Baudalet emparant-se en l'Església dels pobres per organitzar una immensa reunió de pregàries, ens vam fer les mateixes preguntes que Orvil quan va morir Bonal, les mateixes preguntes que Ermancia quan va morir Fénelon. Preguntes sobre el caçador i la presa, els qui aixafen i els qui són aixafats. Sobre els qui són pobres des del començament i ho continuaran sent fins que sonin les trompetes del Judici Final. Però vam tancar els ulls i, malgrat tot, vam resar i vam cantar amb un fervor que va deixar estupefactes les autoritats que, tot i ser noves, també eren les velles. Vam resar amb un os travessat a la gola i el gust del somni a la boca, un confit de gingebre que es negava a fondre's.

Dieudonné va reprendre amb més energia el forn de pa, i feia anar a buscar la llenya que cada dia deixava esquelets calcinats d'arbres dalt dels turons. Va abandonar la terra, i les sortides al mar van ser més escadusseres. Yvnel es va tornar rondinaire com aquella terra ingrata damunt la qual s'esslomava sota un sol que li fuetjava els ronyons amb corretges de foc. Quant a Philomène, ja no cosia; li agradava agenollar-se, amb els dits adolorits de tant desgranar els rosaris amb les germanes carismàtiques, implorant l'ajuda de Nostra Senyora del Perpetu Socors, patrona d'Haití.

Altagrâce ajudà Cilianise a la botiga i, juntes com dues còmplices, s'ocuparen de tots els detalls per preparar les nocces de Cilianise amb Ogou. Tal com ho havia après de son pare, que ho havia après de l'avantpassat Bonal, Dieudonné va dejunar, es va estirar per sentir bategar el cor de la terra i va fer abstinència de paraula i de carn a fi de preparar la vinguda d'Ogou per a unes nocces grandioses.

Les noces de la tia Cilianise amb Ogou van ser la festa més bonica de la meva infància. Feia molt de temps que la tia Cilianise covava aquell amor per Ogou. Molt de temps. Al costat del llit s'hi havia fet emmarcar una imatge de sant Jaume el Major, recte sobre el seu cavall blanc, el sabre a la mà, entrant en combat. Li agradava la imatge d'aquell home. Valent. Coratjós. Fort.

Faustin, el pare de Fanol i d'Ézéchiél, havia vingut a morir al costat de la seva concubina quan va tornar de Miami. Estava esgotat i va donar tots els seus estalvis a Cilianise, que l'havia sabut esperar. Aleshores, quan ell va morir, la tia Cilianise ja no va voler cap home de carn i ossos. Mentre esperava Faustin, havia alimentat el gust per l'absència. I Ogou havia ocupat aquell lloc.

La tia Cilianise havia invertit molt en aquella unió: el seu vestit vermell era magnífic i l'altar d'Ogou sumptuós en aliments, begudes i mocadors d'un roig viu al voltant dels matxets. La cerimònia es va allargar molt perquè Ogou jugava amb la paciència de la tia Cilianise, que, durant tres hores, no es mogué de la cadira col·locada davant l'altar just al costat d'una cadira buida. La seva paciència era pura. La tia Cilianise sabia que un déu és un amant capriciós. I esperava. Aquesta seria, a més a més, la seva funció. Esperar. La raó ja l'havia abandonada com un vestit massa estret. Caminava, folla i nua, per un camí que només ella coneixia. No ho vaig comprendre fins més tard. Massa tard. I en carn pròpia.

Dieudonné va ser sacsejat diverses vegades per un lleu-

ger tremolor. La possessió l'agafava desprevingut i cada cop es resistia tancant els ulls i colpejant-se el front amb el palmell com per despertar-se. Tornar a pujar a la superfície de la pròpia consciència. Va perdre peu, va titubejar, va tornar a tenir peu amb l'ajuda de Fanol, després d'Yvnel, i va aguantar. Al voltant seu, els cants i els tambors ja havien iniciat les estrofes per cridar l'espòs. Va demanar l'ampolla de *clairin*. Es va asseure i va atiar la flama. Els tremolors es feren tan violents que Dieudonné es va propulsar, amb les cames i els braços enlaire. I després, amb un moviment contrari, es mantingué dret com un fus, amb els ulls fixos en el buit. Els cants van redoblar la intensitat:

M'achté yon bèl manchèt pou Papa Ogou o
Yon boutèy rhum pou Ogou Féray o
Yon mouchwa rouj pou Papa Ogou o

[He comprat un matxet bonic per a Ogou, | una ampolla de rom per a Ogou Féray, | un mocador vermell per a papa Ogou].

Ogou va adoptar la postura del guerrer caminant al pas i fent grans gestos amb els braços. Un jove *bounsi* li allargà el matxet sagrat i li nuà el mocador vermell al coll. Va demanar *clairin* sec i un puro. Després va recórrer tota la sala fent girar el matxet en tots sentits, desafiant un perill invisible i desenes d'enemics. I finalment, en contra del que s'esperava, s'aturà en sec, recordant per què era allà. Era clar que buscava la seva promesa. Algú entre la gentada va cridar: «Papa Ogou, la teva promesa és aquí! Molt a prop. Gira't».

Ogou sé ou min m
Ki min nin m isit
Pran ka m, pran kam

[Ogou, ets tu | qui m'ha portat aquí. | Vés amb compte, vés amb compte].

Ogou es va acostar a Cilianise, asseguda a la cadira davant l'altar, i Julio, el Pè Savann, el sacerdot que havia succeït Érilien, va oficiar amb tota solemnitat. Cilianise va prometre rebre'l com una dona rep un amant i es posà un anell al dit.

Les noces de la tia Cilianise reconciliaren Anse Bleue amb els seus somnis antics. Els de sempre. Aquells somnis en els quals les promeses d'aigua fresca dels rierols anaven a parar als rius que, al seu torn, es llançaven amb tota la seva potència al mar fins a Guinea.

Des d'aleshores Ogou fou el centre de la vida de la tia Cilianise. «*Ogou, gason solid oh*», deia sovint. De vegades somreia tota sola a l'absent, el seu únic company, el seu amic, el seu amant. El més fidel, el més dolç, el més valent. Somreia a aquell bust de boira que ella preferia a qualsevol home de carn i ossos. Ja només feia tractes amb el Misteriós, l'Invisible, l'Àngel, el Sant. L'esperava alguns vespres, vestida com per anar a un ball, perfumada com per anar al llit. L'esperava amb la felicitat violenta de rebre l'espòs. Ogou la deixava després de cada trobada, amb la seva absència com una manta voluptuosa. La tia Cilianise mai no va saber parlar-ne. No deia res. Reia. Ogou li havia encadenat la llengua. Havia pres possessió de tots els seus mots sobre el plaer. Els seus mots passats, presents i futurs.

Més tard em vaig preguntar si, anomenant-lo i prou, no deia el nom del plaer. I jo, Cétoute Olmène Thérèse, adorava aquell impuls de la tia Cilianise cap a un home absent cent cops més present que tots els altres. Potser havia triat Ogou perquè no se li havia presentat ningú tan perfecte com Jimmy. La primera vegada que vaig veure Jimmy ho vaig pensar.

La mare i Altagrâce no assistien mai a les cerimònies; havien triat la porta estreta de la virtut a casa de les germa-

nes carismàtiques, fent-se butllofes als dits i escorxant-se els genolls damunt els graons de les esglésies. Jo em vaig escorxar viva desitjant Jimmy. Vaig jugar a fer veure que el rebutjava amb tanta vehemència com la que ell posava a buscar-me. La seva mirada em palpava com una fruita madura. El vaig sotmetre a un dejuni de Quaresma. Un llarg Divesdres Sant. A pa sec i aigua. ¿Qui de nosaltres és la presa? ¿Qui de nosaltres és el caçador? No ho sé. Em poso a prova en un joc que no conec. Un joc que m'encanta. Assegut a l'entrada del Blue Moon, Jimmy mira el món amb els ulls mig aclucats i la cadira tirada enrere. I sempre arrenca en tromba aixecant un remolí de pols.

Potser Jimmy només m'ha donat unes escorrialles i jo les he menjades de la seva mà. Jimmy m'ha llançat unes engrunes. M'ha fet jugar amb foc. M'he passat dies i nits esperant la mirada d'un home indiferent. ¿Per què, en un moment de la nostra vida, sentim aquesta necessitat de jugar amb foc? ¿De fregar la nostra raó contra la follia? ¿Per què? He jugat amb el foc. També he fregat la meva raó contra la follia. A la meua manera.

Amb l'ull dret, veig el mar. El miro a plaer. Sobretot perquè els quatre homes s'han aturat a mig camí. Malgrat la brisa matinal, suen. S'eixuguen el front. El rabassut es treu la jaqueta vermella. Espero que no vingui cap gos errant i em posi el morro humit contra la cara. Per ensumar-me.

La nit de l'huracà, ningú no va gosar mirar en direcció al mar. Ningú. Haurien tingut massa por. Tot un poble caminant espantat sota la pluja. Fins i tot quan el sol va començar a despuntar tímidament, van preferir mirar en direcció

als turons que dominen Anse Bleue. Ningú llevat d'Abner. Abner és el més valent de tots nosaltres. De tota manera, no em van veure marxar, ni van veure el mar tancar-se sobre meu com la tapa d'una sepultura.

Quan va ser prou gran, Abner també va voler atraure'ns cap a un món que no existia. Un món amb el qual l'havien fet glatir uns nous venedors de miracles. Un món els contorns del qual començava a traçar mentalment. Abner té sempre la paraula *desenvolupament* a la boca. Desenvolupament per aquí. Desenvolupament per allà. «Si tal·leu els arbres, no hi haurà desenvolupament. Si planteu mongetes a les terres del cafè, la terra es malmetrà i no hi haurà desenvolupament. Si defequiu als rius, no hi haurà desenvolupament». Vam plantar mongetes a les terres del cafè, allà dalt, vam talar els arbres i vam defecar als rius. Ell va creure que l'arribada al poder del profeta, cap del Partit dels Desposseïts, ho canviaria tot, amb nosaltres inclosos en aquest tot.

La còlera d'Abner va estar a l'altura de la seva decepció. Un dia, però, va deixar de mirar el món amb amargor. No sabíem d'on havia tret aquell coratge, però l'havia trobat. Va excavar pous, va provar llavors i va organitzar una cooperativa. Un bon enrenou en què el seu germà Éliphète no creia. Éliphète no creia en gaires coses. Amb Abner, hi va haver explicacions, més explicacions, sempre explicacions, per descriure'ns aquell món per fi desenvolupat i extravagant de tanta felicitat.

Jean-Paul, un descendent dels Mésidor, i François, un nebot de la senyora Frétilton, havien arribat encapçalant un equip que havia de posar en marxa un ambiciós programa de rec de les terres i havia de crear la cooperativa. Van venir amb les mateixes sandàlies dels homes i les dones del Partit

dels Desposseïts, i el mateix barret de palla. Jean-Paul caminava descalç de tant en tant, només per oferir a les seves plantes molsudetes i fines una oportunitat d'esgarrinxar-se. François va preguntar què menjàvem, com organitzàvem les famílies, quins eren els nostres mètodes de cultiu. L'altre no parava d'anar i venir pels cinc pobles del voltant amb vistes a organitzar la cooperativa. O recorria les planes i els turons per entendre d'on podia venir l'aigua i si era possible trobar-ne encara a no gaire profunditat. Hi va haver reunions, trobades a la zona i alguna vegada a Port-au-Prince. Abner en tornava sempre transformat. Va notar que tenia ànima de líder el dia que, després d'una reunió en la qual havia pres la paraula, el van convidar a la residència de Jean-Paul a Laboule. Allà, va beure whisky, un rom per a rics, i va escoltar una música dolça com el murmuri d'una dona.

Van passar els anys, tots molt semblants. Cada dia, entre dos resultats de la loteria, Dieudonné ens comunicava coses de les quals s'havia assabentat per les emissores de ràdio. El profeta havia transformat uns morts de gana, pobres i *maléré* com nosaltres, en bandes organitzades armades fins a les dents a les quals no era prudent acostar-se. Alguns blancs els venien a veure, els prenien per herois de western, per guerrers, i els entusiasmaven els seus noms de nit: Jojo Mata-rates, Hervé Pebre Coent o Chuck Norris. Uns noms que feien venir esgarrifances. Uns noms que suggerien que aquells homes podrien convertir-los en el seu pròxim àpat. Però a aquells blancs els agradaven les sensacions fortes. Aleshores escrivien articles per als diaris i els filmaven per fer por a uns altres blancs de molt lluny que els veien per televisió. Nosaltres també els vàiem a les televisions de Baudalet entre dos partits de futbol. Durant uns segons, ens dèiem que encara es vivia prou bé a Anse Bleue, a Roseaux o fins i tot a Baudalet. I no a Port-au-Prince.

Un dia que Fanol va venir de visita a Anse Bleue, Abner i ell se les van tenir. Fanol defensava la seva feina de quarta zona en una administració i negava que el que quedava del magre pastís es repartís a la vista de tothom. Que a tothom se li havia obert la gana, però que de passada s'emportaven la nata i les tres quartes parts del pastís. Que també hi havia gent que desapareixia i no se'n tornava a saber res més. Que d'altres morien crivellats de bales per desconeguts. Sempre eren desconeguts. Que alguns dels que desapareixien tornaven a aparèixer perquè els seus parents havien pagat. Fanol ho negava tot. Oxéna i Yvnel l'animaven a negar per no buscar-se problemes.

Però també es parlava en veu baixa d'un nou mannà miraculós. Blanc com la farina de la multiplicació dels pans de Jesús. Uns avions aterraven de nit per lliurar aquest mannà. O el llançaven des del cel en paquets. S'havien desbrossat terres senceres per a aquesta única collita.

Dalt del camió que havia llogat a un home de Roseaux, Éliphète havia vist moltes terres i havia sentit un munt de coses entre Anse Bleue, Roseaux, Baudalet i Port-au-Prince. Un dia de gran inspiració va afirmar que els miracles no es produïen.

—L'únic miracle vindrà del cel i serà enverinat. Perquè ens l'enviarà el dimoni sobre unes ales metàl·liques. Les ales metàl·liques que solcaran el cel. I aquest mannà ens el menjarem asseguts sobre pedres de foc, sota un cel sec, enmig dels darrers cactus i *bayahondes*, entre discoteques, quatre per quatre rutilants, malfactors, prostitutes de saló i AK-47. —Va fer un gest amb els dos braços contra el pit per mostrar-nos que allò eren unes armes mortíferes. Éliphète no s'equivocava—. El món és un lloc difícil. O t'espaviles o et maten—va concloure.

—Jo no em vull morir!—va cridar Cétoute.

Només tenia dotze anys. No sabíem d'on havia sortit aquell crit. L'havia agafat desprevinguda. I tots vam riure. I llavors Cétoute se'n va anar amb la mare i les germanes carismàtiques al porxo estret que tenien davant de la casa. Va recitar amb totes tres «Déu vos salve, Maria» per oblidar un moment les prodigioses i terribles sorpreses que la vida els reservava en aquell temps i en aquell lloc.

Un matí d'abril, un quatre per quatre nou recorria un quilòmetre rere l'altre, i des de Port-au-Prince els vianants es giraven en veure'l passar. A les viles i pobles, els nostres ulls l'engrapaven com urpes. Quan el quatre per quatre va arribar al cim del que semblava ser l'últim cim del món, Anse Bleue s'oferí a la mirada de Jimmy en sa totalitat. El mar era com un plat que lluïa fins a perdre's de vista, deixat allà per reflectir tota la potència del sol, com si la terra condemnada estigués captiva entre dues fatalitats, cremar-se o ser engolida. Va donar una llambregada a aquells poblats com petites butllofes damunt la sorra. Purulentes. Nauseabundes. El xofer s'havia embrancat en un llarg lament sobre aquella terra que, sense cap pudor, mostrava les seves tripes i les seves cicatrius. Abandonada per tots. Jimmy es mantenia sord i indiferent a aquella cantarella ploranera i avorrida del xofer, a qui al cap d'una estona va demanar que callés perquè tenia calor. Jimmy volia pensar tot sol. Sense les crosses d'un home l'opinió del qual no comptava. El desordre encara era més gran del que s'havia imaginat, i no és que li desagradés. Gens ni mica. El desordre era el seu element, la seva respiració, la seva aigua i el seu cel. Es va fregar les mans, amb un somriure d'orella a orella. Amb gran sorpresa del xofer, que havia vist la rendició de l'home del barret negre i les ulleres gruixudes i dels seus uniformes blaus, la pujada del Partit dels Desposseïts amb el seu profeta, els seus homes i dones de bones paraules, que en pocs anys s'havien fet més rics que els del Partit dels Rics i havien fet esmolar els mateixos matxets i crepitat els uzis.

El xofer es preguntà què podia fer somriure el seu client.

—Senyor Jimmy, és com a la Bíblia, avui és difícil separar el gra de la mala herba.

—Aquesta feina la deixo a Déu Nostre Senyor—va contestar Jimmy.

A partir d'aquell moment, el xofer va decidir parlar del temps, i ni tan sols mencionar la carestia de la vida i encara menys la desolació del camp. No volia ni predicar ni fer-se enemics, i encomanava la poca ànima que li quedava a Déu cada diumenge i cada dimarts al dejuni de l'església renovada dels pentecostals.

—¿Com són les autoritats de la zona?

El xofer va fer gairebé amb èmfasi:

—Una gent molt seriosa.

I després de repetir tres vegades i amb insistència «molt seriosa», va alabar les qualitats d'uns i altres, del comissari, de l'alcalde i dels seus assessors, dels diputats i del senador. Jimmy no es creia ni una paraula i per dintre anava dient: «Em menteix, però aquesta colla de pollosos no mereix res millor». Tenia pressa per arribar fins al turó Morin després de Baudalet. «No pot ser, Baudalet, ¿on ets? ¿Potser, intuïnt que jo arribava, t'has ficat sota terra?». Només de pensar-ho li van venir ganes de riure com un boig. I els ulls li brillaren amb l'esclat dement que tenen els ulls dels homes per a qui l'infern és l'estat d'ànim preferit.

Jimmy va murmurar alguna cosa entre dents que el xofer no va entendre. Quan li va demanar que repetís el que acabava de dir, Jimmy li va respondre que no era res important, només el balbuceig d'un home commogut. El xofer no se'n va creure ni mitja paraula i, naturalment, no va insistir.

Al xofer li costava avançar per aquella carretera rocallosa. El jeep nou de trinca, un SUV japonès, causava sensació

entre els vianants i els automobilistes, i també entre els pagesos per allà on passava.

Quan finalment arribaren al mercat de Roseaux, Jimmy va murmurar: «He tornat i us n'adonareu. Un Mésidor ha tornat i això no és qualsevol cosa». Aquesta vegada havia pronunciat les paraules prou fort perquè el xofer ho sentís i s'empassés la saliva. Jimmy era del Partit dels Rics, però tenia contactes dins del Partit dels Desposseïts i es disposava a atiar el desordre amb còmplices de tots dos bàndols.

Havia d'actuar de pressa, molt de pressa. El seu avi, Tertulien Mésidor, estava agonitzant i ell, el fill de Mérien Mésidor, repudiat uns anys abans, volia fer-se acceptar per aquell avi que no coneixia. Fer-se acceptar per redimir el seu pare. Però també per agafar, per acaparar. Tertulien, perseguit a causa de les seves trifulgues amb els homes de blau, s'havia refugiat a la República Dominicana i havia tornat més tard mig d'amagat. Esperant que la roda girés. En un país on l'arma més segura és passar desapercbut i la defensa més efectiva, escapolir-se. Per deixar passar la tempesta, abans de desplegar de nou les ales i udolar amb els llops del moment.

El diumenge següent, davant l'església pentecostal de Roseaux, el xofer del SUV groc va explicar l'arribada de Jimmy, i els criats de Tertulien ens van explicar després, al mercat de Baudelet, l'última conversa del moribund amb el seu nét. A còpia de rebre'ls fins i tot als nostres camps, sabíem que els llops del moment, amb uniforme dels exèrcits del món o sense, venien de tot arreu per caçar o esquarterar aquell cadàver molest en què ens havíem convertit. Haití, *yon chaj twò lou*, una punxa que Amèrica té clavada al peu.

Nosaltres, a Anse Bleue i als altres pobles, érem com un cavall recalitrant que decididament no es pot embridar ni

amb astúcia ni per la força. Llavors ens van circumscriure en un tancat. I nosaltres encara taral·lejàvem per dins: «*Chèn ki chèn, nou krazé li | Ki diré pou kòd o?*» [Hem pogut segar cadenes. | Imagineu-vos una corda de no res!].

Quan Tertulien va veure aquell nét que havia vingut de tan lluny no va deixar que el record de Mérien pugés a la superfície i li espatllés l'alegria.

Marie-Elda, l'esposa de Tertulien Mésidor, era d'una fragilitat que contrastava amb la xerrameca ininterrompuda del seu marit. Cap criat no recordava haver-li sentit dir mai una paraula de més, una paraula massa fort, una paraula fora de lloc. Marie-Elda Mésidor semblava mirar cap a l'altre costat de la vida sense fer cas del que passava allà, a ulls veients. Davant del seu nas. No ens vam saber explicar mai la seva presència en un lloc com aquell, la seva presència en un llit al costat d'un home així.

Tot i que cada part la deixava més fràgil que l'anterior, això no li havia impedit, sense una llàgrima, sense un crit, portar al món deu fills, com havia volgut el seu marit: Osias, Boileau, Pamphile, Candelon, Théophile, Joséphine, Horace, Ermite, Madrine i Mérien. Tots, igual que Marie-Elda, obeïen el pare sense dir ni piu. Tots excepte Mérien, el més petit, que havia vingut al món amb un agulló enverinat al pit. Com passa amb els ben nascuts, la cria del tigre va començar molt aviat a assemblar-se a son pare.

L'última vegada que Tertulien havia pegat a Mérien, tot-hom va pensar que el mataria. Amb un nervi de bou a guisa de fuet, li havia escorxat la pell, després li havia donat cops de puny al tors, a la cara i als braços. Com si volgués fer sortir del seu fill algun esperit maligne. Mérien va acceptar els cops fins que una còlera sorgida del fons de les entranyes el va fer saltar, tirant el cap endavant com un toro

jove, i va colpejar al seu torn amb totes les forces. Tertulien Mésidor va caure d'esquena. El fill va clavar el pare a terra, rodejant-li el coll amb les mans, disposades a estrènyer, dures, damunt la nou d'Adam. Si no hagués estat pels crits de sa mare, la interposició d'Osias, el germà gran, i els xiscles dels criats, potser Mérien hauria comès l'irreparable. Tertulien, en aixecar-se, va agafar un matxet i va amenaçar Mérien, que va recular sostenint la mirada al seu pare. Cap criat, cap dels altres germans no el va poder atrapar. Se'n va anar corrent i va sentir darrere seu com Tertulien, son pare, el maleïa fins a la cinquena generació. Mérien Mésidor, uns dies més tard, ho vam saber pels criats més xerraires, va arribar a casa d'una de les seves ties als Estats Units. D'això feia molts anys.

Tertulien estava emocionat. I això va fer afluir aquell dolor que li dibuixava a la cara unes ganyotes horribles. La boca semblava voler aspirar tot l'aire al voltant seu. Del fons de la gola li va sortir un murmuri inaudible. Només va tenir forces per acariciar la mà del seu nét, posar-li una mà damunt dels cabells i allargar-li un paper. Li va demanar que escrigués el nom dels homes i les dones amb els quals podia comptar. Per al que fos. Per a tot.

—Apunta, fill meu!—Tertulien Mésidor, en un últim sobresalt, es va incorporar al llit i va concentrar les últimes forces per fer sortir de la boca com un llançaflames—: Fill meu, no tinc cap remordiment i no imploraré la clemència de Déu. A còpia d'estafes i baixeses he acumulat una petita fortuna, béns, béns i més béns. Sóc més ric que tots els habitants d'aquests cinc pobles junts. Res no ha aturat el meu braç quan he volgut matar, robar i violar. Res. Els dies eren bons quan tenia sang a les mans. És com si Déu m'hagués cedit el pas cada cop que jo avançava. —Es va aturar per riure com un boig, els ulls brillants de demència—. Ho

he vist tot en aquesta illa. Fins a la segona ocupació dels Marines. I dic bé la segona ocupació, fill meu, perquè n'hi haurà d'altres. I sempre he trobat únicament aquest mateix respecte de tothom, ¿em sents?

Jimmy va assentir:

—Sí, sí.

I Tertulien el va agafar per la camisa:

—Sí, respecte per l'or i pel poder. Res més, fill meu, res més.

Tertulien volia parlar abans de morir per gaudir el plaer de recordar els seus crims. Va pronunciar les últimes paraules desplofant-se sobre el llit. Va morir amb els ulls oberts.

La notícia que Jimmy havia tornat es va estendre pels camins, d'una cabana a l'altra, per tots els racons dels mercats. D'un *jardin* a l'altre. Aleshores ens va semblar un cop més que no havia passat res. Que el Partit dels Desposseïts no havia existit. Alguns dels nostres van començar a desconfiar dels seus records. Van arribar a creure que les nostres febres només havien estat el fruit d'una al·lucinació col·lectiva. Que la desgràcia d'abans, la de l'home del barret negre i les ulleres gruixudes, potser era millor que la que avui clavava els ullals a les nostres vides.

Jimmy va decidir recuperar-ho tot, i més encara del que li corresponia. Seria una plaga. També ell. «He tornat i us n'adonareu».

Jimmy és qui m'ha matat. I tot va començar amb l'avió. Era un divendres i jo havia marxat de Baudalet com cada divendres per tornar a Anse Bleue.

És cert que la primera vegada que l'avió va sobrevolar Anse Bleue, en plena nit, ens vam despertar sobresaltats. I mon pare, encara adormit, ens va cridar un rere l'altre en veu baixa, amb unes paraules deformades per la por, com si tingués a la boca un moniato ardent. Ens va cridar per preguntar-nos si no sentíem aquell soroll estrany sobre els nostres caps. Tots atordits de son, amb els ulls mig tancats, també nosaltres vam parar l'orella a aquell rugit sord que acabava de foradar la nit. Primer vam creure en un senyal del cel o del país sota les aigües.

Després de fer tres voltes per sobre d'Anse Bleue, el soroll de l'avió es va atenuar, com si el silenci l'anés engolint a mesura que es dirigia cap al turó Lavandou. I al cap d'un moment que ens va semblar molt llarg, ja no vam sentir res més.

El pare, la tia Cilianise, Yvnel i els nens, que s'havien despertat molt més aviat del que solien, parlaven tots en veu baixa davant les cabanes. Els nens corrien entre les nostres cames i barrejaven els seus crits amb els cants del gall i amb els lladrucs del gos, que feia voltes sense anar enlloc. Vam parlar amb frases que deien i no deien. Com si juguéssim a fet i amagar amb nosaltres mateixos. Els segons eren plens de paraules i tanmateix poblats de silenci. Però ens enteníem, com sempre que una paraula muda talment una presència fosca s'instal·lava entre nosaltres. Tot aquell enrenou

ens agitava en un gran guirigall. Llavors miràvem ara el mar, ara el cel embuatat de blau i rosa descansant sobre el pendent dels turons. I jo, Cétoute Florival, vaig sentir el temps rosegant-nos com un exèrcit de rates.

Altgrâce va indicar quina havia estat la trajectòria de l'avió just per sobre de la nostra cabana, abans que l'oncle Yvnel la corregís aportant un argument imparable que va semblar tenir autoritat: ell sabia com estava fet un avió, perquè Léosthène li ho havia descrit fil per randa: els seients de l'avió, el cinturó per cordar-se'l a la cintura, els forats d'aire que et remouen l'estómac, les hostesses que omplen els impresos d'una colla d'analfabets com nosaltres que cada dia forcen les portes dels Estats Units.

Abner va evitar la qüestió de la trajectòria, que ja havia fet córrer massa saliva, però va adoptar aquell aire inquiet i malhumorat de qui en sap prou per estar preocupat però no prou per compartir aquella preocupació amb nosaltres. Es recargolava amunt i avall els pèls de la seva barba de dies i s'acomentà amb un «No m'agrada aquest avió. No m'agrada el que ens portarà». Quan li vam preguntar què volia dir amb aquestes paraules, es limità a concloure que segons ell l'aparell havia aterrat a les terres dels Mésidor.

Abner va catalogar l'esdeveniment en la llarga llista dels que, des de feia uns quants mesos, trasbalsaven la vida tranquil·la d'Anse Bleue, després d'haver posat l'illa de cap per avall. Cilianise va anar més enllà i va parlar amb la mandíbula inflada per una paraula massa grollera.

Oxéna es disposava a donar la seva opinió quan Dieu-donné, el meu pare, li ordenà amb un gest de la mà que callés. Després, mirant el cel quatre vegades seguides, va parlar amb una veu que significava que el debat quedava tancat per sempre. Aleshores, sense necessitat d'esmentar-ho,

tant Dieudonné com tots nosaltres vam tenir clar que juràriem davant tothom que no fos d'Anse Bleue que aquella nit no havíem vist res, que no havíem sentit res.

Apujant-se el coll de la jaqueta esflagarsada, va dir que feia massa temps que no havíem alimentat els Esperits, i que tots aquells esdeveniments eren allà per recordar-nos-ho.

Faig el recorregut a l'inrevés. Per última vegada. Anant cap a la meva segona mort. L'autèntica.

«Si em busques, em trobaràs». ¿Per què m'obsessiona tant aquesta frase?

La segona vegada que em trobo amb Jimmy ja sóc una captaire d'amor.

He oblidat moltes coses que volia recordar i recordo coses que hauria d'oblidar. Però és així. Àngel de la guarda, no m'abandonis. Divago. Divago...

He rondat pel poble tres nits seguides. Esmunyint-me entre els intersticis. Sense carn ni ossos. La carn i els ossos ja molt dissolts per la sal i l'aigua. Tallant les ombres com la roda d'un vaixell.

No volia abandonar Anse Bleue. No d'aquesta manera. Afortunadament, com passa sovint, la direcció del vent va canviar bruscament durant la nit: no vaig anar cap a alta mar, sinó que vaig tornar enrere. Vaig seguir la costa. Com si Loko, Agwé, Aida Wèdo i tots els altres tampoc no volguessin que abandonés Anse Bleue i els seus voltants. No tan aviat, no tan de pressa...

Aleshores, tota la nit, vaig rondar pel poble. Fins a la matinada. La meva olor forta d'animal marí va penetrar pertot

arreu sense despertar el més mínim sobresalt. Per molt que m'esmunyís entre les parets de les cabanes del poble, que aixequés les poques cortines esfilagarsades de les finestres desencaixades, que obrís amb estrèpit com un vent contrari les portes mal ribotejades i cridés els seus noms, ningú semblava veure'm. Ningú no semblava sentir-me. Ningú. Només mencionaven el meu nom entre sanglots ofegats.

La comitiva s'ha aturat i ara els quatre homes em deixen damunt la sorra. És la segona parada que fan. Tenen set i demanen aigua a dues dones que han deixat les seves ocupacions de bon matí per afegir-se a la petita colla que m'acompanya.

Aquest matí, el món és bell, el cel aviat estarà com rentat, després de les pluges. Penso en Abner, que no es deixa convertir mai a la desgràcia. Que sempre es nega a entrar en els seus corredors negres. Mentre que jo, aspirada des de fa molt de temps pel buit, m'endinso rere les petjades d'Olmène.

Altagrâce va jurar que havia vist Jimmy a la carretera entre Ti Pistache i Roseaux dins la camioneta descrita per Octavius, un home de Roseaux. També va ser Octavius qui va explicar l'incendi.

Just quan s'acabaven d'adormir, ell, que té el son lleuger, va sentir un enrenou, uns murmuris a fora. Acostant l'ull a un forat de la finestra, Octavius va veure clarament els contorns d'una camioneta grossa i nova de color verd. «En van baixar dos homes—va afirmar—. Vaig reconèixer l'home baix i rabassut que només parla espanyol, duia una ampolla a la mà. L'altre home, probablement el que conduïa—va continuar Octavius—, va treure un encenedor. Aquests saben què fan, ja us ho dic jo. Són especialistes. I vaig veure com la flama s'acostava al drap. Em vaig estremir dient-me: “No seran capaços de fer una cosa així”, i vaig fer un crit. Vaig despertar el meu germà Brignol. Vaig despertar la mare. El braç de l'home rabassut es va distendre i la flama va descriure un arc circular i va venir recta cap a nosaltres. L'ampolla va topar contra la fusta de la finestra i jo em vaig apartar. El buf va estar a punt de rebentar-me el timpà. Les flames van córrer pel terra, cruixint, crepitant, els cruixits ho van envair tot pertot arreu. Vam sortir precipitadament per escapar de la foguera i de l'olor asfixiant de benzina. I tots vam sentir el xofer que deia clarament: “La propera vegada et matem, Octavius. És un avís”. Em vaig aguantar per no fer-m'ho a sobre. Perquè aquests homes són terribles».

Aleshores, en veu baixa, va confessar a Altagrâce que,

al cap de dos dies, Jimmy li havia fet una amenaça encara més greu: «La propera vegada, et faré tallar, *massisi**, abans de liquidar-te». Ho havia dit recolzat al seu cotxe, amb un escuradents entre els llavis. Jo volia demanar a Altagrâce que no digués res. Que parés d'escampar xafareries. Però no vaig dir res. Tampoc no vaig dir res a Cotte ni a Yveline.

«¿On vas conèixer l'home rabassut?». «¿Com vas conèixer Jimmy?». Octavius es va embranchar en unes explicacions confuses. En realitat, Octavius treballava per a Jimmy. Li ho va dir a sa mare, als veïns, a tothom. Però ningú no se'l va creure. L'endemà vaig trobar-me amb Octavius i el vaig detestar, amb aquella cara d'espia i de...

«Està gelós!», em vaig repetir per dintre unes quantes vegades seguides.

Llavors, quan l'avió va sobrevolar Anse Bleue per segona vegada, ja érem gent avisada. Éliphète tenia raó. Més que Abner. Jo volia saber més coses. Llavors vaig sortir de caça. Vaig sortir a caçar un canalla.

L'endemà vaig sorprendre Jimmy no lluny del Blue Moon, allargant un paquet a Octavius. Jimmy em va veure i va córrer darrere meu per atrapar-me. En tornar a casa, no vaig dir res. Hauria tingut massa por de traïr-me explicant-ho tot. Vaig preferir fer més gruixuda la capa de silenci que ho tanca tot dins la tomba de l'oblit. Vaig cedir a la son com qui s'abandona a la mort. ¿Que no he nascut en un temps sense vergonya?

Malgrat les recomanacions i els advertiments del mestre, de la ràdio i dels membres del CASEC* que van passar a avisar-nos que un gran huracà colpejaria la costa, em vaig entretenir pel camí. Vés a saber per què.

Hi ha aquelles amples glopades de sal i d'escuma damunt la sorra.

Al crepuscle de fa tres dies, però, no vaig veure res. Res. Massa ocupada intentant respirar. Massa ocupada intentant no veure venir tot el que passaria després.

«No facis res que puguis lamentar. No ho facis», repeteix la mare.

Més tard, el vent va bufar sense parar. Arrencava les branques dels arbres. Aixecava les fulles amb borrasques. Vaig pensar en els sermons del pastor Fortuné a l'església dels pentecostals que ens explicaven Ézéchiél i Oxéna. En l'arca de Noè. I em vaig imaginar que el mar havia ocupat el lloc del cel i ens abocava tota la seva aigua. Realment ho vaig creure. I que aviat homes, dones, animals i criatures...

Trombes d'aigua del cel negre van caure sobre Anse Bleue i sobre el mar violeta. El vent es va desencadenar enmig de tot aquell aigüat, excavava remolins d'aire i de pluja, alçava onades gegantines per assaltar les roques, desarelava els arbres, s'emportava xapes i desfeia teulades de palla.

De seguida uns llampecs van esberlar el cel com una vella carabassa. Jo vaig fer veure que escoltava els consells. Que tornava a casa. En realitat, em vaig amagar darrere les *bayabondes* a dalt del turó.

Estossego i perdo peu. Ja no escupo l'aigua fent gloc-gloc a la superfície del mar. El meu cor atura bruscament la seva trajectòria lliure.

Loko, dins la veu del vent, ha bufat tota la tarda fins a fer-me fer tentines, fins a fer-me doblegar els genolls. És un d'aquests huracans amb el vent que t'encisa i que et fa tornar boig. S'ha alçat amb estrèpit colpejant-me les temples. De sobte m'ha assaltat una alegria nua. Guardo el record

d'una mena d'embriaguesa apoderant-se de mi. Era lliure en el vent. En el mar. En sintonia amb el gran cor salvatge. Travessada pels mateixos remolins violents. Vaig tenir ganes de cridar: «Amor meu, ¿on ets? No tinguis cap por. Només és la fascinació de la lluna. Només això, amor meu».

I després, damunt del meu cap i contra el meu clatell, dues mans que m'obliguen a enfonsar-me en les onades. Malgrat jo. Malgrat l'alè que comença a faltar-me, m'agito en tots sentits. Els meus gestos són tan bruscos com desesperats. Em debato fins a l'esgotament. Fins que la respiració m'abandona.

Però vet aquí que perdo peu. Bec aigua fins a l'asfíxia. Em desplomo com un animal abatut. Entre les cuixes, una mà, una carn que m'estripa. Em giro. La meva mirada incrèdula s'escandalitza. I de sobte, la foscor líquida. Cada cop més freda. En aquesta nit de vent i d'aigua, m'ha agafat per les espatlles i m'ha mantingut amb el cap sota l'aigua abans de desaparèixer entre les bardisses.

En acostar-se a Anse Bleue, malgrat el cansament enorme, els quatre homes han accelerat el pas. Percebo al lluny la nostra cabana de totxos i totes les altres, embolcallades encara en una boira de faula. Totes les cares estan girades cap al nord. En direcció a la comitiva que avança. Els homes suen copiosament. Els seus braços, tot i ser vigorosos, tremolen. Una morta pesa molt.

Sento una mena de so incontrolable, com una cosa sortint del ventre d'un animal que degollen. I que, després d'excavar un forat negre als ossos en les profunditats de la carn, puja pel pit, estreny la gola i surt esquitxant per la boca a l'aire lliure. La mare crida el meu nom clarament amb uns aguts eixordadors: «Cétouuuuuute, Cétouuuuuute!».

Anse Bleue plora, però aviat Anse Bleue farà tot el que calgui perquè jo deixi de rondar pels encontorns. Perquè

ben aviat tots puguin pensar en mi sense ser aspirats cap a l'altre costat. Només tornaré per fer-los el bé. Hi ha el costat de la pena, que encara pertany a la vida, i hi ha la barrera de la mort.

El sol havia desfet els últims parracs de núvols quan Abner va veure una estranya comitiva procedent de Pointe Sable que venia per la banda nord de la platja d'Anse Bleue. El crit de sa mare, Philomène, va esquinçar l'aire, va convertir el cel en parracs... Dieudonné, bramant el seu dolor, la sostenia com podia. Abner es va sentir molt sol. Sol i desesperat. Va esperar un moment i va empassar saliva involuntàriament. Els llavis li van començar a tremolar i se li va entelar la vista. Va sentir que tenia ganes de plorar i va lluitar contra aquestes ganes fregant-se els ulls fent un gest ràpid amb el replec del colze. Va sortir a rebre la comitiva. Nosaltres el vam veure sortir i el vam seguir. Va agafar el mòbil i va marcar el número de la comissaria de Roseaux. Per primera vegada, homes de l'ordre i la justícia trepitjarien la terra d'Anse Bleue.

Després de parlar amb ells, ens va dir que havia recuperat aquell coratge que creia que l'havia abandonat per sempre. Va pensar en la collita que aquest any seria més generosa gràcies a les obres d'irrigació de Jean-Paul i de François, gràcies a la construcció del dispensari dels pentecostals, que ja s'estava acabant, i gràcies a la cooperativa que havien creat. Tot això li posà una mica de clemència al cor. Durant uns segons. Només uns segons. No renunciava... Avançava. Gairebé va titubejar.

Aleshores vam seguir Abner, tan còmode entre les *bayahondes* que no ens deixaven veure el camí. El camí de demà. Aquells arbusts on no vèiem obrir-se cap sortida. Contràriament a nosaltres, Abner, amb un matxet invisible, sem-

blava arrencar els matolls i avançava. Vam adaptar el nostre pas al seu.

La meva veritable mort començarà quan em rentaran, em tallaran les ungles i alguns flocs de cabells, que conservaran amb cura dins d'una ampolleta. I Dieudonné, el meu pare, Cilianise, Fanol i tots els altres em confiaran missatges per a aquells i aquelles que veuré o tornaré a veure abans que ells. Dieudonné em murmurarà les tres frases sagrades a les orelles. Aniré sola sota les aigües, deixaré els meus déus protectors dins l'aigua de la carabassa que tinc al costat.

Quan, després de quaranta dies, em trauran de l'aigua, giraré per fi els ulls cap a la llum, i serà per als meus el començament d'un companyonatge amb tots ells. La meua mort ja no serà un turment. Curaré ferides. Endolciré l'amargor. Intercediré prop dels *lwas*, dels Invisibles.

Si pogués, demanaria a Altagrâce i a la mare que em possessin el vestit blanc que és igual que el d'Erica a la sèrie *All My Children* i que em calcessin les sandàlies vermelles de talons alts. Altagrâce, la meua germana, sap exactament on són, en un bagul sota el meu llit.

M'agradaria arribar a Guinea o prop del Grand Maître amb un vestit de reina i peus color vermell de foc. Jo sóc així. Sóc filla de Fréda.

GLOSSARI

- Agwé** Divinitat del mar, dels oceans.
- arbre véritable** Nom haitià de l'arbre del pa.
- asson** Carabassa buidada emplenada d'ossets; una mena de sonall que serveix de ceptre ritual a l'oficiant durant les cerimònies del vudú.
- badji** Santuari pròpiament dit del temple vudú.
- baka** Criatura malèfica.
- bain de chance** Bany especialment preparat per atraure els favors dels déus.
- banane pesée** Banana mascle fregida.
- bâton gaiïac** Bastó de fusta de *gaiïac*, especialment sòlida.
- batouelle** Pala.
- bayahonde** Arbust salvatge.
- bois-fouillé** Barca tallada a partir del tronc d'un arbre.
- borlette** Loteria.
- bougie baleine** Espelma rudimentària, que originalment es fabricava amb greix de balena.
- cacos** Rebels que es van revoltar entre els anys 1915 i 1920 contra l'ocupació nord-americana.
- candélabre** Varietat de planta amb la qual es construeixen tanques al camp.
- carabella** Teixit de cotó ordinari.
- carreaux** Unitat tradicional haitiana de mesura de les superfícies que correspon a 1,29 hectàrees de terra.
- CASEC** Consell d'Administració de la Secció Comunal, òrgan executiu de cadascuna de les *sections communales*, la divisió administrativa més petita d'Haití.
- chanson-pointe** Cançó que conté sobreentesos sobre un esdeveniment que ha succeït a la comunitat o sobre una qüestió política.

- cher maître, chère maîtresse* Que exerceix de propietari i no ha de donar comptes a ningú.
- choukèt larouzé* Adjunt del cap de secció que, abans de 1986, s'encarregava de l'ordre i la seguretat en el món rural.
- chrétien-vivant* Ésser humà.
- clairin* Aiguardent de canya de sucre de primera destil·lació.
- coucouye* Cuca de llum.
- coumbite* Forma de treball col·lectiu, ajuda mútua.
- Damballa** Déu serp que sovint es representa juntament amb la seva esposa, Aida Wèdo.
- danti* Cap d'un *lakou*, que té un gran poder de decisió.
- démembré* Porció de terra comunitària que no anirà a la indivisió i que conté els atributs espirituals del llinatge.
- désounin* Cerimònia que té lloc després de la mort per preparar el pas al més enllà. També es pot fer servir com un adjectiu que significa 'desconcertat'.
- divinòr* Endeví.
- djon-djon* Bolet negre que dona color a l'arròs o a les carns i els confereix un gust especial.
- doko* Lloc allunyat i clandestí que servia de refugi als insurgents després de la independència.
- don* Gran terratinent.
- drapeau* Estendard fet de lluentons de colors vius que simbolitzen les divinitats protectores del *lakou*.
- Erzuli Dantò** Un altre avatar d'Erzuli que simbolitza la resistència i la força.
- Erzuli Fréda** Divinitat de l'amor, bella, coqueta, sensual i malgastadora; una de les tres grans figures de les divinitats femenines.
- femme-jardin* Concubina encarregada de cultivar una parcel·la de terra per a un propietari.
- franginen* Individu nascut a l'Àfrica i que va sobreviure a la revolució de 1804.
- gaguère* Espai destinat a la baralla de galls, molt apreciats.
- Gédé** Divinitat que simbolitza la vida i la mort.
- gourde* Moneda haitiana.

Gran Bwa Divinitat dels arbres i dels boscos.
Grand Maître Nom que es dona al Déu únic en la religió vudú.
griot Porc fregit.
grouillades Contorsions.
guayabelle Guaiabera, camisa típica del Carib.
guildive Destil·leria artesana.
habitation Gran propietat.
hougan Sacerdot vudú.
hounsi Iniciat en el vudú.
jardin Equivalent del camp o de la propietat que pertany a un pagès.
jeunesse Noia de mala vida, prostituta.
kabich Pa alís.
kamoken Opositor a les dictadures dels Duvalier pare i fill, de 1957 a 1986.
kanzo Iniciació que permet a una persona que el foc no la cremi.
kasav Coca de farina de mandioca.
Labalenn Divinitat vudú de l'aigua.
lakou Espai on viu la família extensa.
lalo Jute.
lambi Conquilla marina que els pagesos fan servir com un corn.
lampe bobèche Recipient on crema una metxa xopada d'oli.
Lasirenn Divinitat que treu els moribunds de sota l'aigua per dur-los a Àfrica.
Legba Divinitat que obre els camins i que s'invoca al començament de les cerimònies religioses per obrir pas a les altres divinitats.
Loko Divinitat del vent.
lwa Divinitat en la religió vudú.
majò jon Aquell que, en el *rara*, fa malabarismes amb un bastó o amb una creu de quatre branques de la mateixa longitud.
mambo Sacerdotessa vudú.
mantègue Llard.
mapou Arbre monument sagrat de tronc ample i arrels profundes que té la mateixa funció que el baobab a l'Àfrica.
massisi Homosexual.

- matelote* Amant.
- mèt tèt* Divinitat més important per a una persona.
- nordé* Vent del Nord.
- Ogou* Divinitat de la guerra i del foc, el doble del qual a la religió catòlica és sant Jaume el Major.
- paille* Marihuana.
- paquet wanga* Paquet amb uns ingredients que suposadament contenen forces.
- Pétro* Divinitat criolla, i no d'origen africà, que té fama de violenta.
- pian* Malaltia infecciosa endèmica entre els pagesos a la dècada de 1940.
- plaçage* El tipus de relació matrimonial més comuna i que és una forma de concubinatge.
- point* Poder conferit a algú per un *hougan* o una *mambo*.
- poto-mitan* Pilar central del peristil vudú per on baixen les divinitats.
- priyé deyò* Totes les pregàries que precedeixen la cerimònia religiosa pròpiament dita.
- ralé min nin vini* Artifici màgic per atraure.
- rangé* Dissenyat per fer mal.
- rapadou* Sucre morè artesà.
- rara* Carnaval que comença després del dimecres de cendra al món rural.
- rigoise* Fuet fabricat amb nervi de bou.
- roi* El qui presideix la colla; sol ser el cap del *lakou*.
- Simbi* Una de les divinitats del mar.
- son* Ritme cubà de principis del segle XX.
- talons kikites* Sabates de taló d'agulla.
- tambour assòtor* El tambor més gran.
- tap-tap* Vehicle de transport col·lectiu.
- tchaka* Vianda molt rica preparada amb mill, fesols i altres verdures.
- timoun* Infantil, pueril, immadur.
- trempe* Preparació a base d'alcohol de primera destil·lació en la qual es posen a macerar herbes i espècies.

vaccine Instrument de vent fabricat amb bambú.

vèvè Dibuix que representa una divinitat.

Zaka Divinitat de la terra, els jardins i els pagesos.

AQUESTA EDICIÓ, PRIMERA, DE
«BANY DE LLUNA», DE YANICK LAHENS,
S'HA ACABAT D'IMPRIMIR A
CAPELLADES EL MES
MES DE MARÇ
DE L'ANY
2017

Col·lecció Biblioteca Mínima
Últims títols

177. HIROMI KAWAKAMI *El cel és blau, la terra blanca*
(3 edicions)
178. QUIM MONZÓ *Esplendor i glòria de la Internacional*
Papanates (3 edicions)
179. MARIE NDIAYE *Tres dones fortes* (2 edicions)
180. DAVID MONTEAGUDO *Fi*
181. EMPAR MOLINER *No hi ha terceres persones* (3 edicions)
182. STEFAN ZWEIG *La impaciència del cor*
183. PATRICK DENNIS *La tieta Mame* (2 edicions)
184. DAVID MONTEAGUDO *Marcos Montes* (2 edicions)
185. HIROMI KAWAKAMI *Allò que brilla com el mar*
186. GABRIEL GALMÉS *Vull una estàtua eqüestre.*
Cròniques de 1990 a 2001
187. HIROMI KAWAKAMI *Abandonar-se a la passió.*
Vuit relats d'amor i desamor (2 edicions)
188. RALPH ELLISON *Un home invisible*
189. FRANCESC SERÉS *Mossegar la poma*
190. TEJU COLE *Ciutat oberta*
191. GEORGES SIMENON *El gat*
192. HIROMI KAWAKAMI *El senyor Nakano i les dones*
193. GEORGES SIMENON *El gos groc. (Els casos de Maigret)*
194. MORDECAI RICHLER *El cas d'en Barney Panofsky*
(2 edicions)
195. PATRICK DENNIS *La volta al món amb la tieta Mame*
196. HIROMI KAWAKAMI *Manazuru. Una història d'amor*
197. GEORGES SIMENON *La neu era bruta*
198. MARTÍ DE RIQUER *Spinoza i els gentils. El triomf de la fonètica*
199. STEFAN ZWEIG *L'embriaguesa de la metamorfosi*
200. HIROMI KAWAKAMI *Vides fràgils, nits fosques*
201. CHIGOZIE OBIOMA *Els pescadors*
202. HIROMI KAWAKAMI *Amors imperfectes*
203. STEFAN ZWEIG *Clarissa*

